

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Anna Vráblíková

**Fenomén rodové portrétní galerie ve
vybraných šlechtických sbírkách v
Čechách**

**Vznik, podoba, charakter a prezentace Lobkowiczské a
Kolowratské sbírky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová, Ph.D.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 6. 2022

Anna Vráblíková

Bibliografická citace

Fenomén rodové portrétní galerie ve vybraných šlechtických sbírkách v Čechách: Vznik, podoba, charakter a prezentace Lobkowiczské a Kolowratské sbírky: diplomová práce / Anna Vráblíková; vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová, Ph.D. -- Praha, 2022. -- 91 s.

Anotace:

Diplomová práce se bude zabývat fenoménem portrétních rodových galerií v Čechách. Na příkladu dvou významných sbírek – Lobkowiczské a Kolowratské, ukáže, jak rodové portrétní galerie vznikaly, jaký byl jejich význam, zaměří se na zhodnocení jejich instalace a popíše jejich současný stav. Práce se zaměří také na způsob a formu prezentace jednotlivých děl těchto rodových galerií a pokusí se je zařadit do širšího evropského kontextu. Bude poukázáno jak na objednavatele děl, malíře portrétů a cílem bude také zhodnotit, v jakých prostorových kontextech byly galerie umístěny, a jakou reprezentativní roli plnily.

Klíčová slova:

Portrét, rodová galerie, šlechtická sbírka, Lobkowicz, Lobkowiczská sbírka, Kolowrat, Kolowratská sbírka.

Annotation:

The diploma thesis deals with the phenomenon of the portrait family galleries in the Czech Republic. Thanks to using the example of two important collections - Lobkowicz and Kolowrat, it will be shown how the ancestral portrait galleries were created, what was their significance. The thesis will focus on the evaluation of their installation, and their current state will be discussed as well. The thesis will also focus on the manner and form of presentation of individual works of these family galleries and will try to place them in a broader European context. It will be pointed out both to the client of the works, as well as the painters of portraits. The aims of the thesis will also be to evaluate in which spatial contexts the galleries were located and what representative role they played.

Keywords:

Portrait, the family gallery, the aristocratic collection, Lobkowicz, the Lobkowicz collection, Kolowrat, the Kolowrat collection.

Počet znaků (včetně mezer): 176 700

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Markétě Jarošové, Ph.D. za vedení práce a dále Ing. Zdeňce Dokoupilové, kastelánce zámku v Rychnově nad Kněžnou, za zpřístupnění některých rodových archiválií. Poděkování patří také mé rodině, partnerovi a přátelům za velkou oporu během celého mého studia.

Obsah

Úvod.....	8
Přehled literatury	8
1. Šlechtické sbírky	11
2. Portrétní sbírky	13
3. Portrét.....	14
4. Kolowratská sbírka.....	16
4.1 Rod pánů z Kolowrat.....	16
4.1.1. Libštejnští z Kolowrat	17
4.1.2. Krakowští z Kolowrat.....	19
4.1.3. Žehrovští z Kolowrat	23
4.1.4. Kornhauzští z Kolowrat.....	23
4.1.5. Bezdružičtí z Kolowrat.....	24
4.1.6. Novohradští z Kolowrat	24
4.1.7. Mašťovští z Kolowrat.....	25
4.2. Dějiny kolowratské sbírky.....	26
4.2.1. Nejstarší portréty	26
4.2.2. Sbíрка a rychnovský zámek.....	27
4.2.3. Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat.....	27
4.2.4. Přesuny sbírky	28
4.2.5. František Karel II. Libštejnský z Kolowrat	28
4.2.6. František Antonín Libštejnský z Kolowrat.....	28
4.2.7. Zdeněk Kolowrat	29
4.2.8. 20. století	31
4.3. Autoři a objednatelé.....	32
4.3.1. Čtveřice nejstarších portrétů.....	32
4.3.2. Portréty Jana Bezdružického z Kolowrat a jeho tří manželek.....	34
4.3.3. Daniel Schultz	35
4.4.4. Jodocus Justus Verbeeck	36
4.4.5. Jan Frans van Douven	36
4.4.6. Philip Christian Bentum	36
4.4.7. Další umělci.....	37
4.5. Umístění sbírky	37
4.6. Dnešní stav	40
5. Lobkowiczská sbírka	40
5.1. Historie rodu.....	40
5.1.1. Pernštejnové	40
5.1.2. Polyxena z Lobkovic, roz. z Pernštejna.....	44

5.1.3. Lobkowiczové	45
5.2. Dějiny lobkowiczské sbírky.....	47
5.2.1. Polyxena z Lobkovic	48
5.2.2. Václav Eusebius	48
5.2.3. Ferdinand August	49
5.2.4. 18. a 19. století.....	49
5.2.5. 20. století	50
5.3. Autoři a objednatelé.....	50
5.3.1. Jakob Seisenegger	50
5.3.2. Joris van der Straeten.....	53
5.3.3. Rolan de Mois.....	53
5.3.4. Juan Pantoja de la Cruz	54
5.3.5. Alonso Sanchez Coello.....	54
5.3.6. Jodocus Justus Verbeeck	55
5.3.7. Frans Stampart.....	56
5.3.8. Díla dvou dvorních malířů Rudolfa II.	56
5.3.9. Další autoři	56
5.4. Umístění sbírky	58
5.5. Dnešní stav	60
5.5.1. Roudnice nad Labem.....	60
5.5.2. Nelahozeves.....	61
5.5.3. Lobkowiczký palác na Pražském hradě	61
6. Srovnání sbírek	62
Závěr	63
Obrazová příloha.....	66
Seznam vyobrazení	86
Seznam literatury	88

Úvod

Tématem mé práce jsou rodové portrétní galerie ve vybraných šlechtických sbírkách, na příkladu lobkowiczké a kolowratské sbírky. Téma portrétních galerií není zatím příliš probádané, a ani moje práce zdaleka nemůže zodpovědět na všechny otázky. Může být však přínosem pro další bádání. Ve své práci se pokusím co nejvíce přiblížit vybrané šlechtické sbírky a jejich význam.

Nejprve se budu věnovat portrétnímu a šlechtickým sbírkám. Přiblížím kunstkamery a první významné sbírky, především sbírku arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského na zámku Ambras a sbírku portrétů slavných lidí Paola Giovia, biskupa, lékaře, historika a humanisty. Přiblížím rovněž vznik renesančního portrétního, jeho rozdíly s díly středověkými.

Další částí mé práce budou dvě kapitoly o rodu Kolowratů a o rodu Lobkowiczů. Abychom mohli portrétní sbírky řádně zasadit do kontextu, rozhodla jsem se na začátek popsat také dějiny rodu, od jejich počátku po současnost. Kolowratský rod byl velmi rozvětven, avšak v jejich sbírkách figurují podobizny téměř všech rodových linií, popíší tedy stručně i jednotlivé rodinné větve. Lobkowiczská sbírka je spojena s Polyxenou z Pernštejna, jedny z nejstarších portrétů se rovněž řadí mezi portréty pernštejnské, přiblížím tedy i rod Pernštejnů.

Následovat budou kapitoly o vzniku sbírek a jejich vývoji. Dějiny sbírek budou rozděleny do jednotlivých kapitol významných událostí a budou končit až ve 20. století. Dále přiblížím portréty ve sbírkách. Tato práce však nemá být katalogem, jejím cílem není ani podrobný popis jednotlivých děl, ani jejich autorů. Chce pouze poukázat na to, jak významný pro reprezentaci šlechty byl jeho portrét, jaké autory si volil, a kde tito malíři rovněž působili.

Důležitým aspektem sbírek je i jejich umístění, čemuž se budu věnovat v následujících kapitolách. V této části budu vycházet především z dochovaných archiválií či jejich opisů.

Kapitoly věnované jednotlivým rodovým sbírkám ukončím stručnými podkapitolami o dnešním stavu sbírek. Na závěr pak sbírky srovnám.

Cílem mé práce bude tedy přiblížit rodové portrétní galerie, především jejich dějiny a význam.

Přehled literatury

Nejobsáhlejší monografií o portrétní galerii je dílo od Johna Pope-Hennessy: *The portrait in the renaissance*.¹ U nás se tématu renesanční portrét a šlechtické sbírky v současnosti věnuje především Blanka Kubíková.² Její dílo z r. 2016 je naprosto výjimečné a já jsem z něj při své práci často čerpala. Kubíková nejprve rozebírá problematiku portrétní galerie jako takové, také problematiku šlechtických sbírek, poté se věnuje několika vybraným sbírkám a popisuje i jednotlivá díla. Jednou z prvních, kdo se zabýval tématem

¹ POPE-HENNESSY 1966.

² KUBÍKOVÁ 2016.

renesančního portrétu u nás byla Eva Bukolská.³ Portréty se zabýval také Jaroslav Pešina⁴.

V roce 1956 vydal Oldřich Blažíček stručné dílo s názvem *Obrazárny státních zámků*.⁵ Jedná se o jakýsi náhled do problematiky šlechtických sbírek. Malířství ve státních zámcích se věnoval také Lubor Machytka.⁶ Sběratelství a šlechtickým sbírkám je věnován také prostor v *Nové encyklopedii českého výtvarného umění*, pro mou práci bylo důležité především encyklopedické heslo *Sbírka Kolovratů-Libštejnských* od Víta Vlnase.⁷ Příspěvek je stručný, avšak poučný. Pro přiblížení osobnosti Paola Giovia, jehož sbírka slavných lidí inspirovala ke vzniku mnoha dalších sbírek, jsem čerpala především ze studie T. C. Price Zimmermanna⁸. Ohledně další významné sbírky, sbírky arcivévodky Ferdinanda II. Tyrolského na zámku Ambras, jsem čerpala především z průvodce výstavou NG v Praze z r. 2017. Tohoto průvodce sepsalo trio Kubíková, Hausenblasová a Dobalová⁹. Průvodce, stejně jako samotná výstava, přibližuje Ferdinandovu sbírku v kontextu doby i Ferdinandova života. O rudolfinském umění psal např. Neumann.¹⁰

Abychom mohli pochopit význam portrétů a jejich sbírek, je nutné se seznámit také s daným šlechtickým rodem, s jeho historií a postavením. Proto jsem do své práce zařadila také kapitoly o rodu Kolowratů a Lobkowiczů. Dějiny kolowratského rodu velmi přehledně sestavil Vlastimil Borůvka r. 1992.¹¹ V jeho práci jsou i velmi příhodné genealogické tabulky. V roce 2000 Borůvka ve spolupráci s Josefem Krámem a Jakubem Pavlem napsali novou knihu, která dějiny rodu rozšiřovala také o dějiny města Rychnov nad Kněžnou.¹² O rodu Kolowratů psal také Pavel Juřík.¹³ Juříkův styl psaní je velice poutavý. Popisuje vývoj rodu od počátku, přes jednotlivé linie, až ke dnešním představitelům rodu. Také zde můžeme najít genealogické tabulky jednotlivých rodových větví. Pavel Juřík¹⁴ v roce 2017 vydal také monografii o rodu Lobkowiczů, kterou napsal velmi podobným stylem. Lobkowiczkému rodu se věnovali také Stanislav Kasík, Petr Mašek a Marie Mžuková¹⁵. Také jejich kniha sleduje vývoj rodu od prvotních legend po současnost. Zvláštní osobností je pak Polyxena z Lobkovic, roz. z Pernštejna, která stojí na počátku lobkowiczské sbírky. Polyxenou se zabývala především Marie Ryantová, která napsala monografii s názvem *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*.¹⁶ Polyxeně se věnoval také Pavel Marek¹⁷, který především objevil, přeložil a uspořádal korespondenci mezi Polyxenou a jejím manželem, ale i mezi dalšími členy rodiny. Marek se tomuto tématu věnuje dlouhodobě a vydal již několik děl.

Nejdůležitější součástí mé diplomové práce jsou však vybrané sbírky, jejich vznik a historie, jejich význam. Co se týče kolowratské sbírky, vycházela jsem především ze strojopisu Eduarda Weisse¹⁸. Weiss byl kronikářem a archivářem, psal příspěvky i do

³ BUKOLSKÁ 1951.

⁴ PEŠINA 1955, PEŠINA 1959.

⁵ BLAŽÍČEK 1956b.

⁶ MACHYTKA 1972.

⁷ VLNAS 1995.

⁸ PRICE ZIMMERAMANN 1995.

⁹ KUBÍKOVÁ/HAUSENBLASOVÁ/DOBALOVÁ 2017.

¹⁰ NEUMANN 1984.

¹¹ BORŮVKA 1992.

¹² BORŮVKA/KRÁM/PAVEL 2000.

¹³ JUŘÍK 2016.

¹⁴ JUŘÍK 2017.

¹⁵ KASÍK/MAŠEK/MŽUKOVÁ 2002.

¹⁶ RYANTOVÁ 2016.

¹⁷ Např. MAREK 2009.

¹⁸ WEISS 1953-1955.

kroniky města Rychnov nad Kněžnou. Ale především zpracoval celou kolowratskou sbírku. Weissův strojopis popisuje stav sbírky v roce 1953. Rovněž popisuje její historii. Dále následuje podrobný popis umístění sbírky. Weiss ve svém strojopisu sepsal veškeré obrazy a seřadil je podle místností, ve kterých byly umístěny. Ke každému dílu pak sepsal jakýsi medailonek s popisem, jménem autora a dalšími důležitými informacemi. Jednou ze zásadních věcí, kterou Weissovo dílo přineslo, byl přepis několika rodinných inventářů. Mezi nimi i, pro mou práci stěžejní, nejstarší dochovaný kolowratský inventář z r. 1716, inventář z r. 1785 a inventář z r. 1937, který sepsal hrabě Zdeněk Kolowrat. Rod Kolowratů na Rychnově samozřejmě vlastní originální inventáře či opisy inventářů, ve kterých lze po domluvě bádát.¹⁹ Já jsem nahlédla do několika archiválií, především jsem srovnávala informace uvedené u Weisse s originály. V archivu jsou dochované seznamy z let 1716, 1743, 1785, 1853, 1872 a 1937. Inventáře z let 1743, 1853 a 1872 neobsahují žádné portréty a nejsou tedy pro tuto práci důležité. Většina z dochovaných archiválií je v němčině.

Prvním článkem přibližujícím kolowratskou obrazárnu byl příspěvek Vladimíra Novotného²⁰. Stať Novotného vyšla v časopisu *Umění* v r. 1942 a je věnována památce hraběte Zdeňka Kolowrata, který sbírku rekonstruoval, upravoval a který se o ní velice staral. Novotný stručně popisuje dějiny obrazárny a poté chronologicky popisuje jednotlivé obrazy.

O kolowratské sbírce psal dále např. Oldřich Blažíček²¹ či Lubomír Slavíček²². Významnou publikací o kolowratské sbírce je katalog *Mistrovská díla z kolowratské obrazárny v Rychnově nad Kněžnou*²³. Katalog vznikl v NG v Praze v roce 2009 a jeho editorkou je Olga Kotková, autorem stati pak Josef Záruba Pfeffermann. Ten přibližuje historii sbírky, ale především popisuje obrazy a jejich autory.

Ke kolowratské sbírce bylo napsáno také několik bakalářských či diplomových prací. Např. Daniela Jansová se ve své práci soustředila na obrazy 16.-18.století v kolowratské sbírce²⁴, dále Klára Adamová popisovala kolowratské portréty.²⁵

Lobkowiczskou sbírku uspořádal Max Dvořák a Bohumil Matějka r. 1907²⁶. Je to první ucelený soupis sbírky. Dvořák sice nepopisuje veškerá díla, jen ta významná, a v jeho atribucích a identifikacích dnes nacházíme chyby, přesto je to dílo, kde by měl každý badatel začít se svým výzkumem. Chybná tvrzení opravuje ve své práci např. Blanka Kubíková.²⁷ Ve své práci jsem se snažila pracovat také s archivními prameny, v tomto mi velice pomohl Zdeněk Wirth, který r. 1913 v *Časopisu společnosti přátel starožitností* vydal opis inventáře litomyšlského zámku z r. 1608.²⁸ Jedná se vlastně o nejstarší inventář lobkowiczského majetku.

Obrazy v lobkowiczské sbírce se věnoval především Pavel Štěpánek. Ten sepsal mnoho děl, i ve spolupráci s dalšími, zajímal ho hlavně soubor portrétů španělských mistrů v lobkowiczské sbírce.²⁹ Španělským portrétům v lobkowiczské sbírce se v poslední době věnovala také Kalinová ve své diplomové práci.³⁰ Lobkowiczská sbírka byla také jednou

¹⁹ RA KOLOWRAT.

²⁰ NOVOTNÝ 1942.

²¹ BLAŽÍČEK 1956.

²² SLAVÍČEK 2007.

²³ KOTKOVÁ 2009.

²⁴ JANSOVÁ 2014.

²⁵ ADAMOVIČ 2015.

²⁶ DVOŘÁK/MATĚJKA 1907.

²⁷ KUBÍKOVÁ 2016.

²⁸ WIRTH 1913.

²⁹ BUKOLSKÁ/ŠTĚPÁNEK 1975 a ŠTĚPÁNEK/VLK 1988.

³⁰ KALINOVÁ 2012.

z těch, které popsala Blanka Kubíková ve svém díle *Portrét v renesančním malířství v českých zemích*.³¹ Kubíková téma zpracovala velmi kvalitně a obsáhle. Pojednává o portrétech obecně i o jednotlivých portrétech a jejich autorech. Její dílo považují za velmi přínosné. Zdrojem o umění v lobkowiczských sbírkách je také publikace *Lobkowiczské sbírky: umění šesti století*³², která popisuje expozici na zámku v Nelahozevsi. Autory díla jsou Barbieri, Russell a Owen, ale úvodní slovo napsali Alexandra a William Lobkowiczovi. Toto dílo není velmi obsáhlé, je určeno spíše pro návštěvníky zámku, ale i tak je zajímavé.

Ráda bych ještě zmínila publikaci Lenky Vaňkové a Veroniky Pilné s názvem *Metodika datování a interpretace portrétů 16.-18. století pomocí historické módy*³³, která je velmi přínosná pro studium oděvů na portrétech.

1. Šlechtické sbírky

Jakési sběratelství, zájem o estetické předměty se objevuje už v prehistorické době, sběratelství v moderním slova smyslu pak sledujeme ve středověku.³⁴ U nás je sběratelství spojeno především s dobou Karla IV. Karel IV. byl mecenášem umění, nechával zhotovovat mnoho uměleckých děl a staveb. Shromažďoval ostatky svatých. Karel IV. také nechal vyzdobit velký sál hradu Karlštejn postavami svých předků, tzv. Lucemburským rodokmenem. Bylo to několik desítek maleb, zobrazujících muže jako byl Noe, král Šalamoun, císař Konstantin, Karel Veliký a další až k samotným předkům Karla IV. Samozřejmě se nejednalo o portrétní sbírku, jaké se objevovaly v období renesance, ale i tak to vypovídá o tom, jak si Karel IV. vážil historických osobností a svých předků. Karel IV. měl také cyklus svých předchůdců na císařském trůnu na Pražském hradě v Královském paláci. Do dnešní doby je dochováno několik portrétů Karla IV., ovšem žádný z nich nebyl vytvořen jako čistě reprezentační portrét panovníka tak, jak se objevují později. Jeho podobiznu můžeme spatřit na nástěnných malbách v kostele Panny Marie na Karlštejně, či v deskové malbě na Votivním obraze Jana Očka z Vlašimi. Najdeme ji také v sochařské formě na triforiu svatovítské katedrály.

V 16. století roste zájem o poznání světa a spolu s ním vzniká záliba v kunstkamery. „Ve složité struktuře manýristické kunstkamery se na jedné straně uplatňují dosud středověké představy (sakrační a magická funkce předmětů), na druhé straně tu však nacházíme i umělecká a uměleckořemeslná díla určená výhradně k estetickému prožitku. Jednotícím principem zůstává představa sbírky jako modulu univerza, jako encyklopedického souhrnu veškerých produktů přírody (naturalia) a lidské činnosti (artificialia).“³⁵ V kunstkamerách se nacházely také různé kuriozity a zrůdy (dokládají odvrácenou tvář světa, jeho abnormalitu a deformovanost). První kunstkameru ve Vídni založil Ferdinand I. Jeho syn arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský systematicky budoval ambraskou kunstkameru. Po jeho smrti jeho sbírky koupil Rudolf II. za 170 000 zlatých.³⁶ Ten také nechal r. 1596 sepsat inventář, který mluví i o uspořádání kunstkamery: „Uprostřed místnosti bylo celkem dvacet skříní, podél stěn stály výpravné stoly a na stěnách visely obrazy. Na stropě byly zavěšeny zoologické exponáty – několik krokodýlů,

³¹ KUBÍKOVÁ 2016.

³² BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001.

³³ VAŇKOVÁ/PILNÁ 2013.

³⁴ HOROVÁ 1995, 711.

³⁵ HOROVÁ 1995, 711.

³⁶ KUBÍKOVÁ/HAUSENBLASOVÁ/DOBALOVÁ 2017, 33.

sloní kly, velrybí ploutve, čelisti nebo kosti. Pozoruhodné je, že obsah skříní byl systematicky uspořádán podle materiálu nebo věcné příbuznosti objektů (např. zlato, stříbro, kámen, železo, alabastr, ale též varia), a to bez ohledu na stáří objektů nebo jejich význam a kvalitu. Někde byl obsah zdůrazněn barevným rozlišením vnitřku skříně.³⁷

Ferdinand II. (1529-1595) Tyrolský byl druhorozeným synem císaře a českého a uherského krále Ferdinanda I. Habsburského a Anny Jagellonské. V roce 1547 mu byla svěřena správa zemí Koruny české, a proto přesídlil na Pražský hrad. Už jeho otec Ferdinand I. zveleboval Pražský hrad i jeho okolí, nechal např. postavit pro svou ženu Královský letohrádek, známý také jako Letohrádek královny Anny, v zahradách Pražského hradu. V Praze na Malé Straně a Hradčanech vypukl r. 1541 veliký požár, Habsburkové byli tedy nuceni vedle nových staveb rekonstruovat i ty staré. Ferdinand II. jako místodržící ve stavebních aktivitách pokračoval. „Na Pražském hradě si nechal arcivévoda upravit palác v sousedství románské Bílé věže. V chodbě mezi palácem a věží byla jedna ze zbrojnic, kde zřejmě shromažďoval svou sbírku zbraní a zbroje.“³⁸ Arcivévoda také pokračoval v rekonstrukci katedrály sv. Víta, z jeho doby pochází např. zvon Zikmund. Také nechal zvýšit Královský letohrádek o jedno patro a dal před něj zhotovit bronzovou fontánu. Sám navrhl a nechal postavit lovecký zámeček Hvězda v pražské Liboci (1555-1556). V té době mu bylo pouhých 26 let. Byl mecenášem umění a věd, také sběratelem. Za odvalu v bojích s Osmanskou říší získal r. 1556 Řád zlatého rouna. V r. 1557 se oženil s Filipínou Welsеровou, dcerou bohatého augšpurského kupce. Sňatek uzavřeli v tajnosti, sám císař se o něm dozvěděl až o rok později. Vzhledem k tomu, že sňatek byl morganatický, musel v tajnosti nadále zůstat a jejich děti byly vyloučeny z nástupnictví. Dokud žili manželé v Čechách, přebývala Filipína na Křivoklátu.

Po smrti Ferdinanda I. v roce 1564 se vlády ujal prvorozený Maxmilián II. Ferdinand II. české země ještě chvíli spravoval, v roce 1567 však přesídlil do Tyrolska, jehož vláda mu připadla po smrti otce. Své sídlo měl v Innsbrucku, často ale jezdil na zámek Ambras, který věnoval své manželce.

Arcivévoda zámek Ambras začal přestavovat ještě v době, kdy žil v Praze. Středověký hrad upravil na renesanční obydlí a vznikl tzv. Horní zámek. R. 1572 nechal vybudovat také tzv. Dolní zámek, kde vystavěl speciální místnosti pro své sbírky, které zahrnovaly kunstkornu, knihovnu a zbrojnici. Kunstkornu byla složena z mnoha zajímavostí. Knihovna obsahovala téměř 4000 titulů. Zbrojnice byla ve 4 sálech, jeden z nich se nazýval „Heldenrústkammer“ („Zbrojnice hrdinů“) a obsahoval zbroje císařů a vojevůdců. Arcivévoda nechal sestavit v té době neobvyklý ilustrovaný katalog této sbírky. Tento vyšel tiskem r. 1601 s titulem *Armamentarium Heroicum*; r. 1603 vyšel soupis i v němčině s názvem *Heldenrústkammer*³⁹. Lze tedy vidět, že ke zbrojnici přistupoval jako k muzejní sbírce. Už za Ferdinandova života se sbírkám říkalo „muzeum“.⁴⁰ Část sbírek je dodnes na svém místě, a proto je Ambras pokládán za nejstarší muzeum na světě.

V době, kdy Ferdinand II. Tyrolský vládl v Tyrolsku a rozšiřoval své muzeum, v Čechách vládl jeho bratr Maxmilián II. a po jeho smrti r. 1576 se vlády ujal jeho syn Rudolf II. (1552-1612). Ten přesunul r. 1583 své sídlo do Prahy a spolu s ním přišlo mnoho učenců a umělců. Praha se stala centrem císařské říše, středobodem, kam se sjíždělo mnoho lidí. A na Pražském hradě vznikla císařská sbírka, která byla obdivována všemi evropskými vládci. V Rudolfových službách působil např. Giuseppe Arcimboldo

³⁷ KUBÍKOVÁ/HAUSENBLASOVÁ/DOBALOVÁ, 2017, 33.

³⁸ Tamtéž, 12.

³⁹ Tamtéž, 28.

⁴⁰ Tamtéž.

(1527-1593), který pro císaře namaloval mnoho děl, včetně slavného alegorického portrétu Rudolfa jako Vertumna. Na rudolfinském dvoře působil také Bartolomeus Spranger (1545-1611) či Josef Heintz st. (1564-1609). Heintz r. 1594 namaloval portrét, který sloužil jako oficiální císařova podoba až do poč. 17. st., kdy vznikl nový císařův portrét od Hanse von Aachena (1551-1615). Rudolfovy sbírky však nebyly pouze sbírky portrétní, najdeme v nich především obrazy mytologické, alegorické a něčím ojedinělé.

Umělecké ovzduší rudolfinského dvora, také různé cesty šlechticů, ať už diplomatické či kavalírské, přispěly k tomu, že si šlechtici začali zdobit svá sídla výtvarnými díly. A to nejen obrazy, ale také nábytkem a textilem, plastikou, keramikou a sklem.⁴¹

2. Portrétní sbírky

Postupně vznikají také portrétní sbírky. Na panovnických dvorech však portrétisté působili už dříve. V písemných pramenech figurují dva „pictores personarum“ - patrně portrétisté, kteří pracovali v Praze pro Vladislava II. Jagellonského (vládl 1471-1516). Oba jsou zvaní Jakub, jeden zemřel před rokem 1488, druhý byl doložen ještě roku 1499. Jejich obrazy se však nedochovaly.⁴² V Praze na počátku 16. století působil ve službách Ludvíka Jagellonského Hans Krell (1490-1565). Krell pro Ludvíka Jagellonského v r. 1526 vytvořil podobiznu jeho a jeho manželky Marie Habsburské, které se v originále bohužel nedochovaly.⁴³ Je také pravděpodobně autorem nejstarších českých šlechtických portrétů, jejichž kopie se dnes nachází v kolowratské sbírce.

Čeští šlechtici si dobře uvědomovali reprezentační strategii panovníků svých i zahraničních, které poznávali během svých diplomatických cest. Panovnické portrétní sbírky ukazovaly starobylost a urozenost rodu a také jeho moc. Šlechta se mezi sebou ale také předháněla, kdo má vyšší moc, kdo pochází ze vznešenějšího rodu atp. Začali panovníka napodobovat, a tak vznikají v Čechách v polovině 16. století šlechtické portrétní sbírky⁴⁴, v té době zaznamenáváme první portréty např. v pernštejnské či rožmberské sbírce. Mezi nejstarší české šlechtické sbírky se však řadí sbírka kolowratská, a to díky čtveřici portrétů, které vznikly již na počátku 16. století. V první polovině 16. století ve službách mnoha českých šlechticů působil také malíř Jakob Seisenegger, který do českého prostředí přinesl celofigurální šlechtické portréty.

„Praxe doplňování rodinné sbírky podobiznami předků byla běžná u nás i v zahraničí. Giorgio Vasari v životopise malíře Giovanniho Belliniho (kolem 1430-1516) popisuje, že se v Benátkách počátkem 16. století každý významný muž nechával portrétovat a ve všech domech bylo mnoho podobizen. Četní šlechtici, podle jeho slov, vlastnili portrétní sbírku až do čtvrtého pokolení i dále, podle chvályhodného zvyku antiky. Portréty předků, kteří se proslavili v politice, válčení či vědě a umění, probouzely v majitelích uspokojení a hrdost.“⁴⁵

Ve šlechtických sbírkách se někdy objevují také cykly českých panovníků. Nejznámějším příkladem je soubor obrazů v zámku v Jindřichově Hradci, některé z těchto portrétů se dochovaly dodnes, ostatní jsou zaznamenány v inventáři z konce 17. st. Jedná se o soubor podobizen od praotce Čecha až k habsburským císařům. Další panovnický cyklus byl například na zámku v Dobrovicích, který vlastnil Jindřich

⁴¹ WEISS 1953-1955, 6.

⁴² KUBÍKOVÁ 2016, 54.

⁴³ Tamtéž, 57.

⁴⁴ PEŠINA 1955, 157.

⁴⁵ KUBÍKOVÁ 2016, 31.

z Valdštejna. Cyklus portrétů slavných osobností byl pravděpodobně také na zámku v Litomyšli, kde podle inventáře z r. 1608 viselo na zdech knihovny 53 portrétů.⁴⁶ Inventář kolowratské sbírky z r. 1716 zaznamenává 23 portrétů rodu Habsburků a dalších vynikajících osob, v r. 1785 už je jejich počet rozmnožen na 62 kusů.⁴⁷

Inspirací sbírek slavných lidí byl Paolo Giovio (1483-1552), biskup z Nocery, lékař, historik a humanista. O jeho dětství mnoho nevíme, snad jen že měl bratra Benedetta, který byl rovněž historikem. Ačkoli byl Giovio spisovatelem a autorem mnoha biografii různých renesančních osobností, svůj život moc nezachytil.⁴⁸ Pracoval jako renomovaný lékař pro významné osobnosti, nejprve pro janovského kardinála, poté pro Giulia de Medici.⁴⁹ Působil také jako lektor na univerzitě, napsal několik spisů, byl historik a humanista. Znal se s mnoha významnými lidmi. Giovio postupně sbíral portréty slavných mužů, portréty vládců, státníků a generálů. Také vlastnil vilu na břehu jezera Como. Tu přestavěl a umístil zde své sbírky. Giovio o své vile tvrdil, že má Vitruviův aspekt, proporce, vzdušnost a kvalitu. V přízemí byl obrovský sál, který byl zasvěcený Múzám, od toho také vznikl název Muzeum.⁵⁰ V dalších místnostech byly Gioviovy sbírky knih, mincí, perel (nebo drahokamů), tapisérií, portrétních medailonků, historických kuriozit a soch. Portréty byly nakonec rozptýleny všude. V horním patře pak byly obývací prostory.⁵¹ Gioviovy sbírky se šířily „prostřednictvím Gioviových spisů *Elogia virorum bellica virtute illustrium*, *Elogia doctorum virorum* a *Elogia virorum literis illustrium*, jež vyšly v nové edici v letech 1575-1578 s dřevorezy od Tobiase Stimmera, i díky renomé dalších obdobných sbírek.“⁵²

Gioviova sbírka zaujala mnoho dalších, např. vévodu Cosima I. Medici (1519-1574), který si nechal udělat kopie této sbírky a umístil je do své galerie v Uffizi.⁵³ V Uffizi se nacházela také sbírka portrétů významných členů rodu Medici, jimž Uffizi patřily. Simone Giordani uvádí, že již roku 1553 bylo v inventáři zaznamenáno devět těchto portrétů, jmenovitě pak Cosimo Starší, Lorenzo Starší (snad Nádherný), Giuliano Starší, papež Lev, papež Lev (papež Klement), vévoda Lorenzo (z Urbina), lord Don Francesco, lady Maria a lord Don Garzia, všechna tato díla jsou připisována Bronzinovi.⁵⁴ Ve florentské Gallerii degli Uffizi se dnes nachází 29 těchto portrétů. Kopie portrétů významných osobností se nachází i v Čechách na zámku Konopiště. Portréty se nachází ve spojovací chodbě ve třetím patře zámku. Jedná se o kopie z 18. století a jsou součástí modenského dědictví Františka Ferdinanda d'Este.⁵⁵

3. Portrét

„Na přelomu středověku a renesance se portrét vyhraňuje jako samostatný a soběstačný námět, který se již neváže na náboženský výjev a nemá ani přímou vazbu s otázkami duchovní spásy. Taková podobizna je určena do světského prostředí, do interiéru paláce či měšťanského domu, kde plní odlišnou úlohu a nabývá jiných forem i

⁴⁶ WIRTH 1913, 125.

⁴⁷ WEISS 1953-1955, 18.

⁴⁸ PRICE ZIMMERMANN 1995, 3.

⁴⁹ Tamtéž, 14-15.

⁵⁰ Tamtéž, 189.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² KUBÍKOVÁ 2016, 38.

⁵³ Tamtéž, 34.

⁵⁴ FALCIANI/NATALI, 2010, 144.

⁵⁵ VRÁBLÍKOVÁ 2017, 43.

kompozic.“⁵⁶ Portréty ve středověku se objevovaly především ve spojení s donátorstvím, např. vyobrazení Karla IV. na Votivním obrazu Jana Očka z Vlašimi, či na triforiu ve Svatovítské katedrále. Významem této podobizny byla ukázka zbožnosti, ale i bohatství a moci. Středověké portréty a jejich série měly především dokázat legitimitu vlády panovníka⁵⁷, která je podporována kontinuitou rodu a božím posláním. Renesanční portrét se odprošťuje od náboženské formy. Soustřeďuje se na jedince, na jeho rysy i společenské postavení. „Portrét v době renesance plnil především funkci konmemorativní.“⁵⁸

„Písemné prameny uvádějí jako jeden z nejčastějších motivů pro vznik podobizny snahu připomenout vlastní osobu.“⁵⁹ Často byl portrét určen pro rodinné příslušníky, například když od sebe žili daleko, jako Polyxena z Pernštejna, která měla ve své sbírce portréty svých sester, provdaných do ciziny, a jejich rodin. Portréty si vyměňovaly také manželé, když z různých důvodů musely žít nějakou dobu odděleně, či milenecké dvojice. Portréty vznikaly také při námluvách, pokud panovník či jiný urozený šlechtic nikdy neviděl svou nastávající, protože žila daleko, byl mu nejprve poslán její portrét. Například Hans von Aachen (1552/1556-1615) portrétoval potenciální nevěsty pro Rudolfa II. (avšak ten se nakonec nikdy neoženil).⁶⁰ Samozřejmě rodiče mívali podobizny svých dětí a vnoučat, stejně tak naopak – pokud se dcera vdala daleko, mohla si s sebou vzít na památku podobizny svých rodičů. Mnohdy se stávalo, že někdo svá vnoučata poznal pouze z portrétů a dopisů, jako např. Maria Manrique de Lara (1538-1608) nepoznala děti svých dcer, které se vdaly do Španělska. Dalším důvodem ke vzniku portrétu byla připomínka na zesnulé blízké osoby. Dochovaly se posmrtné podobizny císaře Ferdinanda I. (1503-1564), celofigurální posmrtná podobizna Viléma z Rožmberka (1535-1592) či podobizna Františka Karla I. Libštejnského z Kolowrat (1620-1700) na katafalku.

Samostatnou formou je reprezentativní panovnický portrét. „Panovnický portrét představuje nejstarší formu samostatné podobizny světského charakteru a existuje dodnes, byť často malbu nahradila fotografie.“⁶¹ Panovnické portréty vznikaly především jako forma reprezentace. Panovníci je měli ve svých palácích, šlechta, ale i bohatší měšťané si portréty panovníka pořizovali také, aby vyjádřili jakousi oddanost panovníkovi. Panovnické portréty se využívaly také při různých průvodech a slavnostech.⁶² Často se malovaly také na předměty uměleckého řemesla – na nádobí, kachlová kamna, karty atd.

Šlechtické portréty pak vlastně napodobovaly ty panovnické. V sousedních německých zemích se dochovaly portréty šlechty i bohatých měšťanů již z konce 15. století⁶³, u nás první renesanční portrét vznikl na poč. 16. století. Urození páni se chtěli co nejvíce přiblížit panovníkovi, napodobit ho. Chtěli dát na odiv svou vznešenost, starobylost i svou moc. Rody si často objednávaly i podobizny dávných předků, které byly malovány buď podle starších předloh, ale často byly jejich podobizny zcela smyšlené, či se opíraly o vzhled jiného člena rodu nebo dokonce úplně cizí osoby.⁶⁴

Portréty byly tedy nejprve pořizovány pouze v privilegovaných vrstvách společnosti. Jako první mohl být portrétován král či císař, postupně se však portréty dostávaly i ke

⁵⁶ KUBÍKOVÁ 2016, 64.

⁵⁷ KALINOVÁ 2012, 8.

⁵⁸ Tamtéž, 10.

⁵⁹ KUBÍKOVÁ 2016, 23.

⁶⁰ Tamtéž, 27.

⁶¹ Tamtéž, 26.

⁶² Tamtéž, 26.

⁶³ Tamtéž, 60.

⁶⁴ Tamtéž, 30-31.

šlechtě a bohatým měšťanům. Nejprve vznikaly portréty spíše menší, které byly určeny pro soukromé potřeby. V 16. st. postupně vznikají portrétní galerie určené k reprezentaci rodu. V 16. st. se objevuje také celofigurální portrét, u nás rozšířený především díly Jakoba Seiseneggera. Postupně byly portréty stále více populární a členové šlechtických rodů je pořizovali stále častěji, u méně i více známých autorů. Portréty mohly být objednávány jako solitéry, ale většinou byly zamýšleny jako součást většího souboru – např. právě jako součást rodové galerie. „Portrét figuroval často jako oficiální dar, například u příležitosti návštěvy diplomatů u cizího dvora. (...) V barokním období tvořil portrét prakticky povinnou součást přijímacího ceremoniálu diplomata spolu s pověřovacími listinami.“⁶⁵ Portrét mohl darovat hostitel i host. Význam portrétu se dochoval dodnes, avšak v moderní době byl nahrazen fotografií.

4. Kolowratská sbírka

4.1 Rod pánů z Kolowrat

Kolowratové jsou jedním z nejstarších českých šlechtických rodů. První zmínky o tomto rodu můžeme sledovat už od konce 13. století, avšak prvním známým členem rodu byl Albrecht z Kolowrat (1347–1391). Jeho synové a vnuci založili hned několik rodových větví, z nichž do dnešní doby přežila jediná – Krakowští z Kolowrat.

Legenda vypráví, že jméno rodu vzniklo tak, že panovník a jeho syn jeli kočárem, splašili se jim koně a zachránil je prapředek Kolowratů, který chytil kolo a vrátil ho zpět. Název byl tedy prý odvozen od slov „kolo“ a „vrat“, a kolo si také mohli Kolowratové zobrazit na erbu. Jak píše Juřík⁶⁶, podle některých jazykovědců však název vznikl spíše ze starého slova „kolowrat“, což byl starý druh lisu. Avšak na původním kolowratském erbu opravdu bylo vyobrazené kolo s osmi loukotěmi. Jednotlivé větve rodu pak během staletí dostaly od panovníka vlastní podobu erbu. Rodové heslo Kolowratů zní: „Věrně a stále“ a značí věrnost Bohu a panovníkovi. Rod Kolowratů je také jedním z mála českých šlechtických rodů, který je po celou dobu své existence věrný katolickému vyznání. Rodové heslo můžeme spatřit např. ve vstupním schodišti rychnovského zámku.

Jak už jsem poznamenala, prvním známým členem rodu byl Albrecht z Kolowrat (1347-1391). Ten r. 1355 spolu s Jindřichem II. z Hradce zachránil císaře a krále Karla IV. při útoku v Pise během korunovační jízdy do Říma.⁶⁷ Albrecht z Kolowrat pak zastupoval ve spravování Čech Karla IV. v jeho nepřítomnosti a byl také maršálkem Anny Svídnické, třetí manželky Karla IV. Albrecht byl majitelem statků Ročov, Kornouz a Žehrovice. V Dolním Ročově nechal postavit klášter bosých augustiniánů. Tuto událost připomíná obraz, jehož kopii můžeme vidět na zámku v Rychnově, a na kterém je vyobrazena Anna Svídnická, po její pravici Albrecht a dále jsou tu vyobrazeni jeho synové. Ti mají reprezentovat jednotlivé kolowratské větve.⁶⁸ Ročovský klášter se stal pro Kolowraty velmi významným, je zde pohřben právě Albrecht i další členové rodu. K náhrobnímu kameni Albrechta z Kolowrat se váže další pověst, kámen se prý „opotil“ (orosil) vždy, když měla nastat nějaká smutná událost v rodině. Dnes už se kámen nepotí,

⁶⁵ KUBÍKOVÁ 2016, 27.

⁶⁶ JUŘÍK 2016, 16.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ KOTKOVÁ 2009, 10.

protože komunisté ho raději zalili betonem. Albrecht byl třikrát ženatý a se svými manželkami měl šest synů a čtyři dcery. Čtyři z jeho synů založili nové rodové větve⁶⁹:

- Albrecht Mladší -> Libštejnští z Kolowrat (od hradu Libštejn, severně od Plzně; konec 14. st. -1861)
 - Albrechtův syn Jan -> Krakowští z Kolowrat (od hradu Krakowec na Rakovnicku; pol. 15. st. - jako jediní přetrvali do současné doby)
- Mikuláš -> Žehrovští z Kolowrat (poč. 14. st. – 1473)
 - Mikulášův syn Jan -> Kornhausští z Kolowrat (sídlicí na tvrzi v Mšeci, něm. Kornhaus, konec 14. st. – 1511/20)
- Purkart -> Bezdrůžičtí z Kolowrat (poč. 15. st. – 1642)
 - Purkartův syn Albrecht -> Novohradští z Kolowrat (konec 15. st. - 1802)
- Herbort -> Mašřovští z Kolowrat (pol. 15. st. – 1623)

Kolowratský rod se větvil opravdu často, další větví byla tzv. černonická, která však zanikla po jediném století své existence už r. 1534. Jednotlivé rodové větve se dále dělily na různé pošlosti, například Krakowští se postupně rozdělili na březnickou, týneckou a hrobskou pošlost.

Dnes již existuje pouze jediná z rodových větví – Krakowští z Kolowrat. Ovšem Kolowratové byli jedna rodina a jak popíši na následujících stránkách, pokud jedna z rodových větví vymřela, její majetek (či alespoň část) byl odkázán členovi jiné větve rodu Kolowratů. V následujících podkapitolách tedy přiblížím jednotlivé větve rodu.

4.1.1. Libštejnští z Kolowrat

Zakladatelem této větve byl Albrecht I. Libštejnský z Kolowrat (†1416), druhý nejstarší syn Albrechta (†1391). Jak píše Juřík⁷⁰, zastával významná místa v regionální správě země (např. byl přísedícím dvorského a zemského soudu, také byl hejtmanem Loketského kraje). Byl majitelem mj. Libštejna, odkud jeho větev nese svůj název. Albrecht měl s manželkou Kateřinou z Hedčan tři syny, dva z nich, Bedřich a Hanuš I., byli pokračovateli rodu.

Rodová větev mladšího Hanuše (1390?–1450) zanikla brzy, posledním členem linie byl Albrecht II. z Kolowrat na Libštejně (1463-1510). Ten byl jedním z nejvýznamnějších politiků své doby, byl rádcem Vladislava Jagellonského, a v letech 1503-1510 zastával úřad nejvyššího kancléře Království českého. S manželkou Annou z Kovaně (vdovou po Hynkovi z Valdštejna) neměli žádné děti. Právě jeho portrét je považován za nejstarší český renesanční portrét, jehož barokní kopii dodnes můžeme vidět na rychnovském zámku. Ale o něm bude řeč teprve později.

Rod Libštejnských z Kolowrat pokračoval starším Bedřichem (†1432) a jeho syny. Dalším z této větve rodu, koho bych ráda zmínila, byl Albrecht VI. (1539-1585). Albrechtova první manželka byla Regina Welserová (†1554), sestra Filipíny Welserové, manželky arcivévody Ferdinanda Tyrolského.⁷¹ Albrecht VI. měl devět dětí, nejstarším z nich byl Jan Libštejnský z Kolowrat (1550-1616). Jan se oženil s Kateřinou von Boymund und Bayersberg (1562-1618), dvorní dámou Filipíny Welserové a pozdější nejvyšší hofmistřyní Anny Kateřiny (druhá manželka arcivévody Ferdinanda

⁶⁹ JUŘÍK 2016, 18.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž, 28.

Tyrolského). Tímto sňatkem se tato rodová větev Kolowratů poněmčila.⁷² Dodnes jsou na Rychnově portréty Jana a jeho ženy Kateřiny.

Janův syn Albrecht (1583-1648) založil starší rychnovskou větev rodu. Byl mj. místodržícím Království českého. Albrecht „(...) koupil v roce 1647 panství Rychnov nad Kněžnou, Zámorsk a Borohrádek za 120 000 zlatých.“⁷³ Se svou manželkou Sabinou Viktorií svobodnou paní von Wolkenstein-Trostburg (1596-1684) měl šest dětí. Jeho nejmladší syn Leopold Oldřich (1635-1690) založil tzv. Zámorskou větev rodu, která však vymřela v 18. století. Další syn Jan Vilém (1625-1668) se těsně před smrtí stal velmistrem řádu křižovníků s červenou hvězdou a byl zvolen arcibiskupem pražským, avšak zemřel ještě před svou intronizací. Další z Albrechtových synů Ferdinand Ludvík (1621-1701) byl členem maltézského řádu (byl generálem galér a velitelem loďstva řádu maltézských rytířů) a jeho portrét ve sbírce ještě dnes nalezneme.

Pokračovatelem rychnovské větve byl Albrechtův prvorozený syn František Karel I. (1620-1700). Účastnil se jednání o volbě Leopolda I. císařem. Spolu s Václavem Eusebiem knížetem z Lobkovic a vévodou zaháňským byl hrabě František Karel I. v čele českého královského poselstva. „Za své zásluhy byl hrabě František Karel I. společně se svými bratry 20. 7. 1658 povýšen do říšského hraběcího stavu.“⁷⁴ R. 1688 získal Řád zlatého rouna. Byl prezidentem nad apelacemi a v letech 1667-1700 byl moravským zemským hejtmanem. To připomíná i ceremoniální meč moravského zemského hejtmana, který dostal od císaře Leopolda I. Meč je k vidění na rychnovském zámku. Také podoba dnešního zámku je zásluhou Františka Karla, jenž se rozhodl si na Rychnově vybudovat reprezentativní sídlo. Rovněž koupil Černíkovice a z Rychnova, Černíkovice a Borohrádku vytvořil fideikomis. František Karel přispěl na výstavbu kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze (jeho stavbu nejvíce podpořil Václav Libštejnský z Kolowrat; díky nim je v průčelí kostela erb Kolowratů a uvnitř hraběcí hrobka). Ve sbírce je dochován i jeho portrét.

Rychnovská větev dále pokračovala synem Františka Karla I. – Norbertem Leopoldem (1655-1716). Byl císařským radou a komořím a také diplomatem. R. 1712 získal od císaře Karla VI. Řád zlatého rouna. Právě Norbert Leopold pozval do Rychnova architekta Jana Blažeje Santini-Aichela, aby navrhl průčelí kostela Nejsvětější Trojice. Norbert Leopold Santiniho pověřil také přestavbou klášterního kostela v Dolním Ročově. Do dnešní doby se dochovalo několik portrétů Norberta Leopolda.

Starší syn Norberta Leopolda František Karel II. (1684-1753) byl pokračovatelem rychnovské větve. František Karel II. byl císařským komořím a skutečným tajným radou. Nechal podle Santiniho plánů přestavět zámek v Rychnově nad Kněžnou a přenesl sem svou obrazovou galerii. Jeho vnuk a dědic rychnovského panství František Josef II. (1747-1825) byl významným mecenášem a sběratelem umění, podpořil vznik Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění.

Zajímavou osobností rodu byl také Vincenc Maria (1749-1824), který rovněž podpořil vznik Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění. Vincenc Maria byl velkopřevorem maltézských rytířů (1819-1824) a r. 1823 mu, jako jedinému velkopřevorovi v dějinách, císař František II. udělil Řád zlatého rouna.

Posledním představitelem libštejnské větve rodu byl František Antonín II. hrabě Kolowrat-Libštejnský (1778-1861), syn Františka Josefa II (1747-1825). Ten zastával funkci nejvyššího purkrabího v Čechách, později byl státním a konferenčním ministrem. Byl odpůrcem politiky knížete Metternicha a po Metternichově odstoupení se stal 1. ministerským předsedou rakouského císařství. Roku 1830 mu byl udělen Řád zlatého

⁷² JURÍK 2016, 28.

⁷³ Tamtéž, 34.

⁷⁴ Tamtéž, 36.

rouna. „V Rychnově nad Kněžnou dal hrabě postavit novou školu a nechal obnovit a opravit kostel Nejsvětější Trojice.“⁷⁵ František Antonín II. podporoval národní obrození, byl rovněž jedním ze zakladatelů Národního muzea v Praze a po jeho vzniku r. 1818 stál v čele jeho prozatímní správy.⁷⁶ Zajímavé je, že opravdu celý rod Kolowratů podporoval národní obrození. „V obrazárně můžeme sledovat snahu o počesťování nápisů na popiskách. Ve sbírce Kolowratů-Krakowských byly nápisy „Graf“ dokonce přelepeny zlatým papírem a přepsány na „hrabě“.“⁷⁷

Hrabě František Antonín na rychnovský zámek umístil svou rozsáhlou knihovnu o 35 000 svazcích a ve své závěti ji odkázal právě Národnímu muzeu.⁷⁸ František Antonín se oženil s hraběnkou Růženou Kinskou z Vchynic a Tetova (1780-1842), avšak neměli žádné děti.

František Antonín byl posledním mužským představitelem této rodové větve, r. 1861 tak Libštejnští z Kolowrat vymírají po meči. Rychnovské panství zdědil Jan Nepomuk (zv. Hanuš) hrabě Krakowský z Kolowrat (1794-1872) z březnické linie rodu. Ten ale také zemřel bezdětný, a tak panství připadlo generálu Theodorovi hraběti Krakowskému z Kolowrat (1806-1875) a jeho potomkům, kterým, až na nucenou přestávku v minulém století, patří dodnes.

4.1.2. Krakowští z Kolowrat

Krakowští z Kolowrat jsou jedinou rodovou větví, která pokračuje dodnes. Za jejího zakladatele je považován Jan (připomínaný v letech 1416-1418), syn Albrechta mladšího z Kolowrat († 1413 nebo 1416). Albrecht mladší z Kolowrat byl tak posledním společným předkem větve Krakowské a Libštejnské. Název této větve se odvozuje od hradu Krakovec. Ten koupil nejprve Janův syn Albrecht (†1470) společně se svým příbuzným Jaroslavem z Žirotína. Čistě Kolowratům patřil Krakovec až od r. 1570, kdy jej od Jana Újezdského koupil Kryštof Jindřich (†1595), který byl hejtmanem rakovnického kraje.⁷⁹

Významným členem rodu byl Vilém Albrecht (1600-1688), který založil starší větev Krakowských z Kolowrat. Vilém Albrecht byl císařským komořím a tajným radou, také hejtmanem Nového Města pražského (1635-47), prezidentem dvorské komory (1650-57) a nejvyšším zemským soudcem (1656-1678), od r. 1678 zastával významný úřad nejvyššího hofmistra Království českého.⁸⁰ 14. listopadu 1674 byl Vilém Albrecht povýšen do českého hraběcího stavu. Hrabě byl pětkrát ženatý a shromáždil rozsáhlé majetky, jeho poslední manželkou se stala velmi bohatá Ludmila Eva Hýzřlová z Chodů (1616-1695). „Hrabě jí daroval svatební šaty, které byly posázeny 6500 diamanty. Později je odkázala pražské Loretě a diamanty z nich byly použity na tzv. Sluncovou monstranci.“⁸¹ Ta byla vytvořena podle návrhu Johanna Fishera z Erlachu. Jeho syny se rod dále rozdělil, a to na větev týneckou a březnickou.

Mladším synem Viléma Albrechta (1600-1688) byl Maxmilián Norbert (1660-1721). Ten zastával mnoho funkcí, byl komořím a tajným radou, prezidentem nad apelacemi a mezi lety 1704 až 1721 byl nejvyšším zemským komořím v Čechách. Za své zásluhy získal Řád zlatého rouna. „V roce 1690 vytvořil z panství Týnec a Bešiny v západních

⁷⁵ <https://www.kolowrat.cz/cs/frantisek-antonin-ii-hrabe-kolowrat-liebsteinsky>, vyhledáno 6.8.2021.

⁷⁶ JUŘÍK 2016, 47

⁷⁷ KOTKOVÁ 2009, 26.

⁷⁸ Tamtéž, 24.

⁷⁹ JUŘÍK 2016, 58.

⁸⁰ Tamtéž, 59.

⁸¹ Tamtéž, 61.

Čechách fideikomis.⁸² Maxmilián Norbert měl několik synů, rodová linie pokračovala Janem Josefem Hyacintem (1691-1766), který byl komořím saského vévody a polského krále Augusta III. Jedním z vnuků Jana Josefa byl také Karel Ludvík (1800-1869), který se zajímal „(...) o heraldiku a věnoval se genealogii rodu Kolowratů. V zámku v Rychnově nad Kněžnou je uložena sbírka 226 svázaných znaků.“⁸³ Tato týnecká rodová linie se uzavřela v 19. století, posledním mužským členem byl Josef (1827-1857).

Starší syn Viléma Albrechta (1600-1688) Jan František Krakowský z Kolowrat (1649-1723) měl jedenáct dětí a stál tak na počátku březnické i hrobské rodové pošlosti.

Březnickou linii založil jeden z jeho synů, Vilém Albrecht František (1678-1738). Ten ke konci života zastával úřad nejvyššího kancléře Království českého. „V roce 1728 zdědil panství Březnice a Hradiště po Janovi Josefovi Jeniškovi z Újezda (...).“⁸⁴ Podmínkou bylo, že ke svému jménu připojí titul „z Újezda“ a připojí erb Jenišků ke svému.⁸⁵ On a jeho potomci používali tedy jméno Kolowrat-Krakowský, svobodný pán z Újezda. Rodová linie pokračovala Prokopem (1718-1774), který měl několik synů, např.: Jana Karla (1748-1816), člena maltézského řádu a držitele mnoha vyznamenání; Aloise Josefa (1759-1833), který se r. 1831 stal pražským arcibiskupem a rovněž podporoval vznik Národního muzea v Praze; a Josefa Maria (1746-1826), který vstoupil do armády a také se zasloužil o klasicistní přestavbu zámku v Blovicích, rovněž daroval Národnímu muzeu část své březnické knihovny.

Jeho syn Jan Nepomuk, zv. Hanuš (1794-1872) byl posledním Kolowratem žijícím na zámku Březnice.⁸⁶ Byl guberniálním radou. „V roce 1815 zdědil po matce panství Merklín, Ptenín a Ježovy, v roce 1824 po otci panství Hradiště (Blovice) a Březnici a po vymření Kolowratů Libštejnských v roce 1861 zdědil také panství Rychnov nad Kněžnou a Černíkovice ve východních Čechách, Velké Dvorce na Tachovsku a Košátky na Mladoboleslavsku.“⁸⁷ Hrabě Hanuš byl čestným rytířem řádu maltézských rytířů a držitelem dalších vyznamenání. Byl také členem Matice české a podporoval Národní muzeum – stejně jako otec daroval muzeu část březnické knihovny a odkázal mu své sbírky. „Částkou 4 000 zlatých podpořil stavbu Národního divadla, byl zakládajícím členem výboru na dostavbu chrámu sv. Víta na Pražském hradě.“⁸⁸ Dokonce si dopisoval např. s F. Palackým, B. Němcovou, J. K. Tylem a dalšími. „Finančně podpořil vydání Jungmannova slovníku a *Slovanských starožitností* Pavla Josefa Šafaříka nebo vydávání časopisu *Památky archeologické*.“⁸⁹ „Hrabě Hanuš se dokonce stal hlavní osobností románu Boženy Němcové *Pohorská vesnice*.“⁹⁰ „V Rychnově se zasloužil zejména o ochotnické divadlo. Po bitvě u Hradce Králové (3. 7. 1866) přeměnil rychnovský zámek na lazaret pro raněné vojáky.“⁹¹ Na Rychnově nalezneme jeho portrét s černou páskou přes oko – tu nosil od té doby, kdy mu při návštěvě Vesuvu na oko vystříkla horká láva a on na něj oslepl.

Hrabě Hanuš zemřel bezdětný. Rychnovské panství zdědil jeho vzdálený synovec Theodor Krakowský z Kolowrat (1806-1875). „Panství Březnice a další zdědila rodina jeho sestry Marie Antonie (1805-1837), provdané za hraběte Aloise Pálffyho z Erdödu

⁸² JUŘÍK 2016, 61.

⁸³ Tamtéž, 64.

⁸⁴ Tamtéž, 70.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž, 71.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž, 72.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, 74.

⁹¹ <https://www.kolowrat.cz/cs/jan-nepomuk-karel-zv-hanus>, vyhledáno 6.8.2021.

(1801-1876), s podmínkou, že jejich syn Eduard Pálffy (1836-1915) přijme predikát „z Újezda“.⁹²

Hrobskou pošlost založil hrabě Filip Nerijs (1686-1773), bratr Viléma Albrechta (†1738), zakladatele březnické pošlosti. Filip Nerijs byl komoří, skutečný tajný rada, královský mincmistr a „(...) jako viceprezident české královské komory se stal jedním z královských místodržících.“⁹³ Působil také jako nejvyšší soudce a v letech 1748-1770 jako nejvyšší purkrabí český. Získal i Řád zlatého rouna. Hrobská pošlost pokračovala Leopoldem Vilémem (1728-1809), nejstarším synem Filipa Neria. Ten se přátelil s Marií Terezií. „V letech 1769-1772 byl kancléřem, poté nejvyšším kancléřem česko-rakouským (1782 až 1796). Stanul tak v čele Josefem II. vytvořeného úřednického monstra nazvaného Spojená česko-rakouská dvorská kancelář, dvorská komora a bankodeputace.“⁹⁴ Po roce 1796 byl státním konferenčním ministrem a ministrem vnitra. Byl také držitelem Řádu zlatého rouna. Měl mnoho dětí, jeho synové rod rozdělili na další dvě větve.

Leopoldův nejstarší syn Filip František (1756-1836) založil starší radenínskou linii. Nejmladší Leopoldův syn byl hrabě František Xaver (1783-1855), jenž je posledním společným předkem všech dnes žijících Kolowratů. František Xaver byl císařským komořím a měl hodnost podplukovníka. S manželkou Julií rozenou hraběnkou Wildenstein-Wildbach (1786-1849) měl deset dětí. Dva z jeho synů založili nové rodové linie: Leopold založil starší týneckou linii a Theodor mladší rychnovskou.

4.1.2.1. Starší týnecká (Leopoldova) větev

Hrabě Leopold (1804-1884) byl polní maršál a působil v Itálii. V roce 1850 se oženil s tanečnicí Natálií Blaszezynskou (1828-1861), která nebyla šlechtického původu a tím porušil rodovou dohodu. Když měl tedy rodový fideikomis zdědit jeho syn Leopold Filip (1852-1910), byl r. 1905 zažalován u zemského soudu svým příbuzným Bohuslavem Krakowským-Libštejnským z Kolowrat. Soud tuto žalobu zamítl. Leopold Filip se účastnil posledního šlechtického souboje v Čechách, a to proti knížeti Willhelmu Auerspergovi. Jednalo se o souboj o ruku hraběnky Anny z Valdštejna. Leopold Filip svého protivníka postřelil a smrtelně ho zranil. Poté raději utekl do Spojených států amerických, kde se v r. 1884 oženil s baronkou Nadine von Huppmann-Valbella (1858-1942), dcerou tabákového magnáta.

Jeho prvorozený syn Alexandr Joseph, zvaný Saša (1886-1927) byl jedním z nejzajímavějších členů kolowratského rodu. Závodil na kole i na motorkách, jako teprve patnáctý v Rakousku-Uhersku složil pilotní zkoušky, a především byl automobilovým závodníkem. Spolupracoval s automobilkou Laurin & Klement a vyhrál mnoho závodů. Dokonce automobilka Laurin & Klement pojmenovala jeden z automobilů na jeho počest *Sascha*. Dodnes se koná sraz historických vozidel s okružní jízdou věnovaná právě hraběti Sašovi. Dalším odvětvím, které hraběte Sašu zaujalo, byl filmový průmysl. R. 1910 založil na Tachovsku filmové ateliéry, které po požáru r. 1914 přesunul do Vídně, kde vznikla produkční společnost *Sascha-Filmindustries*. Hrabě Saša si vzal za manželku kněžnu Sofii Trubeckou (1900-1938), ale manželství zůstalo bezdětné. Pokračovatelem Leopoldovy větve se tak stal Sašův nejmladší bratr Jindřich Krakowský z Kolowrat (1897-1996). Ten si vzal za ženu vdovu po svém bratrovi Sofii Trubeckou, protože se

⁹² JURÍK 2016, 74.

⁹³ Tamtéž, 75.

⁹⁴ Tamtéž, 76.

měl oženit „na úrovni“.⁹⁵ Po její smrti se oženil s Marií Klimtovou (1907-1991), dcerou pražského řezníka. Hrabě Jindřich byl poručíkem rakousko-uherské armády. V Praze na Národní Třídě vybudoval palác Chicago. Na Tachovsku založil Dřevostavby Kolowrat. „Na svých statcích v západních Čechách Jindřich Krakowský z Kolowrat podporoval českou menšinu, a proto musel po záboru Sudet v září 1938 uprchnout.“⁹⁶ Nacisté se ho snažili zlákat na svou stranu, ale nepovedlo se jim to. Jindřich Krakowský se naopak účastnil protinacistického odboje. „V letech 1943–1945 bylo českému šlechtici panství zestátněno a převedeno na Německou říši, ovšem díky jednoznačně prokazatelnému protifašistickému postoji, mu bylo dekretem prezidenta Československé republiky v roce 1945 opět navraceno.“⁹⁷ Po komunistickém převratu r. 1948 nesouhlasil s nedemokratickou vládou a odešel i s rodinou do exilu do Spojených států. Jeho majetek byl opět zkonfiskován. Do Československa se vrátil až po sametové revoluci v roce 1989. „Za odbojovou činnost v průběhu druhé světové války jej prezident Edvard Beneš vyznamenal Válečným křížem a v roce 1991 převzal z rukou prezidenta Václava Havla na Pražském hradě Masarykův řád druhé třídy.“⁹⁸

Spolu s Jindřichem Krakowským z Kolowrat se do Československa po roce 1989 vrátil jeho nejmladší syn František Tomáš (1943-2004). Ten se později stal dědicem rodového majetku. František Tomáš se věnoval filmu, působil jako kameraman a produkční. Jeho životní partnerkou byla právnička Dominika Perutková (*1966), se kterou se jim narodili Maxmilian Alexander (*1996) a Francesca (*1998).

4.1.2.2. Mladší Rychnovská (Theodorova) větev

Rychnovskou linii založil Theodor Krakowský z Kolowrat (1806-1875), druhý syn hraběte Františka Xavera (1783-1855). Hrabě Theodor působil v armádě s hodností generálmajor. Po smrti hraběte Jana Nepomuka zvaného Hanuš zdědil fideikomis Rychnov nad Kněžnou a Černíkovice. Panství zdědil jeho syn Zdeněk (1836-1892), český historik a spisovatel. „Hrabě Zdeněk byl dědičným členem panské sněmovny a poslancem českého zemského sněmu.“⁹⁹ Po smrti svého otce se z Prahy přestěhoval na Rychnov. „Dne 20. 6. 1889 získal povolení používat jméno vymřelé rodové větve Libštejnských z Kolowrat.“¹⁰⁰ Měl jedenáct dětí, avšak z jeho synů jako jediný měl další potomky Jan Hanuš (1879-1955). Ten byl r. 1904 vyslán do Paříže jako vojenský atašé, později působil jako legační sekretář ministerstva zahraničí ve Vídni.¹⁰¹ Měl syna Kryštofa (1927-1999), kterým rod pokračoval. Hrabě Jan Hanuš získal mnohá vyznamenání, zasloužil se i o českou účast na 5. letních olympijských hrách ve Stockholmu.¹⁰² S rodinou žil na zámku v Černíkovících. „Protože se nechtěl věnovat správě majetku, vzdal se nástupnictví v rodě ve prospěch svého mladšího bratra Zdeňka (1881-1941)“.¹⁰³ Správcem rychnovského panství se tak stal hrabě Zdeněk. Ten obnovil celý zámek i galerii, mnoho děl nechal zrestaurovat. Také uspořádal rodový archiv, zajímal se i o rodovou genealogii. Právě o něm píše Novotný¹⁰⁴. Hrabě Zdeněk zemřel bezdětný, a tak se, podle smlouvy s Janem

⁹⁵ JUŘÍK 2016, 82.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ <https://www.kolowrat.cz/cs/jindrich-vilem-Kolowrat-Krakovsky>, vyhledáno 6.8.2021.

⁹⁸ <https://www.kolowrat.cz/cs/jindrich-vilem-Kolowrat-Krakovsky>, vyhledáno 6.8.2021.

⁹⁹ JUŘÍK 2016, 85.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž, 86.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ 1942.

Hanušem, novým správcem rychnovského panství stal Kryštof (1927-1999), syn Jana Hanuše. Kryštof studoval lesnictví v Trutnově. „Protože se v únoru 1948 zúčastnil demonstrace na trutnovském náměstí, byl komunisty ovládanou policií vyšetřován a těsně před maturitou byl ze studií vyloučen. Za trestný čin pobuřování byl odsouzen na 8 měsíců nepodmíněně.“¹⁰⁵ Byl třídním nepřitelem, a tak místo základní vojenské služby nastoupil u pomocných technických praporů (PTP).¹⁰⁶ Ze zdravotních důvodů byl později propuštěn do civilu, a tak pracoval nejprve jako lesní dělník v Potštejně, poté u Státních lesů v Krušných Horách. Komunisté ho ale přiměli pracovat v továrně na tkalcovské stavy. V roce 1953 byl zatčen za údajnou protistátní činnost a byl poslán do pracovního tábora v Rychnově a Rtyni v Podkrkonoší. Po amnestii r. 1954 se stal hajným. S manželkou Drahoslavou Jirouškovou (*1933) měl dvojčata Jana Egona a Dagmar (*1958). Po sovětské okupaci v srpnu 1968 odešel s rodinou do Rakouska. Majetek mu byl navrácen až díky restitucím v roce 1992. Správou majetku se po jeho smrti stal jeho syn Jan Egon (*1958). Ten v Rakousku vystudoval rybářskou školu a pracoval v otcově pstruhařství.¹⁰⁷ „Po sametové revoluci se vrátil do Československa a po otcově smrti v prosinci 1999 převzal správu restituovaných nemovitostí a lesů v Orlických horách.“¹⁰⁸ S manželkou, rakouskou lékařkou, Andreou Eierovou (*1964) má dvě děti – Filipa Jana Mikuláše (*2001) a Sophii Stephanii Andreu (*2003).

Po restituci zůstal rychnovský zámek otevřen veřejnosti. V zámku v Černíkovcích byl zřízen sociální ústav. „Protože zde byl ústav pro postiženou mládež, zůstal zde podle zákona až do roku 2002.“¹⁰⁹ Zámek byl však navrácen v dezolátním stavu. Ale jak píše Juřík¹¹⁰, rodina Kolowratů by ráda na Černíkovice jednou přesídlila. Rodině byla navrácena také cenná obrazová galerie.

4.1.3. Žehrovští z Kolowrat

Tuto větev založil Albrecht († asi 1416), nejstarší syn Mikuláše z Kolowrat (†1393), vnuk prvního známého člena rodu Albrechta (†1391). Albrecht sídlil na statku Žehrovice, na tvrzi Žehrov. „Nejslavnějším příslušníkem této větve byl zřejmě Jan Žehrovský z Kolowrat (asi 1434-1473), syn Mikuláše Žehrovského a Anny Berkové z Dubé.“¹¹¹ Jan Žehrovský byl spojencem Jiřího z Poděbrad, dokonce se účastnil jeho mírového poselstva v letech 1465-1467.¹¹² „Jan Žehrovský se stal asi jako první Čech rytířem Řádu zlatého rouna, do kterého ho přijal burgundský vévoda Filip III. Dobrý.“¹¹³

4.1.4. Kornhauzští z Kolowrat

Kornhauzskou větev založil Jan Kornhauzský z Kolowrat (1393-1437), druhý syn Mikuláše Žehrovského z Kolowrat. „Tato větev vymřela po meči již někdy v letech 1511-1520.“¹¹⁴

¹⁰⁵ JUŘÍK 2016, 88.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, 89.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, 53.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž, 54.

4.1.5. Bezdrůžičtí z Kolowrat

Větev Bezdrůžických z Kolowrat založil Purkart († před 1410), čtvrtý syn Albrechta (†1391). Sídli na statku Bezdrůžice, který koupil r. 1390¹¹⁵. Byl také přisedicím zemského a dvorského lenního soudu. Jeho vnuk Albrecht († před 1490) založil větev Novohradských z Kolowrat, Albrechtův starší bratr Jan (†1475) byl pokračovatelem Bezdrůžické větve. Jan sídlil v Bezdrůžicích, které díky němu r. 1459 král Jiří z Poděbrad povýšil na městečko.¹¹⁶ Janův syn Václav (1457-1536/1539) byl nejvyšším dvorským lenním soudcem a purkrabím na Vyšehradě, rovněž se zasloužil o opravu ročovského kláštera. Václav měl několik synů. Nejstarší Jan (1514-1556) byl přisedicím zemského soudu a poté (asi od r. 1543-1544¹¹⁷) hejtmanem žateckého kraje. Právě jeho portrét je jedním ze čtyř nejstarších renesančních portrétů, které se ve sbírce dochovaly v barokních kopiích. Další Václavův syn Vladislav (†1575) měl syna Václava Ludvíka (†1601), který se oženil se Zbyňkou z Lobkovic. Po této linii rod pokračoval až do r. 1660.

Poslední Václavův syn Ludvík († před 1555) měl syny Zdislava Abdona a Jana (1534-1604). Jan byl císařským a apelačním radou, prezidentem nad apelacemi a hejtmanem chrudimského kraje. Byl třikrát ženatý, jeho manželky byly Markéta z Roupova, Bohunka Zárubová z Hustířan a Alžběta z Rožmitálu. Na Rychnově jsou dodnes k vidění portréty Jana a jeho tří manželek.

Rodová větev Bezdrůžických z Kolowrat zanikla v roce 1642.

4.1.6. Novohradští z Kolowrat

Zakladatel rodové větve Novohradských z Kolowrat byl Albrecht († 1491), mladší syn Purkarta Bezdrůžického z Kolowrat († před 1438). Albrecht zdědil panství s tvrzí v Jimlíně. „Protože mu tvrz nevyhovovala, požádal krále Jiřího z Poděbrad o povolení stavby nového hradu, které mu král 2. 5. 1465 vydal. Nový hrad u Jimlína tato linie vlastnila do roku 1573, kdy ho prodali Janovi staršímu z Lobkovic.“¹¹⁸ Albrechtův pravnuček Jáchym (asi 1530-1600) působil na dvoře Rudolfa II. jako komoří a císařský rada, později jako prezident české komory. Byl také jedním ze dvou karlštejnských purkrabí (jeden byl za panský, druhý za rytířský stav; o tento post se ucházel také jeho konkurent Jiří Popel z Lobkovic¹¹⁹). Zastával tedy souběžně zemský i dvorský úřad, což bylo velmi neobvyklé. „Jako purkrabí se zasloužil o renesanční přestavbu královského hradu Karlštejna.“¹²⁰ Některé opravy na Karlštejně nechal udělat na vlastní náklady, také zde dodnes můžeme vidět tři erby Novohradských z Kolowrat (např. ve Velké věži).¹²¹

Důležitou osobností Novohradské linie byl také Wolf Novohradský z Kolowrat († 1609), umírněný katolík a také politik. Byl vrchním výběřčím daní, zemským soudcem a nejvyšším komorníkem. Wolf byl poručíkem a přítelem Petra Voka z Rožmberka. Varoval Petra Voka před lobkovickým spiknutím proti císaři, i mu půjčoval peníze při jeho finanční krizi (po smrti nejvyššího purkrabího Viléma z Rožmberka). „Wolf také dodával zvěřinu na jeho dvůr, daroval mu obrazy a posílal mu cenné zprávy o situaci v nejvyšších zemských úřadech.“¹²² Petr Vok pak Wolfovi daroval Rožmberský palác (dnes Schwarzenberský palác) na Hradčanech. R. 1573 Wolf prodal Nový Hrad u Jimlína

¹¹⁵ JUŘÍK 2016, 55.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, 56.

¹¹⁸ Tamtéž, 90.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž, 91.

¹²² Tamtéž, 95.

Janu staršímu z Lobkovic, manželovi Johanky Novohradské z Kolowrat.¹²³ „Portréty obou manželů se dochovaly v lobkovických sbírkách.“¹²⁴

Novohradská větev vymřela r. 1802 Františkem Antonínem.

4.1.7. Mašťovští z Kolowrat

Zakladatel této rodové větve byl Herbort z Kolowrat (†1420), další ze synů Albrechta († 1391). Herbort je r. 1380 uváděn jako spoluzakladatel kláštera v Dolním Ročově.¹²⁵ Byl hejtmanem chebského a litoměřického kraje. Herbort měl dva syny, starší Jan založil tzv. černomickou linii, která však neexistovala dlouho a mladší Beneš zvaný „Svině“ († asi 1465) založil tzv. mašťovskou linii.¹²⁶ Z této linie bychom mohli vyzdvihnout Václava († před 1555), který byl hejtmanem žateckého kraje a také nejvyšším dvorským lenním soudcem v Čechách. „V době tzv. šmalkaldské války roku 1547 byl hejtmanem kouřimského kraje a přidal se na stranu stavovské opozice. Za to mu byla králem zkonfiskována polovina majetku.“¹²⁷ Mašťovská větev kolowratského rodu vymřela po meči kolem r. 1623.

Zajímavostí kolowratského rodu byla jejich posedlost „sňatky na úrovni“. Dokonce byla sepsána rodinná dohoda Kolowratů – smlouva z 29. ledna 1629, kdy se sešli skoro všichni mužští příslušníci všech kolowratských větví (větev libštejnská, novohradská, krakowská a bezdružická). Podepsali, že se členové rodu ožení jen za nevěsty, které měly stejné či dokonce vyšší společenské postavení. To bylo v té době obvyklé, že se dědic jména a erbu neožení s někým „pod jeho úroveň“. Avšak bylo to nepsané pravidlo, které se občas objevilo v nějaké závěti. Kolowraté si to však sepsali. Protože ne všechny rodové větve byly zámožné, „(...) signatáři dohody se nebránili uzavírání sňatků s dívkami ze starobylých rytířských rodů, ale byli zásadně proti měšťkám.“¹²⁸ Ten, kdo by to porušil, měl být vyděděn. Také se zavázali udržovat klášter v Dolním Ročově, zachovat erb a vést rodinný archiv. „Každá rodová linie měla shromáždit své nejčennější listiny, na Staroměstské radnici v Praze nechat provést pět jejich ověřených opisů a ve formě pěti knih je měl udržovat vždy nejstarší člen rodové větve.“¹²⁹

Můžeme tedy vidět, že kolowratský rod byl velmi rozvětvený, ale stále držel při sobě. Z každé rodové linie pocházeli významní představitelé rodu. Mnoho Kolowratů v průběhu staletí zastávalo důležité funkce, ať už u panovnického dvora či ve službách církve. Také jim byla udělována vyznamenání, mnoho představitelů rodu Kolowratů se stalo rytíři Řádu zlatého rouna. Po celou dobu své existence zůstali věrni svému rodovému heslu „Věrně a stále“.

¹²³ JURÍK 2016, 96.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž, 58.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž, 60.

¹²⁹ Tamtéž.

4.2. Dějiny kolowratské sbírky

Kolowratská sbírka je významná především tím, že se v ní nacházel nejstarší renesanční portrét a tím se sbírka řadí k vůbec nejstarším šlechtickým sbírkám u nás.

Blažiček o kolowratské sbírce říká také toto: „Její zvláštní význam je pak v tom, že tu nad uměním cizího původu daleko převyšuje umění zdejší a u nás vzniklé, práce českých malířů nebo umělců cizích, kteří však v Čechách dočasně působili, přizpůsobovali se domácím tradicím nebo ovlivnili v některém směru zdejší tvorbu.“¹³⁰

Důležité je také to, že sbírka nebyla výrazně zasažena ani během německé okupace, ani při znárodnění v době komunismu. I dnes si tedy můžeme udělat obrázek o tom, jak to na zámku vypadalo v dobách, kdy v těchto prostorách žili Kolowratové.

V následujících kapitolách přiblížím historii sbírky.

4.2.1. Nejstarší portréty

Sbírka je spojená především se zámekem v Rychnově nad Kněžnou, avšak začala vznikat ještě dříve, než Kolowratové rychnovský zámek vlastnili. Proto mi přijde na místě přiblížit nejprve nejstarší portréty.

Nejstarším renesančním portrétem ve sbírce byl portrét Albrechta z Kolowrat z r. 1506. Dnes už ve sbírce můžeme vidět pouze barokní kopii tohoto portrétu, avšak originál se nachází v soukromé sbírce ve Švýcarsku.¹³¹

Spolu s portrétem Albrechta z Kolowrat můžeme ve sbírce dodnes spatřit barokní kopie portrétů dalších tří mužů – Jetřicha (či Jiřího), Jana a Václava Bezdružických z Kolowrat. Tyto portréty jsou zaznamenány už v inventáři z r. 1716, pod čísly 87-90, pod popiskem: „Contrfé des Bezdružitzky Grafen von Kollowrath: Albrechts, Dytrzych, Joannes, Wenceslay“¹³² Vidíme tedy, že v inventáři z r. 1716 byl Albrecht zařazen k Bezdružickým, avšak patřil k libštejnské linii rodu. Všechny čtyři portréty jsou poprsí a jejich autorem je hesenský malíř Jan Baltasar Rauch, který na počátku 18. století pobýval v Praze.

Weiss říká, že je možné, že úplně první portréty kolowratského rodu byly umístěny v klášteře v Dolním Ročově, bohužel pro to není důkaz.¹³³ K tomuto názoru se ale přikláním, protože ročovský klášter byl pro Kolowraty velmi významným místem. Jak už jsem psala výše, klášter založil první známý představitel rodu Albrecht z Kolowrat (†1391) už r. 1373 a zavázal sebe i své potomky k podpoře a údržbě tohoto klášteře. To bylo potvrzeno i smlouvou z ledna 1629, kterou podepsali zástupci všech větví kolowratského rodu. Ročovský klášter nechal poprvé opravit již Václav Bezdružický z Kolowrat (1457-1536/1539), jehož syn Jan je vyobrazen na jednom ze čtveřice nejstarších portrétů. Také Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat (1655-1716) pověřil Santiniho úpravou nejen rychnovského panství, ale i klášteře v Dolním Ročově. Nenapadá mě tedy jiné místo, které by pro Kolowraty tolik znamenalo, a to napříč rodovými větvemi i staletími.

¹³⁰ BLAŽÍČEK 1956, 3.

¹³¹ KUBÍKOVÁ 2016, 66.

¹³² WEISS 1953-1955, 303.

¹³³ Tamtéž, 189.

4.2.2. Sbíрка a rychnovský zámek

Rodová galerie je dnes umístěna v zámku v Rychnově nad Kněžnou, s nímž je rod Kolowratů silně spjat. Rychnovské panství koupil r. 1640 Albrecht Liebštejnský z Kolowrat (1583-1648) od císařovny Eleanory Mantovské, vdovy po císaři Ferdinandu II.

Dnešní rychnovský zámek je ale vlastně nový zámek, původně tu nestál a pokud přijela do rychnovského panství vrchnost, bydlela v tzv. starém zámku (dnešním pivovaru v údolí habrovském), který nechal kol. r. 1578 postavit tehdejší majitel panství pan Burjan Trčka z Lípy.¹³⁴ Až hrabě František Karel I. (1620-1700), Albrechtův syn, se rozhodl pro svůj rod postavit důstojnější, reprezentativní sídlo. Stavba probíhala mezi lety 1676-1690 (plně dostavěn až za Norberta Leopolda) ve vlašském novorenesančním slohu, stavitelem zámku byl nejspíše Jan Blažej Santini Aichel¹³⁵, ale to není dokázáno. Hrabě František Karel I. také z Rychnova, Černíkovice a Borohrádku vytvořil fideikomis.

František Karel I. Liebštejnský z Kolowrat (1620-1700) obohatil rodovou galerii o portréty od polského malíře Daniela Schultze. Za jeho života se tedy Rychnov stal hlavním rodovým sídlem a předpokládáme, že sem přenesl také starší rodové portréty.

4.2.3. Norbert Leopold Liebštejnský z Kolowrat

Počátky systematicky sestavované rodové galerie pojíme až s hrabětem Norbertem Leopoldem (1655-1716), synem Františka Karla I. Hrabě Norbert Leopold sbírku obohatil o mnoho děl, po jeho smrti sbírka čítala 145 obrazů. Dochovalo se také několik portrétů samotného hraběte, například od J. W. Douwena z r. 1688.

Hrabě Norbert Leopold také pokračoval v úpravách zámku a jeho okolí – například odkoupil některé rychnovské domky a místo nich nechal udělat zámeckou zahradu, dal přestavět chrám Nejsvětější Trojice, a při chrámu nechal postavit piaristickou kolej a rovněž loretánskou kapli.

Norbert Leopold sbírku rozšiřoval nejen nákupy, ale také věny svých manželek. Jeho první manželkou byla Johana Magdaléna Hrzánová z Harasova (1649-1685), která mimo jiné přinesla portrét svého prvního manžela Ignáce Jetřicha Vitanovského z Vlčkovice od Karla Škréty, a druhou manželkou byla Marie Markéta Slavatová z Chlumu a Košumberka (1673-1691). Ta z obrazárny svého otce hraběte Jiřího Jáchyma Slavaty v Jindřichově Hradci zdědila 79 obrazů. Většinu z nich získal její syn Norbert Vincenc Liebštejnský z Kolowrat, který později, v roce 1719, svoji sbírku 145 kusů prodal Františku Josefu Černínovi za 1069 zlatých, 15 krejcarů.¹³⁶ Některé obrazy ze slavatské sbírky však dodnes zůstaly na Rychnově.

Hrabě Norbert Leopold Liebštejnský z Kolowrat zemřel v roce 1716 a z této doby se dodnes dochoval inventář¹³⁷. Je to vlastně soupis jeho pozůstalosti a jedná se o nejstarší evidenci kolowratské sbírky. V inventáři bylo zaznamenáno 134 obrazů, mezi nimi 44 rodinných portrétů a 11 portrétů členů panovnické rodiny. Jsou zde zaznamenány pouze obrazy, které se nacházely na zámku v Rychnově nad Kněžnou. Některé obrazy však Kolowratové měli i ve svém pražském paláci v dnešní Nerudově ulici, ale Záruba-Pfeffermann¹³⁸ říká, že těžiště sbírky bylo vždy na Rychnově. V roce 1701 Norbert Leopold opravdu přemístil některé obrazy do Prahy a vytvořil si zde barokní obrazárnu.

¹³⁴ WEISS 1953-1955, 2.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž, 8.

¹³⁷ Inventář je dnes v archivu Kolowratů, lze dohledat i jeho opis u Weisse.

¹³⁸ KOTKOVÁ 2009, 20.

4.2.4. Přesuny sbírky

V roce 1740 ohrožovala pruská vojska rychnovské panství, a tak byla část sbírky převezena do Prahy, některé obrazy byly zanechány na Rychnově a zazeděny. „Zachoval se seznam z roku 1758, který podává soupis předmětů zazeděných na Rychnově před pruským vpádem.“¹³⁹ Sbírkou se na Rychnov vrátila r. 1743 a u této příležitosti byl sepsán další inventář. V té době byl správcem sbírky Antonín František Hampisch, který namaloval obraz *Ideální pohled do kolowratské sbírky*.¹⁴⁰ „Hampischův obraz byl vytvořen v souvislosti se zvýšeným zájmem Františka Karla II. o celou sbírku. Zachycuje proto všechny největší poklady, tak jak si jich majitel i tehdejší cenové odhady považovaly.“¹⁴¹

4.2.5. František Karel II. Libštejnský z Kolowrat

Po smrti hraběte Norberta Leopolda se rychnovským pánem stal jeho syn František Karel II. (1684-1753). Ten se snažil do galerie investovat, do roku 1727 nakoupil 600 maleb.¹⁴² Zajímavou poznámku můžeme vidět u Weisse, ten říká, že v letech 1709-1727 bylo nakoupeno 305 obrazů za úhrnnou cenu 46 735 zlatých.¹⁴³ Bohužel investice Františka Karla II. nebyly vždy šťastné, a tak musel část galerie naopak také rozprodávat. „Hraběti Františku Josefu Černínovi bylo prodáno asi v roce 1719 nejprve 146 obrazů, o něco později pak dalších 29 obrazů z Rychnova.“¹⁴⁴ I tak ale inventář z roku 1743 ukazuje, že v majetku hraběte Františka Karla II. bylo stále 305 obrazů a k tomu 135 portrétů - členů rodu Kolowratů, ale i členů panovnického habsburského rodu.¹⁴⁵ Tento seznam má název Verzeichniss dere in dem Reichenauer Schloss befindlichen Gemähdlen samnt ihrer Grösse und Schätzung a jeho originál je v zámeckém archivu v Jaroměřicích u Moravských Budějovic. Seznam je psán starým německým kursivním písmem a opsán pro zdejší zámecký archiv r. 1910 Dr. Vladimírem Helfertem (dodnes v kolowratském archivu), po r. 1935 si seznam opsál i hrabě Zdeněk Kolowrat. Blažíček¹⁴⁶ píše, že v roce 1743 tři pražští malíři ocenili sbírku na téměř 63 000 zlatých.

Hrabě František Karel II. také pokračoval v úpravách rychnovského zámku. Nechal zámek zvýšit o jedno poschodí, nechal postavit dvě věže s hodinami, také postavil jízdárnu v zámecké zahradě a jízdárnu, ale i chrám Nejsvětější Trojice dal se zámkem spojit krytými chodbami.¹⁴⁷ Za zmínku také stojí, že r. 1733 působil ve Františkových službách jako umělecký znalec malíř Petr Brandl.¹⁴⁸

4.2.6. František Antonín Libštejnský z Kolowrat

Za doby Františka Josefa II. Libštejnského z Kolowrat (1747-1825) a jeho syna Františka Antonína (1778-1861), vznikl další inventář. Seznam z r. 1785¹⁴⁹ už

¹³⁹ KOTKOVÁ 2009, 22.

¹⁴⁰ Dnes v NG v Praze, Inv. č. O 16724.

¹⁴¹ KOTKOVÁ 2009, 22.

¹⁴² VLNAS 1995, 714.

¹⁴³ WEISS 1953-1955, 7.

¹⁴⁴ Tamtéž, 8.

¹⁴⁵ Tamtéž, 7.

¹⁴⁶ BLAŽÍČEK 1956, 3.

¹⁴⁷ WEISS 1953-1955, 3.

¹⁴⁸ ADAMOVÁ 2015, 20.

¹⁴⁹ V archivu RA KOLOWRAT, také opis In: WEISS 1953-1955, 408-421.

zaznamenává 2216 děl, z toho 1218 maleb a 998 rytin, kreseb a menších neolejových obrázků.¹⁵⁰ Z toho bylo 34 portrétů Habsburků, 61 portrétů členů rodiny Kolowratů Libštejnských, 159 příslušníků jiných šlechtických rodů, 27 portrétů dvořanů francouzského dvora.¹⁵¹ Předchozí seznamy tolik děl nezaznamenávají. Mnoho uměleckých děl také nakoupili, ale zdá se, že v nejistých dobách bylo mnoho obrazů uschováno a záměrně nebylo inventováno.¹⁵² V seznamu z r. 1785 jsou poprvé uvedeny i různé obrazy koní i s poznámkou jejich umístění: „auf dem Gang zur Reitschul“ – na cestě do jízdárny¹⁵³ a také zde byly uvedeny některé mědirytiny zobrazující jízdárnu. Svědčí to o tom, že jízdárna byla dostavěna po polovině 18. století a až poté se pořizovaly takovéto obrazy (nemělo smysl tyto malby předtím nějak tajit a uschovávat, ale v předchozích seznamech o nich není ani zmínka).¹⁵⁴

František Antonín II. Libštejnský z Kolowrat (1778-1861) dal v letech 1822-25 přestavět starý zámek v Černíkovcích, poté byla část sbírky přesunuta právě do tam. Hrabě také nechal opravit kostel Nejsvětější Trojice. Na rychnovský zámek umístil svou rozsáhlou knihovnu, kterou poté odkázal Národnímu muzeu, jehož byl spoluzakladatelem.

V letech 1796–1808¹⁵⁵ byla část obrazů z Rychnova, ale i z pražského paláce, zapůjčena Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze. Obrazárna Společnosti byla vytvořena z výpůjček několika šlechtických sbírek, původně byla umístěna v Černínském paláci v Praze (ale ten byl r. 1809 odevzdán c.k. vojenskému velitelství pro vojenskou nemocnici), potom byla část v hradčanském domu Clam-Martinice a část v malostranském paláci hrab. Kristiána Sternberga. Po r. 1853 už místo nestačilo a obrazy se navracely majitelům. Do Rychnova byly navraceny ve dvou sériích – r. 1853 (116 obrazů) a zbytek 1872 (39 obrazů). Celkem tedy hrabě František Antonín zapůjčil Společnosti 155 obrazů¹⁵⁶ Zapůjčené obrazy sepsal vrchní zdejšího panství Seehák¹⁵⁷ v seznamu z r. 1853. Další seznam zapůjčených obrazů vznikl r. 1872, jedná se o důkladnější přepis s názvy i rozměry všech 155 obrazů.

Hrabě František Antonín Libštejnský z Kolowrat zemřel r. 1861 a s ním vymřela po meči také celá libštejnská linie rodu. Rychnovské panství spolu se sbírkami zdědil Jan Nepomuk (zv. Hanuš) hrabě Krakovský z Kolowrat (1794-1872). Po jeho smrti panství připadlo Theodorovi hraběti Krakovskému z Kolowrat (1806-1875) a jeho potomkům, „(...) kterým v roce 1889 bylo povoleno císařem, aby používali dědičně predikátu Liebštejnských: od té doby se psali zdejší Kolowratové např. Zdeněk hrabě Kolowrat Krakovský-Liebštejnský.“¹⁵⁸

4.2.7. Zdeněk Kolowrat

Od počátku 19. st. se počet obrazů ve sbírce už moc neměnil, ale stav sbírky chátral. Weiss píše, že po roce 1785 byla sbírka rozmnožována už pouze sporadicky, a jako poslední přírůstky kolowratské obrazárny udává tři obrazy Berglerovy, které koupil r.

¹⁵⁰ WEISS 1953-1955, 406.

¹⁵¹ Tamtéž, 407.

¹⁵² Tamtéž, 9.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž, 10.

¹⁵⁷ Tamtéž, 9.

¹⁵⁸ Tamtéž, 1.

1869 v aukci při rozprodeji soukromé obrazárny hraběte Františka Antonína Liebštejnského z Kolowrat jeho nástupce Hanuš hrabě Kolowrat Krakovský. Od té doby obrazy jen ubývaly.¹⁵⁹ Na druhou stranu Záruba-Pfeffermann říká, že na počátku 19. století na Rychnově působil malíř Antonín Novotný, s kolowratskou sbírkou se setkal také Karel Purkyně a zanechala na něho dojem. „Jeho zátiší se sovou sněžnou se částečně inspirovalo kompozicí Vocáskova obrazu střelené volavky.“¹⁶⁰

Avšak až hrabě Zdeněk Kolowrat (1881-1941) se snažil o renovaci sbírky. Panství zdědil po svém bratru Bohuslavovi r. 1934, a od r. 1935 už důsledně opravoval zámek a nechával restaurovat obrazy. Práce svěřil osvědčenému odborníkovi, akademickému malíři a konzervátorovi Jiřímu Hlavínovi (nar. v Praze r. 1877, studoval ve Vídni a restauroval obrazy také na zámku v Roudnici). Po smrti hraběte Zdeňka r. 1941 byly veškeré práce přerušeny.¹⁶¹

Zdeněk z Kolowrat působil i ve Společnosti vlasteneckých přátel umění, o umění se opravdu zajímal a na kolowratskou sbírku velmi dbal.¹⁶² „Nespokojil se pouze postupným opravováním všech obrazů, jež prováděl Jindřich Hlavín, a jejich instalováním v nově upravených salonech, nýbrž neustále se pídil po zprávách o jednotlivých obrazech a shledával s mravenčí neúnávností nové a nové poznatky. Studoval sám rodinný archiv, aby se dopátral historie celé sbírky, psal známým i odborníkům doma i v cizině, doptával se a radil se.“¹⁶³

V roce 1937 vznikl další inventář. Seznam popisuje obrazy po místnostech a obsahuje 539 obrazů z rychnovského zámku (ty z černíkovického zámku v něm započítány nebyly).¹⁶⁴ Sepsal ho Anselm Glos a správce rychnovského zámku Václav Mejznar. Seznam byl psán v době, kdy hrabě Zdeněk obrazárnu renovoval – některé obrazy vyřazoval, jiné nechal restaurovat, celou obrazárnu pak nově instaloval. Také mnoho čísel uvedených v tomto seznamu se kryje s čísly uvedenými na rámech obrazů, ovšem ne všechny. Weiss¹⁶⁵ říká, že tento seznam byl pravděpodobně základem pro další seznam, který už obsahoval jen ty nevyřazené obrazy. Avšak tento předpokládaný nový seznam se nedochoval. Podle něj jsou však očíslovány fotografie, které nechal hrabě Zdeněk nafotit v Praze ve Štencově závodě v roce 1940.¹⁶⁶ Podle dochované korespondence víme, že hrabě Zdeněk vyjednával s touto firmou vydání publikace o kolowratské obrazárně už v červenci 1938. „Firma byla ochotna učiniti tak svým nákladem, budou-li opatřeny příslušné fotosnímky.“¹⁶⁷ S tím hrabě souhlasil a fotografovat se začalo v roce 1940. Bylo vytvořeno „(...) 62 fotografií čelnějších obrazů v rozměru 13x18 cm po 8 K, 166 obrazů fotografovaných na desky v rozměru 9x12, ale kopírovaných v rozměru 13x18 po 6 K, a přes 50 obrazů, zhotovených na malém formátu papíru v rozměru 9x12; celkový náklad, který za tyto fotografie hrabě Zdeněk zaplatil, činil 1 692 K.“¹⁶⁸

Jak už bylo řečeno, hrabě Zdeněk některé obrazy vyloučil – to jsou obrazy, které jsou napsané v seznamu z r. 1937, ale už chybí v seznamech z let 1949 a 1953.¹⁶⁹ Některé obrazy prodával, aby měl peníze na restaurátorské práce na obrazech, které si nechal. Zdeněk Kolowrat také „V rámci výstav České baroko a Postavy českých dějin

¹⁵⁹ WEISS, 1953-1955, 407.

¹⁶⁰ KOTKOVÁ 2009, 28.

¹⁶¹ WEISS 1953-1955, 12.

¹⁶² NOVOTNÝ 1942, 10.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ WEISS 1953-1955, 10.

¹⁶⁵ Tamtéž, 343.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž, 357.

pořádaných roku 1938 zapůjčil několik renesančních a raně barokních podobizen.“¹⁷⁰ Také se „(...) věnoval malbě a postavu Albrechta z Kolowrat, chránícího Karla IV. v Pise, vlastnoručně vymaloval podle Berglerova obrazu jako samostatný obraz.“¹⁷¹ Jak Záruba-Pfeffermann¹⁷² také dodává, obraz bývá někdy uváděn jako Berglerova studie, nedosahuje však takových kvalit a je a signován Z. K. (Zdeněk Kolowrat).

Hrabě Zdeněk dokonce otevřel veřejnosti obrazárnu na rychnovském zámku. Obrazárna byla veřejnosti přístupná už předtím, ale jen mimořádně, po r. 1924 se otvírala veřejnosti stále nepravidelně, ale už o něco častěji.¹⁷³ Hrabě Zdeněk Kolowrat však obrazárnu upravil a po r. 1935 ji otevřel veřejnosti v letních měsících vždy ve středu a v sobotu odpoledne. Mezi lety 1946-49 byla otevřena také každou neděli a o svátcích dopoledne.¹⁷⁴ Po r. 1949, kdy byl zámek zestátněn, byla obrazárna otevřena od dubna do konce října každý den kromě pondělka.¹⁷⁵

Hrabě Zdeněk Kolowrat Krakowský zemřel v roce 1941. Protože jeho jediný syn zemřel v útlém věku, novým správcem rychnovského panství se stal jeho synovec Kryštof (1927-1999).

Hrabě Zdeněk byl významnou osobností rychnovské sbírky. Celou ji uspořádal, opravil, nechal nafotit rodovou galerii, staral se i o archiv. Není divu, že Vladimír Novotný svou statí r. 1942¹⁷⁶ věnoval právě jeho památce.

4.2.8. 20. století

Během německé okupace bylo Kolowratům zabaveno celé rychnovsko-černíkovické panství. „Za okupace, již po úmrtí hrab. Zdenka Kolowrata, byl zámek v přízemí a ve II. poschodí obsazen příslušníky německé Wehrmacht, hlídajícími ohromné zásoby textilu z Polska přivezeného a v místnostech zámku uskladněného. Obrazárna v I. poschodí však zůstala neporušena na svém místě, pokud byla umístěna v jednotlivých salonech; z chodeb byly obrazy svěšeny a uloženy na různých místech.“¹⁷⁷

Z rychnovského zámku se naštěstí neztratil žádný obraz, kromě kopie Turínského plátna, kterou někdo vyřízl z rámu. Jinak zmizel hlavně empírový a biedermeierovský nábytek z Černíkovíc, soubor stříbra a sbírka mincí. „Obrazárna jako zázrakem unikla zničení a dnes patří k nejlépe dochovaným souborům svého druhu v Čechách.“¹⁷⁸

Rychnovské panství bylo navráceno r. 1945 Kryštofovi Krakowskému z Kolowrat (1927-1999). Bohužel si své panství dlouho neužil, hrabě Kryštof byl r. 1948 zatčen kvůli svému protikomunistickému postoji. Rodina musela emigrovat do Rakouska. Zámek s celým inventářem byl zestátněn a přešel do správy Národní kulturní komise v Praze, v roce 1953 do správy ministerstva školství a osvěty.“¹⁷⁹

Po roce 1948 padl nejprve návrh, aby byla na rychnovském zámku zřízena traktorová stanice. Naštěstí, díky postoji veřejnosti a některých pracovníků památkové péče a také

¹⁷⁰ ADAMOVÁ 2015, 21.

¹⁷¹ KOTKOVÁ 2009, 26.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ WEISS 1953-1955, 13.

¹⁷⁴ WEISS 1953-1955, 14.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ NOVOTNÝ 1942.

¹⁷⁷ WEISS 1953-1955, 10.

¹⁷⁸ KOTKOVÁ 2009, 30.

¹⁷⁹ WEISS 1953-1955, 2.

díky kronikáři Eduardu Weissovi byl tento návrh zavržen.¹⁸⁰ Zásahu měl také „(...) význam zámku v kulturním životě města již za první republiky a to, že Zdeněk Kolowrat otevřel zámecké sbírky veřejnosti.“¹⁸¹

V roce 1949 byl sepsán další seznam, to bylo v době, kdy zámek i s galerií převzala do majetku státního a do správy Národní kulturní komise v Praze. Sepsáno bylo veškeré vybavení zámku (sklo, keramika, zbrojnice, obrazy, nábytek...)¹⁸² Do zámku bylo přestěhováno i Pelcovo městské muzeum, dnešní muzeum a galerie Orlických hor. Část expozice muzea je v kolowratském zámku dodnes.¹⁸³

„V červnu roku 1951 bylo vystaveno veřejnosti 56 obrazů na chodbách a 183 obrazů v jednotlivých salonech a zámecké kapli; v depositoriu bylo v té době uloženo 170 obrazů, takže čítala tehdy zámecká zdejší galerie obrazová celkem 409 obrazů. Obrazy, přivezenými z Černíkovíc, byl tento počet rozmnožen, otevřeny další výstavní salony, a v nich vystaveno bylo v září 1953 celkem 282 obrazů. V depositoriu je tou dobou na 200 obrazů.“¹⁸⁴ Po r. 1949 byla obrazárna otevřena od dubna do konce října každý den kromě pondělka.¹⁸⁵

„V roce 1953, kdy kolowratská galerie měla se stát základní součástí krajské obrazové galerie, byly obrazy její vystaveny jednak na schodišti a chodbách v I. poschodí zámeckém, jednak v jeho 17 salonech a v zámecké kapli. Značná její část, jak bylo řečeno už výše, byla uložena v depositáři.“¹⁸⁶ V roce 1956 Blažíček¹⁸⁷ napsal, že prohlídka byla možná v 16 místnostech jihozápadního a severozápadního křídla.

„Při jednání o ustavení a umístění krajské galerie dne 21. října 1953 byli zástupci MNV ujistěni členy ministerské a krajské komise, že z kolowratské galerie se nebude nikam nic odvážet, a že zůstane neměnným celkem o témž počtu obrazů, jaký má na konci roku 1953 (...).“¹⁸⁸

V r. 1953 tak vznikl nový seznam, který popisuje veškerý inventář rychnovského zámku a také věci převezené z Černíkovíc.

Rychnovský zámek byl Kolowratům navrácen v restituci r. 1992. Dnes se o rychnovské panství stará právoplatný majitel Jan Egon Kolowrat Krakowský-Libštejnský (*1958) se svojí rodinou. Ten navázal na své předky a nakupuje umělecká díla do rodové galerie.

4.3. Autoři a objednatelé

4.3.1. Čtveřice nejstarších portrétů

Nejstaršími portréty ve sbírce byly portréty Albrechta z Kolowrat a Jana, Jetřicha (či Jiřího) a Václava Bezdrůžických z Kolowrat. Dnes jsou tyto podobizny na rychnovském zámku dochovány pouze v barokních kopiích. Autorem těchto kopií je hesenský malíř Jan Baltasar Rauch, který na počátku 18. století pobýval v Praze.

¹⁸⁰ KOTKOVÁ 2009, 30.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² WEISS 1953-1955, 10.

¹⁸³ <https://www.moh.cz/>, vyhledáno 12.5. 2022.

¹⁸⁴ WEISS 1953-1955, 11.

¹⁸⁵ Tamtéž, 14.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ BLAŽÍČEK 1956, 4-6.

¹⁸⁸ WEISS 1953-1955, 249.

Jak už bylo uvedeno v předchozích kapitolách, nejstarším českým renesančním portrétem je podobizna Albrechta II. Libštejnského z Kolowrat (1463-1510) [1]. Je zde vyobrazeno pouze poprsí, Albrecht má natočenou hlavu mírně doprava, ale přesto se dívá přímo na nás. Je oděn ve slavnostním rouchu, na krku má náhrdelník. Postava je situována na tmavé pozadí. Nejvýraznějším rysem této podobizny jsou Albrechtovy ruce, které svírají jakýsi svitek, který má podle Pešiny¹⁸⁹ symbolizovat svěřený úřad a moc, a především jsou ozdobeny mnoha prsteny, které zase mají odkazovat na zámožnost¹⁹⁰. Nápis: „Albrecht z Kolowrat, Naywyssi Kanczlerz Králowstwie / Czeskeo / Byl. Starzi.kdyz.Malowan.XLiii.letha.Actu [m] Anno.D[o]m[ini].1506.“ „Typologicky i výrazově podobizna Albrechta z Kolowrat odpovídá portrétní tvorbě doložitelné mezi roky 1480-1500/1510 v Bavorsku a Norimberku.“¹⁹¹ Originál portrétu Albrechta z Kolowrat nebyl v Čechách znám až do r. 1952, kdy jej publikoval německý badatel Ernst Buchner¹⁹². Originál není opatřen žádným nápisem, Buchner tedy za autora díla určil někoho z okruhu Veita Stosse, portrétovaného označil za norimberského měšťana Jakoba Muffla a datoval kol. r. 1500.¹⁹³ Po přečtení Buchnerovy studie se ozval Jaroslav Pešina¹⁹⁴, ten originál obrazu připsal Mistru Litoměřického oltáře a portrétovaného určil podle nápisu na rychnovské kopii portrétu. S tím nakonec souhlasil i Buchner a upozornil ještě na jednu kopii, nacházející se ve Švédsku.¹⁹⁵ Pešina všechny verze porovnal a došel k závěru, že rychnovský portrét byl malován ne podle originálu, ale dle švédské kopie.¹⁹⁶

Portréty jsou zaznamenány již v inventáři z r. 1716: „Contrfé des Bezdrůitzky Grafen von Kollowrath: Albrechts, Dytrzych, Joannes, Wenceslay“¹⁹⁷. Albrecht je zde zařazen k Bezdrůžickým, avšak patřil k libštejnské linii rodu.

V inventáři z r. 1785 najdeme Albrechtův portrét pod číslem 117: Des Albrechts Kollowrat als Obristen Kantzlers des Königreich Böheimb de A. 1506. Dále je tu zaznamenán i Václav (Wentzl Bezdruschitzky von Kollowrat A. 1527, pod číslem 115), Jan (Johann Bezdruschitzky von Kolowwrat de A. 1522, pod číslem 118) a Jetřich (či Jiří, v inventáři jako Gindrzych, asi místo Getrzych, Bezdruschitzky von Kollowrat, pod číslem 116)

„Portrét Jana Bezdrůžického z Kolowrat (1498-1526) [2] obsahuje dataci 1522 a nápis s věkem portrétovaného (24 let), které malíř nejspíše přepsal z originálu.“¹⁹⁸ Originál je dílem Hanse Krella, malíře krále Ludvíka Jagellonského, autora určil Jaroslav Pešina. Jan Bezdrůžický z Kolowrat zemřel v bitvě u Moháče.

Autorem originálu podobizny Jetřicha (či Jiřího) Bezdrůžického z Kolowrat [3] určil Pešina někoho z cranachovského okruhu, Blanka Kubíková s tím však nesouhlasí a podle renesanční arkády v pozadí (tento typ nebyl v tomto uměleckém prostředí obvyklý) poukazuje na to, že jde o historizující podobiznu vytvořenou podle předlohy z portrétní medaile.¹⁹⁹ Kubíková zpochybňuje také identifikaci portrétovaného, Pešina mluví o Jiřím z Kolowrat, Kubíková upozorňuje na barokní nápis „Jytrzych“ a říká, že v té době žili dva Jetřichové z Kolowrat – jeden byl otcem Jana Bezdrůžického (na předchozím portrétu;

¹⁸⁹ PEŠINA 1955, 156.

¹⁹⁰ VAŇKOVÁ/PILNÁ 2003, 101.

¹⁹¹ KUBÍKOVÁ 2016, 67.

¹⁹² Zmiňováno v KUBÍKOVÁ 2016, 66.

¹⁹³ KUBÍKOVÁ 2016, 66

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž, 67.

¹⁹⁶ PEŠINA 1959; KUBÍKOVÁ 2016, 67.

¹⁹⁷ Archiv RA Kolowrat, opis In: WEISS 1953-1955, 303.

¹⁹⁸ KUBÍKOVÁ 2016, 67.

¹⁹⁹ Tamtéž.

1469-1508), druhý byl Janův syn (před 1527-1547).²⁰⁰ Kubíková však především upozorňuje na podobnost vyobrazení portrétovaného šlechtice a Štěpána Šlika (1487-1526) na jeho portrétních medailích, také říká, že heslo umístěné v dolní části rychnovského portrétu : „ICH.VORGILT.LIBE. MIT. TREVIN“ (Lásku oplácím věností) nacházíme právě na portrétních medailích Štěpána Šlika a je si jistá, že vyobrazeným je Štěpán Šlik.²⁰¹ Pokud je oním portrétovaným opravdu Štěpán Šlik, pak je možné, že malíř vědomě použil portrét Šlika jako předlohu pro kolowratský portrét, nebo se inspiroval jiným portrétem ve sbírce, který byl rodinnou tradicí považován za portrét Jetřicha z Kolowrat.

„Vyobrazení Václava Bezdružického z Kolowrat (1457-1537/1538) [4], který zastával úřad nejvyššího dvorského lenního soudce, neumožňuje určit školení autora originálu. Stylový projev je natolik odlišný od výtvarného jazyka první poloviny 16. století, že se možná jedná o fiktivní historizující portrét. (...) Pro podobiznu bělovlasého šlechtice malíř mohl najít inspiraci například u Tintoretových portrétů starců, jako třeba u podobizny neznámého muže z osmdesátých let 16. století, kterou vlastnil ve své vídeňské sbírce arcivévoda Leopold Vilém a dnes se nachází v Kunsthistorisches Museum ve Vídni.“²⁰²

4.3.2. Portréty Jana Bezdružického z Kolowrat a jeho tři manželky

Mezi další renesanční portréty kolowratské sbírky patří portréty hraběte Jana Bezdružického z Kolowrat (1534-1604) [5] a jeho tři manželky [6]. Portrét Jana Bezdružického pochází z r. 1568 a je dílem tzv. Mistra kolowratských portrétů, portréty jeho manželky byly postupně přidávány. Všechny postavy jsou zobrazeny v životní velikosti. Jsou zaznamenány již v inventáři z r. 1716 pod čísly 118-121 jako: „Cotrfé des Grafen Bezdružitzky von Kollowrath mit seinem 3 yen Gemahlinen, so alle in Lebengrösse“²⁰³

Na portrétu Jana Bezdružického z Kolowrat je nahoře nápis: „AETATIS SVAE XXXIII ANNO MDLXVIII; nápis dole: Jan Bezdružický z Kolowrat 1604.

Jan byl třikrát ženatý, jeho manželkami byly Markéta z Roupova, Bohunka z Hustiřan a Alžběta z Rožmitálu. Všechny jeho tři manželky jsou na portrétech natočeny tak, aby mohly být protějškovým portrétem k portrétu Jana z Pernštejna. Všechny portréty jsou pak opatřeny nápisy s rokem vzniku i se jménem portrétované, bohužel bez signatury autora. Podle Novotného však „(...) ukazují již svým pojetím na okruh pražský, stojící v bezprostředním styku se dvorem. Oficiální a módní portrét vykazuje v těchto dílech italskou renesanční osnovu setřelou severním prostředím, zejména saským.“²⁰⁴

V r. 1569 byl namalován portrét Markéty z Roupova (?-1575). Ta je na podobizně otočena doprava, je oděna v černých šatech, v rukou drží bílý kapesník. Bílý kapesník byl měl značit ženskost, černý šat pak důstojnost.²⁰⁵ Druhou Janovou manželkou byla Bohunka z Hustiřan (1543-1581), její portrét vznikl v roce 1580. Je zde vyobrazena z en face, hlavu má natočenou doprava. Je oděna ve španělských brokátových šatech s černým pláštěm, na hlavě má bílý čepec. Třetí manželkou byla Alžběta z Rožmitálu (?-1590). Ta je také vyobrazena z en face, lehce natočena doprava a pohled upíná přímo na diváka. V levé ruce drží rukavičky.

²⁰⁰ KUBÍKOVÁ 2016, 67.

²⁰¹ Tamtéž, 67-68.

²⁰² Tamtéž, 68.

²⁰³ RA KOLOWRAT, opis In: WEISS 1953-1955, 304.

²⁰⁴ NOVOTNÝ 1942, 10.

²⁰⁵ VAŇKOVÁ/PILNÁ 2013, 109.

4.3.3. Daniel Schultz

Daniel Schultz (1615-1683) byl velmi významným malířem, je dokonce považován za zakladatele reprezentativního celofigurálního panovnického portrétu v Polsku.²⁰⁶ Portréty od Daniela Schultze „Reflektují zejména amsterodamskou malbu z doby kolem poloviny 17. století, především dílo Ferdinanda Bola (1616-1680) a Bartholomea van der Helst (1613-1670) nebo Corneliszoon Versproncka (1600/03-1662).“²⁰⁷ V jeho dílech můžeme spatřit i podobnost s díly Rembrandtovými (1606-1669), s nimi se setkal na dvoře Jana II. Kazimíra, jenž některá vlastnil.

Daniel Schultz se narodil kol. r. 1615 v Gdaňsku. Podnikl tovaryšskou cestu do Holandska r. 1646-49. Po tovaryšské cestě se vrátil do Varšavy a stal se vyhledávaným portrétistou, od r. 1650 byl dvorním malířem polského krále Jana II. Kazimíra a vytvořil mnoho podobizen jeho i jeho následovníků. Jako dvorní malíř s králem cestoval a některá díla tak vznikla na jeho cestách. Stejně tomu bylo s portréty pro hraběte Kolowrata.

Od r. 1655 čelilo Polsko švédským útokům a po dobytí Varšavy musel král Jan II. Kazimír i se svým dvorem uprchnout. Mírových jednání se Švédy se jako zmocněnc císáře Leopolda účastnil hrabě František Karel I. Libštejnský z Kolowrat (1620-1700). Když Švédové opustili Varšavu, vrátil se sem polský král a setkal se zde s hrabětem Kolowratem. Zde také král pravděpodobně doporučil Kolowratovi svého dvorního malíře Daniela Schultze. Hrabě Kolowrat si od něj r. 1659 nechal zhotovit portrét svůj, i své manželky Magdaleny Ludmily z Oppersdorfu [7]. Portréty si hrabě František Karel I. přivezl do Čech do svých sbírek. Později byl za toto diplomatické jednání vyznamenán Řádem zlatého rouna a portréty tak byly vzpomínkou na tuto důležitou událost.²⁰⁸ Portréty hraběte Františka Karla I. a jeho manželky jsou poprvé zaznamenány v inventáři z r. 1785 a ve sbírce byly až do roku 2009, kdy byly dlouhodobě zapůjčeny do Národní galerie v Praze.²⁰⁹

Hrabě František Karel I. Libštejnský z Kolowrat byl mecenášem umění, rozšiřoval své panství i sbírky. Není tedy divu, že ve sbírce je zastoupen na dalších čtyřech plátnech. Nejstarší z portrétů hraběte zachycuje jako zemského hejtmana na Moravě a je zapsán už v seznamu z roku 1716 jako „Contrfē des gewesenen Landshaubtmanns in Mähren Grafen von Kollowrath in Lebesgrösse,“. Portrét je datován rokem 1673 a na zadní straně je nápis „Lorentz Briesler, 1673.“ Tato atribuce však byla pravděpodobně připsána až druhotně a není zcela správně.²¹⁰ Lorentz Briesler je neznámý. Avšak, „V druhé polovině 17. století se na vídeňském dvoře setkáme s portrétistou jménem Elias Griessler (1622–1682), který byl ve starší literatuře mylně označován jako žák Hanse von Aachena. O jeho působení není blíže více známo, ale Kolowratův kontakt s císařským dvorem mohl být dobrou příležitostí pro získání Griesslera do svých služeb. Tomu odpovídá i datace portrétu.“²¹¹

²⁰⁶ ADAMOVI 2015, 49.

²⁰⁷ KOTKOVÁ 2009, 87.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ ADAMOVI 2015, 50.

²¹⁰ ADAMOVI 2015, 55; WEISS 1953–1955, 200, kat.č. 203; BLAŽÍČEK 1956a, 9, kat. č. 75.

²¹¹ ADAMOVI 2015, 55.

4.4.4. Jodocus Justus Verbeeck

Jodocus Justus Verbeeck (kolem 1656-1700) pocházel z německého města Emmerich. Bohužel nevíme, kde se vyučil malířskému řemeslu, ale jeho strýc Georg Bernard Verbeeck byl také malíř. Jodocus kolem roku 1691 obdržel občanské právo v Praze. Verbeeck působil ve službách mnoha českých šlechticů, například vymaloval plátna pro hraběte Václava Ferdinanda Popela z Lobkowicz, také dva portréty arcibiskupa Ernsta Johanna Thuna.²¹² Pracoval také pro Václava Vojtěcha hraběte ze Šternberka (1685).²¹³

Pro Kolowraty vytvořil celofigurální portrét Ferdinanda Ludvíka Libštejnského z Kolowrat (1621-1701) jako převora Řádu maltézských rytířů, dále portréty hraběte Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat (1655-1716) [8] a jeho ženy Johanny Magdaleny, roz. hraběnky Hrzánové z Harasova [9].

4.4.5. Jan Frans van Douven

Dalším malířem ve službách Kolowratů byl Jan Frans van Douven (1656-1727), který pocházel z Holandska. Znal italskou barokní malbu. „Jan Frans van Douven je rovněž považován za zakladatele kurfiřtského reprezentativního portrétního stylu dynastie Wittelsbachů.“²¹⁴ R. 1682 působil jako umělecký poradce na dvoře falckého kurfiřta Johanna Wilhelma v Düsseldorfu a svého pána doprovázel do Vídně, kde namaloval portréty císaře Leopolda I. a jeho manželky Eleonory, za to byl vyznamenán zlatou medailí. Byl také pověřen dohledem při založení düsseldorfské Gemäldegalerie.²¹⁵

Od r. 1683 tedy van Douven působil také ve službách císaře Leopolda I. Hrabě Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat také působil na vídeňském dvoře, od r. 1688 byl císařským velvyslancem ve Španělsku. Je tedy zřejmé, že hrabě Norbert Leopold se s van Douvenem seznámil právě na císařském dvoře. V roce 1688 se od něj hrabě nechal portrétovat jako císařský velvyslanec [10].

Jan Frans Douven zhotovil r. 1692 portrét Františka Karla I. ve slavnostním rouchu Řádu zlatého rouna. Další celofigurální portrét šlechtičky ve slavnostním rouchu Řádu zlatého rouna, tentokrát Norberta Leopolda, vytvořil r. 1713 [11].

4.4.6. Philip Christian Bentum

Dalším umělcem byl Philip Christian Bentum (1690-1757), který pocházel z Nizozemí. Zabýval se portrétní tvorbou a také oltářními obrazy. Přátelil se s Petrem Brandlem. V Čechách je doložen mezi léty 1716-1731, poté 1757.²¹⁶ Působil také ve Vídni.

V rychnovské sbírce se nachází osm oválných obrazů mužských členů kolowratského rodu, tyto portréty mají podobné rozměry a stejně upravené rámy. Mezi nimi je i portrét Jana Františka Krakowského z Kolowrat [12]. Tento portrét je od r. 2009 dlouhodobě zapůjčen NG v Praze. Tento portrét byl původně připisán Petru Brandlovi, za autora ho označil také Zdeněk Kolowrat v kartotéce z r. 1940.²¹⁷

²¹² ADAMOVIČ 2015, 59.

²¹³ SLAVÍČEK, 1994, 161.

²¹⁴ ADAMOVIČ 2015, 69.

²¹⁵ JANSOVÁ 2014, 41.

²¹⁶ KOTKOVÁ 2009, 45.

²¹⁷ ADAMOVIČ 2015, 78.

Hrabě Jan František Krakovský z Kolowrat (1650-1723) byl skutečným tajným radou a komořím císaře Ferdinanda III. Jeho manželkou byla Eleonora Klaudivie d'Anquinsola, dvorní dáma císařovny Eleonory.

4.4.7. Další umělci

Hans von Aachen (1552-1615) nese jméno podle místa narození jeho otce, on už se ale narodil v Kolíně nad Rýnem, kde také získal umělecké vzdělání u vlámského portrétisty E. Jerrigha.²¹⁸ Poté odjel na studijní cestu do Itálie. Od r. 1588 působil jako portrétista na dvoře Viléma V. Bavorského a od r. 1592 také ve službách císaře Rudolfa II., na jehož dvůr později přesídlil a jehož portrét namaloval na poč. 17. století. Jinak se věnoval především alegorické malbě. V kolowratské sbírce se z jeho tvorby nachází podobizna muže, možná Jana Keplera [13]. Obraz je neznámé proveniencie, nesignován a nedatován. Pravděpodobně vznikl před r. 1612, v kolowratské sbírce byl prvně zaznamenán až r. 1912. Na portrétu je muž, učenec s pronikavým pohledem. Zajímavé je, že na sobě nemá v té době tolik populární španělský oděv.

Giovanni Battista Spiess namaloval pro Kolowraty r. 1680 portrét Sabiny Viktorie Libštejnské z Kolowrat, roz. hraběnky z Wolkensteinu. Portrét najdeme už v seznamu z r. 1785 pod č. 92, podle seznamu z r. 1937 je autorem Spiess, kterého potkal syn Sabiny Viktorie František Karel I. jakožto nejvyšší hejtman moravský na dvoře olomouckého biskupa hraběte Karla z Liechtenštejna.

Dále bych zmínila ještě Jana Kupeckého (1666-1740). On, nebo někdo z jeho okruhu, namaloval kol. r. 1700 podobiznu Norberta Vincence Libštejnského z Kolowrat zv. „Tlustý“.

4.5. Umístění sbírky

Jak už jsem psala v předchozích kapitolách, první portréty byly pravděpodobně umístěny v klášteře v Dolním Ročově. V tu dobu to ale nebyla ucelená sbírka, ta se začala utvářet až na konci 17. a na počátku 18. století a je spojena se zámkem v Rychnově nad Kněžnou.

Rychnovské panství koupil r. 1640 Albrecht Libštejnský z Kolowrat (1583-1648). Zámek pak začal stavět až jeho syn František Karel I. (1620-1700). Ten z Rychnova vytvořil své sídlo a přenesl sem i nejstarší portréty. Až jeho syn Norbert Leopold (1655-1716) začal systematicky utvářet rodovou sbírku. Po jeho smrti r. 1716²¹⁹ byl sepsán nejstarší inventář. Ten byl sepsán v bodech, velmi stručně, ale seřazen byl po místnostech, i s umístěním v dané místnosti (např. nad okny, nad postelí atd.). Můžeme si tak vytvořit obrázek o tom, jak to na zámku vypadalo.

Seznam sepsaný 6. 8. 1716 je celkem stručný, rozdělen na několik místností. Zaznamenává celkem 134 obrazů, z toho 44 rodinných portrétů a 11 portrétů panovnických. Pro zajímavost, z těchto 134 obrazů jich 79 pocházelo z rodové sbírky Slavatů, ty byly ke kolowratské sbírce připojeny r. 1691 sňatkem Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat (1655-1716) a hraběnky Marie Markéty Slavatové z Chlumu a Košumberka (1673-1691).²²⁰ Seznam je rozdělen na zámeckou kapli a její předsíň a zámecký kostel, kde jsou samozřejmě obrazy s náboženskou tematikou. V předpokoji pak seznam zaznamenává různé krajinomalby, obrazy s architekturou a další. V jakési

²¹⁸ JANSOVÁ 2014, 26.

²¹⁹ V archivu RA KOLOWRAT, opis In: WEISS, 1953-1955, 301-304.

²²⁰ HOROVÁ 1995, 714.

obývací komnatě pak kromě obrazů s náboženskou tematikou a dalších, tu je i několik portrétů hrabat; a v jistém „Reterada Zimmer“²²¹ nejstarší portréty ve sbírce – Albrecht, Jetřich (či Jiří), Jan, Václav (čísla 87-90), další portréty, mj. 11 oválných portrétů (č. 55-65), které ale nejsou popsány blíže. V ambitu pak různé obrazy, mimo jiné i portréty Jana Bezručického z Kolowrat a jeho tří manželek (pod čísly 118-121²²²).

Tento seznam zaznamenává pouze obrazy z Rychnova nad Kněžnou, další obrazy byly pravděpodobně umístěny v Praze, v paláci na Malé Straně, v dnešní Nerudově ulici. V r. 1701 hrabě Norbert Leopold některé obrazy do Prahy přemístil a vytvořil zde svou barokní obrazárnu.

Po roce 1740, kdy bylo i rychnovské panství ohrožováno pruskými vojsky, byla část obrazů převezena z Rychnova do Prahy a ta část, která byla ponechána na Rychnově, byla zazděna.

Sbírka se na Rychnov vrátila r. 1743 a u této příležitosti byl sepsán další inventář. V té době byl správcem sbírky Antonín František Hampisch. Tento seznam však není seřazen po místnostech.

Inventář z roku 1785 zaznamenává už mnoho položek, leckde i s krátkým komentářem, ale je to rozděleno pouze na 1. poschodí, 2. poschodí, schodiště, chodby, zámeckou kapli a předpokoj. Tedy ne po jednotlivých místnostech. Portréty jsou seřazeny u sebe, zahrnuty v seznamu 1. poschodí.

Inventář z r. 1873 také bohužel není sestaven podle místností. Portréty se nachází pod nadpisem „Kolowratisce Familienbilder“ a další portréty pod „andere portraits“ – tam např. papež Klement X. (1667) a další kardinálové.

Inventář z r. 1937, z dob hraběte Zdeňka, popisuje obrazy po místnostech. Hrabě Zdeněk Kolowrat celou sbírku nově uspořádal, pečlivě vše zaznamenal, ve sbírce bádala. Jak už jsem uvedla v předchozích kapitolách, hrabě Zdeněk byl jednou z nejdůležitějších osobností kolowratské sbírky.

Podle jeho inventáře, jako první mohl každý vidět obraz Založení ročovského kláštera, který byl umístěn na hlavním schodišti. Dále na hlavní chodbě byly vystaveny portréty panovníků a vysokých hodnostářů. V ložnici Zdeňka Kolowrata byla různá zátiší, pak také např. obraz Zasnoubení sv. Kateřiny apod. V jeho pracovně zátiší a krajinomalby. V jídelně pak zátiší, především lovecká, například od Vocáska. Seznam zaznamenává i jednotlivé salonky (např. květovaný, zelený, žlutý, hnědý, medailonový...), ve kterých zaznamenává díla různých námětů, např. alegorie smyslů, krajinomalby, křesťanské i mytologické motivy, architektura, zátiší atd., ve žlutém salonku pak portrét Hynka Vitanovského z Vlčkovic od Karla Škréty. Dále následoval tzv. Veliký salon, který byl vyhrazen výlučně portrétům. Další portréty byly umístěny v předsíni před kaplí (zde se nacházely např. portréty Jana Bezručického a jeho tří manželek). Dále seznam zaznamenával obrazy v hostinských pokojích a v chodbách v přízemí, které měly různou tematiku, portréty však mezi nimi nebyly. Seznam z r. 1937 ukazuje také díla, která byla uskladněná, nebo která byla zatím nerestaurovaná (z portrétů to byl např. portrét hraběte z Hrzan a František Karel I. Libštejnský z Kolowrat (1620-1700) na katafalku a Růžena Liebštejnská z Kolowrat, roz. Kinská (1780-1842) rovněž na katafalku).

Dalším seznamem je Weissův seznam z r. 1953²²³. Weiss sepsal všechny obrazy, a to v pořadí, v jakém byly v roce 1953 vystaveny. Ke každému dílu sepsal i podrobný popis. Mezi prvními díly (pod č. 3) seznam uvádí také „Založení kláštera bosých augustiniánů v Področově“²²⁴, obraz se tedy nacházel stále na hlavním schodišti tak jako v r. 1937.

²²¹ WEISS, 1953-1955, 303.

²²² opis in: WEISS 1953-1955, 304.

²²³ WEISS 1953-1955.

²²⁴ WEISS 1953-1955, 16.

Dále seznam popisuje obrazy na chodbách, tam můžeme vidět portréty členů panovnického habsburského rodu ze 17.-18. st., ale i pár portrétů členů kolowratského rodu (např. Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat jako chlapec). Další místností je květovaný pokoj, ve kterém je v r. 1953 umístěn obraz Zasnoubení sv. Kateřiny, který měl dříve hrabě Zdeněk ve své ložnici. V tomto pokoji je umístěn také portrét Erasma Rotterdamského, portrét Albrechta z Kolowrat (pod. č. 64) z r. 1506, také zbytek čtveřice nejstarších portrétů: Jan, Jetřich a Václav Bezdružičtí z Kolowrat. V dalších salonech jsou různé obrazy, ne portréty. Další portréty rodiny byly v „V. výstavní místnosti (Velký salon)“²²⁵. Tento se nacházel v prvním poschodí, byla zde vystavena první část galerie rodinných portrétů²²⁶. Další portréty až před zámeckou kaplí, tak, jak tomu bylo už dříve (mezi nimi i Jan Bezdružický z Kolowrat a jeho manželky). Dále Weiss²²⁷ píše, že r. 1953 byla tato galerie Kolowratů přerušena nevhodně třemi menšími portréty z galerie Habsburků, které byly původně, až právě do r. 1953, zavěšeny v habsburské galerii na chodbě. V tomto sálu byly původně portréty nejstarších Kolowratů, ty ale byly přesunuty do jednoho ze salonků. Tyto změny se děly v rámci reinstalace galerie a při jejím rozšíření do pokojů bývalého majitele panství hraběte Zdeňka Kolowrata. Galerie Kolowratů byla zakončena obrazem erbu od Jana Viléma Libštejnského z Kolowrat (orlice napůl bílá a napůl červená, nad ní zavřená helma, kolem fafnochy²²⁸). V dalších výstavních místnostech jsou podle seznamu umístěna zátiší. Byla to zátiší různého druhu, včetně loveckých. Umístěny i v jídelně. Vladimír Novotný²²⁹ píše, že zátiší je hned po galerii předků tou nejpodstatnější součástí sbírky. V přípravně jídelny byly v roce 1953 vystaveny i některé portréty (např. Vilém Albrecht Krakovský z Kolowrat, Leopold Krakovský z Kolowrat jako hoch, u něho hrab, Šliková, Juliana Krakowská z Kolowrat, roz. hraběnka z Wildensteinu).

V roce 1953 byly obrazy vystaveny v 17 místnostech v prvním poschodí, také v zámecké kapli a na chodbách. „Spojovací chodby do kostela sloužily k vystavování habsburských portrétů a devočních obrazů. Pietas Austriaca tedy tvořila jakýsi přechod do posvátného okrsku. Krytou chodbu do konírny zase zdobily dlouhé řady obrazů koní, z nichž se dnes dochoval jen zlomek.“²³⁰

Rodinné portréty Kolowratů Krakovských z hrobské větve byly původně na zámku v Černíkovcích a do Rychnova byly převezeny teprve až v letech 1952 a 1953 (ovšem nevíme, jestli všechny).²³¹ Za hraběte Zdeňka bylo v černíkovickém zámku 27 portrétů (mezi nimi např. Zdeněk Krakovský Liebštejnský z Kolowrat (1836-92) či Theodor Krakovský z Kolowrat (1806-75)).²³²

V roce 1956 popsal sbírku také Oldřich J. Blažíček²³³. Vyzdvihoval současné uspořádání obrazárny. „V nynějším uspořádání obrazárny byl uplatněn především požadavek nejlepšího umístění nejlepších maleb, ale nebylo opominuto ani hledisko vývojové a seskupení podle námětů, dva zřetele, které zde bylo lze výjimečně dobře spojit. Malbám v zámeckých síních s postranním světlem se zřídka dostává ideálního osvětlení, ale zato se zde může aspoň náznakem vyvolat prostředí, pro jaké obraz vznikl,

²²⁵ WEISS 1953-1955, 108-151.

²²⁶ Tamtéž, 107.

²²⁷ Tamtéž, 197.

²²⁸ Příkrývadla - pláště, které si rytíři dávali na helmu a nechali splývat až na záda – měla to být ochrana proti horku, ale i špíně či sečným útokům nepřátel.

²²⁹ NOVOTNÝ 1942, 18.

²³⁰ KOTKOVÁ 2009, 24.

²³¹ WEISS 1953-1955, 422.

²³² Tamtéž, 422-424.

²³³ BLAŽÍČEK 1956.

umist'uje-li se tak, jak asi býval původně umíst'ován, a doprovodí-li se předměty, jimiž býval obklopen.“²³⁴ Tento princip uspořádání se dochoval dodnes.

Záruba-Pfeffermann říká, že „V rychnovském zámku kupodivu chybí a od počátku chyběl sál vyhrazený galerii. Obrazy byly rozptýleny po celé budově včetně dlouhých chodeb a sloužily tak jako hlavní výzdobný prvek všech interiérů.“²³⁵ Je pravda, že seznamy z r. 1716 ani z r. 1785 neříkají nic o samostatné síni pro rodinné portréty. Ani dnes není na zámku sál vyhrazený portrétům. Avšak v r. 1937 byl tzv. Veliký salon určen výhradně pro portréty, až na výjimky se jednalo o rodinné portréty a jiné obrazy tam nebyly. Další portréty se nacházely také ve velké předsíni před kaplí.

4.6. Dnešní stav

Rychnovský zámek [14] byl dle restitučního zákona navrácen r. 1992²³⁶. Dnes je přístupný veřejnosti. Expozice je koncipovaná jako zámecká, je zde původní mobiliář, nábytek, sklo, porcelán, zbraně. Mimi to jsou však stěny mozaikovitě pokryté rodinnými portréty. Portréty jsou uspořádány celkem chronologicky, v prvním salonku se nachází kopie čtyř nejstarších portrétů. V dalších místnostech můžeme vidět např. portrét Ferdinanda Ludvíka Libštejnského z Kolowrat od J. J. Verbeecka, či podobiznu Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat z r. 1684 od stejného autora. Ve sbírkách se nachází mj. i ceremoniální meč, tzv. moravský excalibur, který získal František Karel I. Kolowrat, jehož podobizna visí nad mečem. V dalším salonu mj. celofigurální renesanční portrét Jana Bezdrůžického z Kolowrat a na protější straně místnosti portréty jeho tří manželek. V dalších místnostech jsou vystavena také různá zátěší. Posledními portréty Kolowratů jsou podobizny např. Jana Nepomuka Karla (zv. Hanuš, 1794-1872) či celofigurální majestátní portrét posledního představitele libštejnské větve rodu Františka Antonína II. hraběte Kolowrat-Libštejnského (1778-1861) [15]. Na chodbách jsou pak vystaveny portréty panovnického rodu Habsburků [16], stejně, jako tomu bylo i dříve.

5. Lobkowiczská sbírka

5.1. Historie rodu

5.1.1. Pernštejnové

Rod Pernštejnů byl starý český šlechtický rod, jehož počátky můžeme sledovat až do 13. století. Rod bohužel vymřel v roce 1631, jeho posledním mužským představitelem byl Vratislav Eusebius z Pernštejna (1594-1631). O odkaz Pernštejnů se však postarala Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernštejna a její potomci. V lobkowiczské sbírce se dodnes nachází portréty pánů z Pernštejna, proto tento rod krátce představím.

Na erbu byla vyobrazena zubří hlava s houžví v nozdrách. Tento erb poté převzali Lobkowiczové do svého.

²³⁴ BLAŽÍČEK 1956, 4.

²³⁵ KOTKOVÁ 2009, 22.

²³⁶ <https://www.zamekrychnov.cz/cs/historie>, vyhledáno 3.6.2022.

Podle legendy praotec rodu Vaněk z uhlířské osady Ujčov (nedaleko dnešního hradu Pernštejna) r. 564 ochočil chlebem nebezpečného zubra, pak mu nozdrami provlékl houžev z proutí a odvedl ho k markraběti. Ten mu dal za odměnu pozemky, vesnice, vlastně panství. R. 574 si praotec rodu začal stavět hrad, který byl nazván Pernštejn. On i jeho potomci mohli používat erb, na kterém byla vyobrazena zubří hlava s houžví v nozdách (to symbolizovalo chytrost a rozvahu, která přemůže i hrubou sílu).²³⁷ Tato scéna byla mnohokrát zvěčněna při výzdobě pernštejnských staveb.

První písemná zmínka se jménem „Pernštejn“ se objevuje r. 1285, kdy jistý Štěpán kupuje hrad Pernštejn, ten se stává jeho rodových sídlem a Štěpán začíná užívat predikát „z Pernštejna“.²³⁸ Za prapředka Pernštejnů je však považován „Štěpán, syn urozeného pana Gotharda“²³⁹, purkrabí hradu Děvíčky, doložený v listině z r. 1208, kdy „(...) olomoucký biskup Robert postoupil Štěpánovi, synu Gothardovu, vsi Doubravník, Drahonín a popluží v Dřevnovicích výměnou za vsi Tuřany a Petrovice.“²⁴⁰

O dalších Pernštejnech toho moc nevíme. Objevuje se Filip z Pernštejna (1292, 1293, 1308) jako nejvyšší moravský komorník, a v letech 1301-1340 je zmiňován Fridrich z Pernštejna, který se stal členem minoritského řádu a také papežským penitenciářem (zpovědníkem), později byl dokonce arcibiskupem v Rize.²⁴¹ Pernštejnský rodokmen je těžké sledovat, dodnes je známých několik verzí. Rod byl velmi rozvětvený, často se stalo, že žilo v jednu dobu více Pernštejnů se stejným jménem, a tak ani podle zmínek nejsme schopni vše s jistotou odkrýt. Během vlády Karla IV. a jeho bratra moravského markraběte Jana Jindřicha mizí Pernštejnové z vysoké politiky a chudnou.

Na přelomu 14. a 15. st. se české země zmítaly v bojích mezi českým králem Václavem, jeho bratrem uherským králem Zikmundem a moravskými markrabaty Joštem a Prokopem. V té době se objevuje Vilém z Pernštejna (před 1360 – po 1427). Ten těchto bojů mezi Lucemburky uměl využít, věděl, kdy a komu nabídnout své služby, aby z toho měl co největší prospěch. Vrcholem jeho kariéry byl úřad zemského hejtmana, který mu udělil Jošt Lucemburský.²⁴² Po smrti Jošta měl Vilém už velmi silnou pozici v moravské společnosti. Měl už také značný majetek – získal většinu rodových statků v okolí Pernštejna a postupně se stal jediným vlastníkem pernštejnského panství.²⁴³

Pernštejnové byli velkými příznivci husitů. „Stárnoucí pan Vilém se ještě v průběhu roku 1415 angažoval v diplomatických jednáních s králem Zikmundem, která měla vést k osvobození Jana Husa z kostnického vězení.“²⁴⁴ Později Jan z Pernštejna podporoval Jiřího z Poděbrad.

Dalším důležitým představitelem rodu byl Vilém II. z Pernštejna (1435-1521), který zastával vysoké funkce, byl dokonce nejvyšším královským hofmistrem. Vilém z Pernštejna působil asi 15 let u dvora krále Matyáše Korvína.²⁴⁵ Po jeho smrti podpořil kandidaturu Vladislava Jagellonského, také mu půjčoval peníze, což byla spíše taková investice, na které později celkem zbohatl.²⁴⁶ Tím, že Vilém byl jmenován druhým nejvýznamnějším úředníkem v zemi, a ještě získal mnohá panství, stal se z Viléma jeden z předních českých pánů. Navíc, Vladislav Jagellonský musel přesídlit se svým dvorem z Prahy do Budína (jedna z podmínek pro získání uherského trůnu) a tak se v Čechách

²³⁷ VOREL 2012, 10.

²³⁸ Tamtéž, 23.

²³⁹ Tamtéž, 17.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž, 27.

²⁴² Tamtéž, 38.

²⁴³ Tamtéž, 42.

²⁴⁴ Tamtéž, 46.

²⁴⁵ Tamtéž, 90.

²⁴⁶ Tamtéž, 79.

vytvořil „mnohem širší prostor pro politickou seberealizaci předáků šlechtických frakcí.“²⁴⁷ Vilém tak měl celkem výsadní postavení – byl bohatý, měl moc a na rozdíl od ostatních českých pánů mohl stále ovlivňovat krále (ačkoli byl mimo Čechy), protože byl jeho rádcem a znal prostředí uherského dvora.²⁴⁸ Jeho postavení muselo odpovídat také jeho sídlo. Vlastně všechny hrady a města které vlastnil nějak přestavěl, přebudoval. Vilém si za své sídlo zvolil Pardubice, které koupil r. 1491 jako dědické panství. Vystavěl si zde reprezentativní sídlo, na průčelí hlavní zámecké brány byl r. 1511 dán reliéf s výjevem pernštejnské rodové pověsti.²⁴⁹ Z gotické malířské výzdoby zámku se moc nedochovalo, ale r. 1906 byly objeveny pozůstatky rozsáhlé znakové galerie. Ta je nejspíš opravdu z doby Viléma a objevují se zde erby jeho předků a předků jeho manželky Johanky.²⁵⁰

Majitelem veškerého pernštejnského majetku se stal Vilémův starší syn Jan a ten se tak stal nejbohatším magnátem v českých zemích.²⁵¹ Jan z Pernštejna zemřel r. 1548. Zůstali tu po něm synové Jaroslav, Vratislav (t. č. ve Španělsku) a Vojtěch. Jaroslav a Vratislav brzy po otcově smrti konvertovali ke katolictví, později dosáhli u královského dvora vysokého postavení, Jaroslav byl od r. 1550 královský komoří a rada a od r. 1556 nejvyšším královským štolmistrem.²⁵² Avšak se brzy dostal do velkých dluhů. „Před dluhy Jaroslav utekl do Itálie a jeho majetek zabrali věřitelé. A tak zatímco za svého života Jaroslav z Pernštejna proslul jako mimořádně vzdělaný aristokrat, štědrý mecenáš a podporovatel renesančního umění a literatury, po jeho (snad i tragické?) smrti koncem července 1560 po něm zbyly již jen dluhy a pověst hýřilce a marnotratníka.“²⁵³ Nejmladší Vojtěch byl přijat k pražskému dvoru českého místodržícího arciknížete Ferdinanda. Vojtěch brzy dvůr opustil, protože to nebylo nic pro něj.²⁵⁴ Vojtěch neměl takové problémy s dluhy jako jeho bratři. Jako jediný také zůstal při víře podobojí. Zemřel r. 1561 a jeho panství zdědil bratr Vratislav.

Vratislav (1530-1582) to dotáhl nejdále, stal se nejvyšším kancléřem Království českého, a také jako jediný se zasloužil o zachování rodu. V mládí se stal společníkem budoucího císaře Maxmiliána a doprovázel ho i do ciziny, například do Španělska ke dvoru Karla V. „Během let 1548-1551 projel v koňském sedle cestu z Čech do Španělska nejméně čtyřikrát a přes své mládí patřil mezi českou a moravskou šlechtou k nejzkušenějším cestovatelům.“²⁵⁵ Mezi císařem a Vratislavem z Pernštejna vzniklo přátelství a Vratislav císaři věrně sloužil. R. 1555 získal Řád zlatého rouna. V pol. 60. let 16. st. se odstěhoval z Prahy do Tyrol arcikníže Ferdinand (do té doby český místodržící). Císař a král Maxmilián tedy v Praze potřeboval někoho spolehlivého a tak r. 1566 jmenoval Vratislava z Pernštejna nejvyšším kancléřem Království českého.²⁵⁶ Vratislav si poté začal budovat zámek v Litomyšli – renesanční zámek, podle italských vzorů. Chtěl z něj reprezentativní místo. „Nádheru vnitřního vybavení umocnilo to, že Vratislav z Pernštejna nechal do zámku odvážet nejrůznější vzácné předměty, shromážděné již jeho předchůdci a tvořící kulturní tradici pernštejnského rodu.“²⁵⁷ Pracovali pro něj např. Giovanni Battista Aostalli a Ulrico Aostalli. „Nemalé obnosy

²⁴⁷ VOREL 2012, 97.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž, 115.

²⁵⁰ Tamtéž, 118.

²⁵¹ Tamtéž, 159.

²⁵² KUBÍKOVÁ 2016, 156.

²⁵³ VOREL 2012, 209.

²⁵⁴ Tamtéž, 210.

²⁵⁵ Tamtéž, 238.

²⁵⁶ Tamtéž, 248.

²⁵⁷ RYANTOVÁ 2016, 63.

musel Vratislav vynakládat i na portrétní reprezentaci, jak ukazuje vysoká výtvarná kultura pernštejnských podobizen, jejich velké množství a různorodý původ.²⁵⁸ Vratislav přebýval ale především ve svém pražském domě, dnešním Lobkowiczském paláci na Pražském hradě. „Tento rozsáhlý objekt v Jiřské ulici koupil už v roce 1554 Vratislavův starší bratr Jaroslav a začal zde s velkorysou přestavbou.“²⁵⁹ Jeho manželka Marie de Lara si zde později založila tzv. španělský salon. Se španělskou šlechtičnou Marií Manrique de Lara y Mendoza se Vratislav oženil v r. 1555. Spřízněnost se španělským dvorem posílila Vratislavovu prestiž a měla vliv na chod celého jeho dvora. S Marií Manrique de Lara přijelo mnoho umělců, oděvy se šily podle španělské módy, děti se učily mluvit a psát španělsky, učily se také základy španělské etikety.²⁶⁰ Vratislavovi a Marii se narodilo 21 dětí, z toho 8 chlapců²⁶¹, bohužel v době Vratislavovy smrti žili už jen dva mužští potomci – Jan a Maxmilián. Ze třinácti dcer Vratislava z Pernštejna se dospělosti dožilo sedm, z toho dvě vstoupily do kláštera, zbylých pět se provdalo, bylo tedy potřeba mnoho peněz na věna.²⁶² Vyplácení věn, investice do nových sídel, ale i do portrétní reprezentace, také neskromný život na panském dvoře, to vše bylo důvodem k postupnému chudnutí a zadlužování se. Vratislav z Pernštejna zemřel r. 1582 a jeho dluhy připadly na jeho potomky, především syna Jana.

Vratislavův mladší syn Maxmilián (1575-1593) byl od dětství veden k církevní dráze, zemřel však r. 1593, když mu bylo pouhých 18 let²⁶³.

Jan z Pernštejna (1561-1597) se dal na vojenskou dráhu, a byl znám tím, že vymyslel „pernštejnskou petardu“ (obléhačící zařízení)²⁶⁴. R. 1587 se oženil se svou sestřenicí Marií Manrique de Lara (jmenovala se stejně jako jeho matka). Musel prodat mnoho panství, mj. Pernštejnové prodali postupně i rodný hrad Pernštejn (1585-96)²⁶⁵. Jan z Pernštejna zemřel r. 1597, při obléhání uherské pevnosti Ráb ho zabila koule z tureckého děla.

Jan měl čtyři děti: Vratislava Eusebia, Annu, Frebonii a Evu (zemřela již jako dítě). Po Janově smrti poručnická správa připadla jeho sestře Polyxeně, která se starala o děti i majetek. Jediný Janův syn Vratislav Eusebius (1594-1631) se dal na vojenskou dráhu, působil i pod vedením Albrechta z Valdštejna. Neměl tedy na svá panství čas, a tak za něj Polyxena panství stále spravovala, a to až do roku 1627 (to mu bylo 33 let), pak teprve Vratislav převzal správu nad Litomyšlí do svých rukou. R. 1629 mu byla Litomyšl dána do dědičné držby. Vratislav se stal jedním z nejbohatších aristokratů v zemi²⁶⁶. R. 1630 koupil od Maxmiliána z Valdštejna palác na pražském Malostranském náměstí²⁶⁷. Vratislav Eusebius z Pernštejna zemřel r. 1631 na následky zranění v bitvě. Jak píše Vorel²⁶⁸, zprávy o úmrtí se liší, zemřel v Lipsku, nebo u Magdeburku, ale August Sedláček²⁶⁹ popisuje, jak táhli pod vedením generála Tillyho do Německa a tam bojovali s nepřátelstvím švédským oddílem. Tam podle Sedláčka Pernštejn zemřel. Vratislav Eusebius zemřel bezdětný a rod Pernštejnů tak r. 1631 vymírá po meči. Ještě před smrtí odkázal majetek své sestře Frebonii.

²⁵⁸ KUBÍKOVÁ 2016, 157.

²⁵⁹ VOREL 2012, 250.

²⁶⁰ KUBÍKOVÁ 2016, 157.

²⁶¹ VOREL 2012, 259.

²⁶² Tamtéž, 262.

²⁶³ Tamtéž, 260.

²⁶⁴ Tamtéž, 261.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, 273.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž, 274.

²⁶⁹ SEDLÁČEK 1882.

Nejstarší z Janových dcer Anna se stala řeholnicí, Eva zemřela již jako dítě a Frebonie (1596-1646) přežila všechny své sourozence, avšak nikdy se nevdala a zemřela bezdětná. V roce 1646 tak Pernštejnové vymírají také po přeslici. Veškerý jejich majetek zdědili potomci Polyxeny z Lobkovic, roz. z Pernštejna.

5.1.2. Polyxena z Lobkovic, roz. z Pernštejna

Polyxena (1566-1642) se narodila jako jedno z mnoha dětí nejvyššího kancléře Království českého Vratislava II. z Pernštejna (1530-1582) a jeho manželky španělské šlechtičny Marie Manrique de Lara y Mendoza (1534-1608). Polyxeniny rodiče se seznámili ve Španělsku, kde byl Vratislav s císařským dvorem. Vzali se v roce 1555 a poté se přestěhovali do Čech. Spolu s Marií na pernštejnský dvůr přicházelo služebnictvo a dvořané. Z rodného Španělska si Maria přivezla samozřejmě také šaty, knihy, nádobí, ale také portréty španělských příbuzných, jejichž autory byli mnohdy i dvorní malíři španělského krále Filipa II.²⁷⁰ Polyxena měla mnoho sourozenců, především mnoho sester. Všechny sestry byly provdány do ciziny, pouze Polyxena zůstala v Čechách.

Roku 1587 byla provdána za Viléma z Rožmberka (1535-1592) a stala se tak jeho čtvrtou a poslední manželkou. Byl mezi nimi obrovský věkový rozdíl: Polyxeně v době sňatku bylo 21 let a Vilémovi téměř 60. Vilém byl pouze o pět let mladší než její otec. Vilém s Vratislavem byli přátelé, oba zastávali vrcholné zemské úřady, oba patřili k předním oblíbencům Maxmiliána II., oba byli nositeli Řádu Zlatého rouna.²⁷¹ Tak jako všechna Vilémova manželství, i toto bylo bezdětné. Jejich vztah byl však plný vzájemné úcty, respektu a snad i přátelství.

Vilém z Rožmberka nechal postavit letohrádek Kratochvíle, nejspíše se nechal inspirovat zámek Ambras arcivévody Ferdinanda²⁷², dále v jeho vlastnictví byl Český Krumlov. Často manželé jezdili také na sídlo v Roudnici nad Labem, které Vilém koupil r. 1575. R. 1590 nechal Vilém, nejspíše kvůli Polyxeně, vyhotovit plán na přestavbu Roudnice. Hrad byl vlastně přestavován na honosný zámek. Vilém si do Rožmberka také přivezl portréty svých předků, některé z nich jsou dodnes součástí lobkowiczské sbírky. Roudnický zámek byl skromnější než zámky v Krumlově či Kratochvíli, nebyl určen k přijímání návštěv.²⁷³ Manželé si roudnický zámek velmi oblíbili.

Vilém zemřel po pěti letech sňatku (r. 1592) a Polyxena se tak stala velmi bohatou vdovou. Po Vilémově smrti přemýšlela i o odchodu do španělského kláštera²⁷⁴. Avšak po Vilémově smrti měla Polyxena prvotřídní postavení. V té době ženy nevlastnily žádný majetek, musely se vdát či vstoupit do kláštera, musely na slovo poslouchat svého otce, a to až do té doby, než otec vybral ženicha a tomu svou dceru předal. Polyxena se však stala vdovou, a to velmi bohatou. Navíc byla mladá, plná energie a byla velmi chytrá. Nemusela nikoho poslouchat, vlastnila majetek po manželovi a byla svou vlastní paní. Po smrti svého bratra Jana z Pernštejna († 1597) se Polyxena stala poručnicí jeho dětí a spravovala za ně majetek.

Až roku 1603, ve svých 37 letech, se znovu provdala, a to za nejvyššího kancléře Království českého Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. „Pan Zdeněk byl hoden mimořádně vzdělané, kultivované a zámožné „první dámy Království českého“ (jak

²⁷⁰ RYANTOVÁ 2016, 46.

²⁷¹ Tamtéž, 105.

²⁷² Tamtéž, 142.

²⁷³ RYANTOVÁ 2016, 202; SEDLÁČEK 1890, 174-175 a 186.

²⁷⁴ VOREL 2012, s. 278.

Polyxenu označil její přítel Karel ze Žerotína) nejen svým postavením, majetkem a katolickou vírou, ale i přiměřeným věkem.²⁷⁵

Nový manželský pár měl svatbu v Rožmberském paláci v Praze. Císař Rudolf II. jim daroval krásný svatební dar, cestovní oltář, který je dodnes v lobkovických sbírkách. Oltář je vyroben z ebenového dřeva a polodrahokamů a jsou na něm vyobrazené erby Pernštejnů a Lobkoviců, a také malý Habsburský erb.

Polyxena a Zdeněk Popel měli jediného syna, Václava Eusebia, který se narodil r. 1608 (Polyxeně bylo tehdy 42 let). Tím se stali předky všech dnes žijících Lobkowiczů (ostatní rodové větve postupně vymřely).

Polyxena po svém prvním manželovi zdědila panství Roudnice nad Labem, její druhý manžel jí dal po narození syna Vysoký Chlumec a ona se o svůj majetek velmi dobře starala. Zdeněk Popel působil v politice, jeho žena spravovala celý jejich majetek. Od r. 1622 nakupovala pobělohorské konfiskáty. Utratila za ně okolo 350 000 zlatých rýnských²⁷⁶. Získala mimo jiné Nelahozeves, Dolní Beřkovice, Odolenou Vodu a další. „Srovnatelných zisků v té době dosáhli jen Albrecht z Valdštejna, Jaroslav Bořita z Martinic či Karel z Lichtenštejna.“²⁷⁷ Polyxena zkupovala statky, protože chtěla vytvořit rozsáhlejší komplex. Nenakupovala toho tolik proto, aby toho měla hodně, ale viděla v tom spíše investici.²⁷⁸

Polyxena byla také jednou z posledních představitelk rodu Pernštejnů. Přežila svého synovce Vratislava Eusebia o jedenáct let, a musela si tedy dobře uvědomovat, že sláva perňštejnského rodu je ta tam, že Pernštejnové již vymřeli po meči a že ona je poslední, kdo může zajistit, aby se na perňštejnský rod nikdy nezapomnělo. Myslím si, že i proto tolik dbala na rodinnou galerii. Polyxena se také zasadila o to, aby se starobylý symbol zubří hlavy z perňštejnského erbu stal součástí erbu lobkovického.²⁷⁹

Polyxena z Pernštejna je známá také tím, že darovala klášteru bosých karmelitánů v Praze sošku Jezulátka.

5.1.3. Lobkowiczové

Psaná podoba jména se během staletí měnila. V roce 1919 však Ferdinand Zdeněk z Lobkowicz (1858-1939) rozhodl, že jedinou formou jména bude „Lobkowicz“ a toto rozhodnutí je dodnes dodržováno. Jedná se zároveň o nejstarší podobu tohoto jména, v průběhu staletí se používalo také označení „Lobkovic“ či „Lobkovitz“. Štěpánek a Vlk ve své studii z r. 1988 používají²⁸⁰ variantu jména „lobkowiczký“ pro dobu po roce 1919, a „lobkovický“ pro starší období, jak je obvyklé ve starší literatuře. Toto rozdělení se mi líbí, přijde mi logické, a proto ho ve své práci také přijmu.

První známý prapředek Lobkowiczů byl rytíř Mareš z Újezda, který žil na konci 14. století. Jeho vnuci rod rozdělili na dvě hlavní rodové větve, na Hasištejnské z Lobkovic a Popely z Lobkovic. Popelové se později rozdělili na roudnickou primogenituru a hořínsko-mělnickou sekundogenituru. Obě tyto rodové linie pokračují dodnes.

Větev Hasištejnských z Lobkovic již vymřela. Z této rodové linie je známý Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461-1510), humanistický básník a mecenáš umění. Bohuslav Hasištejnský je znám i pro sestavení obsáhlé knihovny, kterou dnes vlastní rod

²⁷⁵ VOREL 2012, 278.

²⁷⁶ Tamtéž, 279.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ RYANTOVÁ 2016, 363.

²⁷⁹ VOREL 2012, 279.

²⁸⁰ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 21-31.

Lobkowiczů. Rovněž působil u dvora Vladislava Jagellonského. „Větev Hasištejnských z Lobkowicz se během 16. století reformovala a všichni její příslušníci odešli po bitvě na Bílé hoře do ciziny a do Čech se nikdy nevrátili. Dnes žije v Německu řada lidí, kteří se jmenují Hasenstein a údajně o sobě tvrdí, že jsou potomky této ztracené větve, což ovšem nelze ani dokázat ani vyvrátit.“²⁸¹

Větev Popelů z Lobkowicz žije dodnes. Postupem času přestali používat jméno Popel a dnes už je známe jen pod názvem Lobkowiczové.

Mnoho členů rodu Lobkowiczů zastávalo vysoké zemské úřady. Např. Jan ml. Popel z Lobkovic (1510-70) byl nejvyšším purkrabím, dále úřad nejvyššího zemského hofmistra zastával Ladislav II. Popel z Lobkovic (1501-84), také Jiří Popel z Lobkovic (1551-1607) a také Kryštof ml. Popel z Lobkovic (1549-1609).²⁸²

Významným členem rodu byl Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (1568-1628), které ho jsem zmínila již v předchozí kapitole. R. 1603 se oženil s Polyxenou (1566-1642), roz. z Pernštejna, vdovou po Vilémovi z Rožmberka. Zdeněk Vojtěch zapřisáhlým katolíkem, studoval u jezuitů v Klementinu a poté v Ingolstadtu, byl věrným služebníkem Habsburků. Kvůli své pevné víře dokonce odmítl podepsat Majestát pro náboženskou svobodu r. 1609. Od r. 1599 zastával úřad nejvyššího kancléře Království českého. V dobách stavovského povstání stál se svou manželkou na straně katolické vrchnosti. Dodnes se ve sbírkách nachází obraz, kde Polyxena schovává královské místopřevlékání, ti r. 1618 po vyhození z okna našli útočiště ve vedlejším Lobkowickém paláci právě u paní Polyxeny.²⁸³ Jeho majetek mu byl zabaven a navrácen až po bitvě na Bílé hoře. Po bělohorské bitvě byl za svou věrnost a služby odměněn. Roku 1620 získal Řád zlatého rouna, jako první představitel rodu. R. 1624 povýšil císař Ferdinand II. Zdeňka Popela do stavu říšských knížat. Díky tomu byla do rodového erbů doplněna knížecí koruna a plášť, tento byl dědičný pro prvorozeného syna.²⁸⁴

Zdeněk se věnoval diplomacii a správu majetku nechal na své ženě Polyxeně, která během pobělohorských konfiskací skupovala obrovské množství majetku. Ovšem podporovali společně i katolickou církev – „(...) obnovili kostel Panny Marie Sněžné v Praze, založili kapucínský klášter v Roudnici nad Labem a také přispívali na činnost jezuitského řádu.“²⁸⁵

Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic zemřel r. 1628.

Pokračovatelem rodu byl Václav Eusebius (1609-1677), jediný syn Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny. Ten vstoupil do armády a dosáhl v ní vysoké kariéry. Roku 1644 byl vyznamenán Řádem zlatého rouna. Václav Eusebius sídlil v Roudnici nad Labem a započal zde velkou přestavbou, která trvala až do r. 1684.²⁸⁶ Také se věnoval odkazu své matky a značně rozšiřoval rodinnou sbírku. Václav Eusebius koupil r. 1646 vévodství Zaháňské a stal se tak zaháňským vévodou, tento titul byl dědičný.²⁸⁷

Významným členem rodu byl i Ferdinand August (1655-1715), syn Václava Eusebia. Ten také systematicky rozšiřoval sbírku. Rovněž Ferdinand August získal Řád zlatého rouna, a to r. 1698. Jeho syny se rod rozdělil na mělnickou a roudnickou větev rodu. Mělnickou větev založil císařský polní maršál Jan Jiří Kristián (1686-1753) a roudnickou větev Filip Hyacint z Lobkovic (1680-1737). Obě tyto rodové linie existují dodnes.

²⁸¹ <https://www.historickaslechta.cz/prehled-rodu/lobkowicz/>, vyhledáno 11.4.2022.

²⁸² KUBÍKOVÁ 2016, 212.

²⁸³ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 3.

²⁸⁴ RYANTOVÁ 2016, 351.

²⁸⁵ KUBÍKOVÁ 2016, 212.

²⁸⁶ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 5.

²⁸⁷ DVORÁK 1907, 15.

Josef František Maxmilián (1772-1816), vnuk Filipa Hyacinta, získal roku 1786 od císaře Josefa II. titul vévody roudnického.²⁸⁸ Josef František Maxmilián byl předsedou výboru pro založení Společnosti přátel hudby ve Vídni.²⁸⁹ Ve Vídni měli Lobkowiczové také svůj palác. Také podporoval Josefa Haydna a přátelil se s Ludwigem van Beethovenem. Na Roudnici zprostředkoval koncerty a představení i veřejnosti. „Poprvé v Čechách zazněla r. 1805 III. symfonie L. van Beethovena právě na Roudnici a r. 1811 se tu konal pravý hudební festival.“²⁹⁰ Synové Josefa Františka Maxmiliána založili ještě větev křimickou a dolnobeřkovickou.

Lobkowiczové se v té době stali jedním z nejvýznamnějších rodů Střední Evropy.²⁹¹

V 18. a 19. století se Lobkowiczové přihlásili k českému národnímu hnutí a podporovali i Národní muzeum.

Dalšího bych ráda zmínila Ferdinanda Zdeňka (1858-1938), který se r. 1919 prosadil o ustanovení jména „Lobkowicz“, tedy jeho staročeskou verzi namísto německého „Lobkowitz“.

Posledním, kdo sídlil na Roudnici, byl Max Lobkowicz (1888-1967), syn Ferdinanda Zdeňka. Po roce 1918 připadl majetek šlechtických rodů novému československému státu. Vznik republiky znamenal také zrušení šlechtických titulů. I přes to všechno Max Lobkowicz novou republiku podporoval, vedl zahraniční kampaň za její mezinárodní uznání. „Později usiloval o diplomatickou podporu proti zabrání Sudet Německem. Během druhé světové války zastupoval československou exilovou vládu v Anglii, a proto byl všechn jeho majetek zkonfiskován.“²⁹² V roudnickém zámku byl vytvořen výcvikový tábor. Po válce mu byl majetek navrácen a on nadále pokračoval v práci pro vlast. Těsně před komunistickým pučem, kdy mohl odvézt své rodové sbírky ze země, „(...) se rozhodl demonstrovat svou víru v demokratické Československo a ponechat vše na původním místě.“²⁹³ Komunisté rodový majetek zabrali v roce 1948. Max Lobkowicz emigroval a dožil ve Spojených státech amerických.

Po r. 1989 se někteří Lobkowiczové vrátili do Čech. V restitucích jim byl navrácen majetek. Z mělnicko-hořínské větve se vrátil Otakar Lobkowicz (1922-1995) a jeho syn Jiří Lobkowicz (*1956) a byl jim vrácen např. zámek v Mělníku. Křimické sídlo získal zpět člen křimické větve rodu Jaroslav Lobkowicz (*1942) a jeho rodina. Dolnobeřkovické linii byl navrácen majetek v Dolních Beřkovicích. Majetek roudnické rodové větve byl navrácen Martinu Lobkowiczovi (1928-2014), synovi Maxe Lobkowicze. Dnes majetek spravuje jeho syn William Lobkowicz (*1961) se svou rodinou. Roudnické linii patří zámek Roudnice nad Labem, zámek v Nelahozevsi, hrad Střekov a také Lobkowiczský palác na Pražském hradě. Ten je jediným palácem na hradě, který je v soukromém vlastnictví.

5.2. Dějiny lobkowiczské sbírky

„Sbírka obrazů v Roudnickém zámku vznikla z největší části ne jako kolekce určitého sběratele, nýbrž pozvolným postupným rozmnožováním rodinného majetku od 16. st., v čemž spočívá její zvláštnost a velká cena kulturně-historická. Jsou to především

²⁸⁸ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 7.

²⁸⁹ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 8.

²⁹⁰ Tamtéž, 9.

²⁹¹ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 7.

²⁹² Tamtéž, 8.

²⁹³ Tamtéž.

portréty členů rodu Lobkovického, ale ne výlučně, neboť dědictvím nebo příbuzenstvím dostalo se do Roudnice mnoho portrétů rodin jiných.²⁹⁴ Tím jsou myšleny především portréty rodu pernštejnského a rožmberského.

5.2.1. Polyxena z Lobkovic

První, a také nejdůležitější, osobností spojenou s lobkowickou sbírkou je Polyxena z Lobkovic, roz. z Pernštejna (1566-1642). Jak již bylo řečeno výše, Polyxenin první manžel byl Vilém z Rožmberka. Po jeho smrti r. 1592 zdělila Polyxena mnoho z jeho majetku včetně zámku v Roudnici, ve kterém se nacházela rožmberské galerie předků. Vilém z Rožmberka portréty na roudnický hrad přivezl už v r. 1575.²⁹⁵ Polyxena dále rozšiřovala sbírku o portréty své rodiny. Do té zahrnovala rod Pernštejnů, ze kterého pocházel její otec, i rod její matky a další španělské příbuzné. V r. 1603 se sňatkem Polyxeny a Zdeňka Popela Lobkovic spojil starší základ s lobkovickými fondy a teprve od té doby můžeme mluvit o lobkowiczské sbírce.²⁹⁶

Polyxena se cítila být dědičkou pernštejnských kulturních tradic (zvláště poté, co zemřel její bratr Jan a Pernštejnové vymřeli po meči) a proto při vyrovnání se svým synovcem Janem si vymínila obrazy z pernštejnské rodinné galerie.²⁹⁷ I sbírka španělských děl se nadále rozšiřovala, Polyxenina sestra Jana se provdala za španělského šlechtice Ferdinanda Aragonského a do Čech posílala obrazy svých dětí. Polyxena i Zdeněk také vedli pravidelnou korespondenci s Luisou, další Polyxeninou sestrou, a zároveň si vyměňovali dary včetně dodnes dochovaných portrétů.²⁹⁸ Soubor portrétů od předních španělských mistrů nakonec čítal více než čtyřicet podobizen a stal se tak největší sbírkou španělských portrétů té doby mimo území Španělska.²⁹⁹

Polyxena také r. 1627 vlastnoručně sepsala inventář, o několik let později nechala sepsat ještě další, tentokrát česky psaný inventář.

5.2.2. Václav Eusebius

„Prvním, kdo začal nakupovat obrazy, zvláště nizozemských mistrů, podle vysloveně galerijních hledisek, byl Václav Eusebius z Lobkovic (1609-1677). Strávil totiž několik let své vojenské kariéry v Nizozemí, odkud přivezl celou řadu děl umělců této oblasti.“³⁰⁰ Ze španělského Nizozemí přivezl ze dvora infantky Isabely, vdovy po rakouském arcivévodovi Albrechtovi, její portrét od Antona van Dycka.³⁰¹ Také se přátelil s infantkou Markétou Terezou, manželkou císaře Leopolda I.³⁰² V lobkowiczských sbírkách byl její portrét připisovaný Velázquezovi, namalovaný roku 1656, tedy ještě předtím, než se za císaře provdala.³⁰³ Václav Eusebius nakupoval další obrazy v Praze i ve Vídni a na roudnickém zámku zaměstnával několik malířů, např. Jana Jiřího Pitzu (Pixu) a Ital Francesca Marchettiho.³⁰⁴ Václav Eusebius postupně přenáší do Roudnice

²⁹⁴ DVORÁK/MATĚJKA 1907, 34.

²⁹⁵ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 4.

²⁹⁶ Tamtéž, 5.

²⁹⁷ Tamtéž, 1988, 4-5; RYANTOVÁ 2016, 382.

²⁹⁸ RYANTOVÁ 2016, 378.

²⁹⁹ Tamtéž, 266.

³⁰⁰ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 5-6.

³⁰¹ RYANTOVÁ 2016, s. 391-392

³⁰² BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 14.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 5-6.

také lobkovický rodový majetek, do sbírky se tak dostávají i díla Hanse Krella, Bartolomea Sprangera, Hanse von Aachena, Pierra Mignarda a dalších.³⁰⁵

Druhá žena Václava Eusebia byla Augusta Sophia von Sulzbach, která věnem přinesla na Roudnici portréty osobností z rodů Pfalz-Sulzbach a Sachsen-Lauenberg.³⁰⁶

5.2.3. Ferdinand August

Ferdinand August (1655-1715) byl prvním skutečným znalcem rodinné sbírky. Sbíрку systematicky uspořádal a rozšiřoval. Za jeho působení byla sbírka obohacena například o Rubensův obraz *Hygieia krmí posvátného hada* (kolem 1614, dnes na zámku v Nelahozevsi) a *David s hlavou Goliášovou* od Paola Veronese. První dvě manželky Ferdinanda Augusta také přinesly na Roudnici věnem sbírky obrazů.³⁰⁷

Jeho první manželka Claudie Františka von Nassau-Hadamar přinesla Honthorstovy portréty členů různých větví nassauského rodu a dále portréty malované její matkou Ernestinou, rozenou kněžnou z Nassau-Siegen.³⁰⁸

Jeho druhá manželka Marie Anna Wilhelmina von Baden přinesla mnoho severských maleb ze sbírky svého otce Wilhelma markraběte von Baden-Hochberg.³⁰⁹ Mezi nimi i díla Lucase Cranacha staršího (*Madona s dítětem, sv. Barborou a sv. Kateřinou*, kolem 1512) a Lucase Cranacha mladšího (*Kristus a cizoložnice*).

V rodinném archivu se dochovalo mnoho archiválií, jako byly smlouvy, korespondence či zlomky účtů, které dokládají, že se Ferdinand August znal s mnoha umělci, např. s Georgem Adamem Eberhardtem a Jodokem Verbeeckem.³¹⁰ Slavíček také zmiňuje seznam deseti obrazů (bez určení autora), (...) „které byly z příkazu Ferdinanda Augusta knížete z Lobkowicz převezeny po 1. květnu 1681 z Vídně na rodinné sídlo na zámku v Roudnici. Protože tato specifikace výslovně uvádí, že díla byla odeslána v bedně číslo 1, lze předpokládat, že obdobných zásilek mezi Vídní a Roudnicí putovalo více. Nejspíše šlo o obrazy, které vévoda zaháňský získal ve Vídni od tamních obchodníků, patrně z Forchondtova obchodu s uměleckými předměty. Jméno Locowitz nebo Loquitz se především v sedmdesátých letech několikrát objevuje v dostupných účetních knihách firmy mezi jmény jejich klientů, a to nejen v souvislosti s nákupem obrazů, ale též drahých kamenů.“³¹¹ Je tedy vidět, že Ferdinand August opravdu sbírku rozšiřoval. Za jeho doby bylo v zámku 181 místností a ty se musely zaplnit.

5.2.4. 18. a 19. století

V 18. st. zámek obsadili Prusové, po roce 1741 byl zámek na 22 let vyklizen a obrazy převezeny do Prahy.³¹² Během 18. století se tedy sbírka moc nerozšiřovala. Přibýlo ale několik portrétů, především rakouských a českých umělců (Auerbach, Stampart, či díla připisovaná Brandlovi a Kupeckému).

„V 18. století za Filipa Hyacinta, 4. knížete z Lobkowicz (1680-1734) a jeho vnuka Josefa Františka Maxmiliána, 7. knížete z Lobkowicz (1772-1816), se většina mecenášské činnosti rodiny soustředovala na hudbu a divadlo.“³¹³ Dvě nejvýznamnější díla, která byla v 18. století přidána do sbírky, jsou londýnské krajiny od Antonia

³⁰⁵ ŽĎÁRSKÝ 1973, 247.

³⁰⁶ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 14.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ SLAVÍČEK, 1994, 157.

³¹¹ Tamtéž, 159.

³¹² ŽĎÁRSKÝ 1973, 248.

³¹³ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 16.

Canalleta: Temže v den nástupu primátora do úřadu a Temže s Westminsterským mostem³¹⁴. Těmi sbírku obohatil Ferdinand Filip (1724-1784).

Jak píše Russell a Barbieri³¹⁵ v 19. století se pozornost Lobkowiczů obrací na jejich panství v Čechách (jakási biedermeierovská spokojenost – introvertní a domácká). Mezi lety 1840-1845 vytvořil Carl Robert Croll více než padesát maleb a akvarelů lobkowiczských sídel v Čechách.³¹⁶ Ačkoli už se nejedná o portrétní tvorbu, je zde stále náznak hrdosti a snahy o posílení dobrého jména rodiny. Jinak od počátku 19. století končí plynulé a systematické narůstání obrazárny.³¹⁷

5.2.5. 20. století

Lobkowiczská sbírka se začala rozpadat po roce 1939, po okupaci Československa. Některé obrazy odvezl Hitler do svého budovaného Führermusea v Linci, kde byla shromažďována díla z okupovaných zemí. V roce 1941 bylo odvezeno šest vzácných obrazů, 24.9. 1942 byly odvezeny dva Brandlovy obrazy, později ještě další.³¹⁸ Zámek byl vyklizen a využíván jednotkami SS. Po válce, po roce 1945 byl zámek vrácen Lobkowiczům, byla přivezena i většina odcizených obrazů.

V roce 1950 byl lobkowiczský majetek opět zabrán. Zámek v Roudnici nad Labem byl přidělen Ministerstvu národní obrany.³¹⁹ Sbírký a ostatní mobiliář byly přemístěny do 27 objektů v Čechách, mj. do Národní galerie či Vojenského muzea. Část obrazárny byla převezena do zámku v Nelahozevsi, kde byla už v r. 1951 vystavena veřejnosti. Další díla byla vystavena na zámku v Mělníku, další obrazy byly uloženy v depozitáři kláštera voršilek v Kutné Hoře.³²⁰

V roce 1991 prezident Václav Havel podepsal tři zákony, které zajišťovaly navrácení zkonfiskovaného majetku. Roku 1997 byla veřejnosti zpřístupněna velká část Lobkowiczských sbírek na zámku v Nelahozevsi. Tato expozice vznikla díky podpoře české neziskové organizace a nadace z USA – Američtí přátelé pro ochranu české kultury.³²¹

5.3. Autoři a objednavatelé

5.3.1. Jakob Seisenegger

Jakob Seisenegger (1505-1567) pocházel z Dolních Rakous. Jeho otcem mohl být mistr Hans, který byl r. 1508 zanesen do občanské knihy města Salcburk a byl členem malířské rodiny Seiseneggerů.³²² O jeho rané umělecké činnosti nemáme mnoho zpráv,

³¹⁴ Obě krajinomalby byly vytvořené kol. r. 1746, dnes v Lobkowiczských sbírkách na Pražském hradě.

³¹⁵ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 17.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ ŽDÁRSKÝ 1973, 248.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 7.; pozn.: klášter byl založen roku 1712 a fungoval až do r. 1949. R. 1950 byly sestry odvezeny do internačního tábora v Broumově. Do kláštera se vrátily až r. 1994, poté, co byl klášter díky restitučním zákonům navrácen.

³²¹ Alexandra a William Lobkowiczovi – úvod In: BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 1.

³²² ADAMOVIČ 2012, 15.

ale kolem r. 1530 je doložen v Čechách, kdy vymaloval portréty rodiny Adama I. Z Hradce, tehdejšího nejvyššího kancléře Království českého. Po r. 1531 působil jako dvorní malíř Ferdinanda I. Habsburského. Také tvořil mnoho zakázek pro Ferdinandovy služebníky, např. pro Viléma z Rožmberka či Vratislava z Pernštejna.

Seisenegger namaloval i jedny z nejstarších portrétů v pernštejnské sbírce, kterými jsou portréty Vratislavovy sestry Marie Těšínské z Pernštejna (1524-1566) [17], a jejího manžela knížete Václava Adama Těšínského (1524-1579) [18]. Podobizna Marie Těšínské je datována rokem 1550. Identifikaci navrhl již Josef Dvořák, a ačkoliv není nijak podložena, ani nápisy ani komparací s jinými jejími portréty, je obecně přijímána. Portrét Adama Těšínského je také datován kolem roku 1550. Kubíková však zpochybňuje autorství Jakoba Seiseneggera a píše, že díky měkkosti malby by mohlo jít i o dílo italského umělce.³²³

Portrét Marie Těšínské vznikl pravděpodobně na objednávku jejího bratra Jaroslava z Pernštejna, který v době kolem r. 1550 často působil na vídeňském dvoře stejně jako Jakob Seisenegger.³²⁴ Marie Těšínská je vymalována v celé postavě, ve zlato-černých šatech, v levé ruce drží rukavičky. Stojí bez pohybu, s pohledem upřeným kamsi doprava. Působí velmi smutně a ustaraně.

Dalším dílem je portrét Jaroslava z Pernštejna [19]. Jaroslav je zde zobrazen ve tříčtvrteční postavě, je natočen doprava, má pravou ruku založenou v bok, levou podél těla. Je oblečen v tmavém oděvu s bohatou stříbrnou výšivkou, přes ramena má přehozený černý plášť s kožešinou. Muž má ryšavé vlasy a vousy. Portrét je monumentální a impozantní, diváka zaujme především Pernštejnova tvář. Jak píše Kubíková³²⁵, je zde patrný Tizianův vliv (volnější rukopis, teplá barevnost a monumentální působení díla). Na provedení obličejů můžeme vidět splývavou benátskou techniku, popisný oděv je ovlivněný spíše dílem Antonise Mora a jeho následovníků.³²⁶ „Za italský vliv můžeme považovat soustředění se na obličej zobrazené osoby, které podobizně dodává větší psychologickou hloubku. Rovněž volba portrétní kompozice ve tříčtvrteční postavě byla více běžná na jihu nežli v Zápálpi.“³²⁷

Na portrétu je vyobrazen Jaroslav z Pernštejna (1528-1560). Podle datace je mu na portrétu pouze 30 let. Avšak starší literatura zaměňuje portrétovaného s jeho bratrem, Vratislavem II. z Pernštejna (1530-1582). Portrétovaného jakožto Vratislava z Pernštejna určil v soupise lobkovické portrétní sbírky z roku 1844 Josef Dvořák³²⁸ a tato atribuce byla dále přijímána. Dvořák dotyčného identifikoval pravděpodobně díky komparaci se dvěma dalšími portréty Vratislava Pernštejnského, které se ve sbírce nacházejí. A bratři jsou si opravdu velmi podobní. Avšak, Vratislav II. z Pernštejna získal roku 1555 Řád zlatého rouna a stal se tak prvním českým šlechticem, který toto prestižní ocenění získal. Tento portrét je datován rokem 1558 a jedná se zcela jistě o reprezentační portrét. Pokud by zde byl vyobrazen opravdu Vratislav, jistě by byl vyobrazen spolu s Řádem zlatého rouna. Jako první zpochybnili Dvořakovu identifikaci Charlotte Fritzová a Jindřich Růžička v 70. letech 20. století, ale bez vysvětlení.³²⁹ Dalšími, kdo s původní identifikací nesouhlasil byl Petr Vorel a Blanka Kubíková³³⁰. Ti také portrétovaného identifikovali jako Jaroslava z Pernštejna, Vratislavova bratra. Bratři si byli velmi podobní, a v roce

³²³ KUBÍKOVÁ 2016, 163.

³²⁴ ADAMOVÁ 2012, 58.

³²⁵ KUBÍKOVÁ 2016, 165.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ KUBÍKOVÁ 2016, 165.

³²⁹ Tamtéž, 166.

³³⁰ Tamtéž.

vzniku portrétu bylo Jaroslavovo postavení ještě velmi významné, pobýval u dvora a měl tak možnost objednat si portrét u panovníkova portrétisty.³³¹

Dále namaloval dvojportrét Marie Pernštejské Manrique de Lara y Mendoza s malým dítětem (synem Janem) [20]. Marie Manrique je vyobrazena v tmavém šatu typickém pro 50. a 60. léta 16. století (černé šaty, nabíraný lem košile – úzké okruží), pravou rukou přidržuje dítě a levou mu podává zlaté jablko (nebo pomeranč). Dítě je nahé, usazené na červeném polštáři pokrytém bílou drapérií, rukou chytá ono zlaté jablko. Kubíková poukazuje také na zajímavou ikonografii tohoto dvojportrétu, která připomíná Pannu Marii s Ježíškem.³³² Tento typ portrétu byl oblíbený především v habsburském, wittelsbašském a také v medicejském prostředí.³³³ „(...) portrét, koncipovaný jako mariánský kryptoportrét, měl být oslavou narození dědice celého rodu, který byl po smrti obou bratrů Vratislava z Pernštejna již toužebně očekáván.“³³⁴

V pravém horním rohu obrazu je nápis: „D. MARIA MANRIQUE WRATISL / A. PERNSTAIN BARONIS. ET / AVREIVELLERIS MILITI. CON.“ Tento nápis identifikuje portrétovanou jako Marii Manrique. Nápis bohužel nejmenuje dítě. Tím je pravděpodobně Jan z Pernštejna, na což upozorňuje Blanka Kubíková³³⁵. Říká, že v 16. století nahot u dětí většinou měla značit jejich pohlaví, protože podle šatů či účesu to u takto malých dětí v této době nešlo rozpoznat. Poukazuje ale na fakt, že obraz byl určen pro španělskou šlechtičnu, katoličku, a zobrazení genitálií by nebylo vhodné. Dítě má navíc nohy lehce od sebe, a to podle renesanční literatury rozhodně není ctnostný postoj pro ženu.³³⁶ Dítětem je tedy téměř jistě chlapec. Jediný další syn Marie Manrique, který se dožil vyššího věku byl Maxmilián, ale ten se narodil až v r. 1575, tedy později, než byl namalován tento portrét. Dítětem je tedy Jan z Pernštejna (1561-1597). Kubíková³³⁷ svou domněnku dokládá i komparací fyziognomických rysů dítěte a Jana z Pernštejna z portrétů z dospělosti (rusé vlasy, světlé modré oči). S touto identifikací nelze než souhlasit.

Namaloval pravděpodobně také portrét Alžběty z Pernštejna, který je v lobkowiczských sbírkách uváděn jako portrét Bohunky z Rožmberka (1536-1557), sestry Viléma a Petra Voka z Rožmberka. Tento portrét se dnes nachází v Lobkowiczském paláci na Pražském hradě hned vedle dalšího Seisenegerova portrétu Viléma z Rožmberka ve věku 30 let.

Jakob Seisenegger by mohl být rovněž autorem portrétu Vratislava z Pernštejna v ornátu rytířů Řádu zlatého rouna [21]. Kubíková určuje dataci k 70. letům 16. století, protože portrétovaný je staršího věku, má vrásky, navíc tomu nasvědčují i stylové prvky jako způsob provedení draperie či popis materiálů.³³⁸ Jedná se patrně o dílo nizozemského malíře, což značí výrazná barevnost obrazu. Avšak není jisté, kdo oním autorem je. Autorství Jakoba Seisenegera určil Max Dvořák³³⁹, domnělých variant je dnes ale více.

³³¹ KUBÍKOVÁ 2016, 169.

³³² Tamtéž, 173.

³³³ Tamtéž, 175.

³³⁴ RYANTOVÁ 2016, 46.

³³⁵ KUBÍKOVÁ 2016, 174.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Tamtéž, 172.

³³⁹ DVORÁK/MATĚJKA 1907, 82, kat. č. 213.

5.3.2. Joris van der Straeten

Joris van der Straeten (1552-1577) byl vlámský malíř, pocházel z Gentu. Maloval portréty např. pro španělského krále Filipa II., pro portugalskou královnu Kateřinu Rakouskou, také spolu s Coellem pracovali pro španělskou královnu Alžbětu z Valois (manželka Filipa II. Španělského). Působil také u dvora francouzské královny Alžběty Rakouské. Portrét Alžběty Rakouské z roku 1573 (dnes v Madridu v Monasterio de las Descalzas Reales) je jediným signovaným dílem Jorise van der Straetena, které známe.³⁴⁰

V Lobkowiczské sbírce je také portrét královny Alžběty Rakouské [22], který je rovněž připisován Jorisi van der Stratenovi. Podle Kubíkové³⁴¹ ale kvalita portrétu svědčí o tom, že se jedná pouze kopií či dílenskou repliku. Tento portrét je však zaznamenán již ve španělském inventáři („19, le reyna dona isabel“) i v českém („36 královna francouzská Rudolfa císaře sestra“).³⁴² Je tedy pravděpodobné, že tento obraz objednala nebo dostala Alžběta Pernštejnská, která působila ve službách Alžběty Rakouské. Ve sbírce jsou i další portréty francouzské královské rodiny a dá se předpokládat, že je do Čech přivezla právě Alžběta Pernštejnská.

Portrét Marie Pernštejnské Manrique de Lara s dcerkou [23] byl namalován asi r. 1574. Dítě bývá často určováno jako Polyxena. Dítěti je okolo 5 let, Polyxena se narodila r. 1566, obraz by tedy musel vzniknout kol. r. 1571. Jestliže je ale obraz datován r. 1574, mohlo by jít i o nějakou z Polyxeniných mladších sester – Elvíru či Beatrix (ta zemřela v dětském věku).³⁴³ Na portrétu je tmavé pozadí. Marie Manrique zde vypadá velice reprezentativně. I proto je velmi zajímavý kontrast postavy matky s malým dítětem. Dcerka má bílé zdobené šaty, na krku náhrdelník s perlou, usmívá se, jednou ručkou drží matku, druhou si prstíky hraje s opěrkou křesla, na kterém sedí. Matka dítě ještě přidržuje v ochranném gestu. „Podobné intimní motivy narušující rezervovaný charakter dvorské podobizny 16. století nacházíme jen zřídkakdy (...).“³⁴⁴

Dále je ve sbírkách portrét Alžběty z Pernštejna (1557-1609/10), která se r. 1578 provdala za hraběte Albrechta z Fürstenberka, podkoního císaře Rudolfa II. Alžběta je zobrazena v černém šatu, v levé ruce drží kapesníček, usmívá se.

5.3.3. Rolan de Mois

Rolan de Mois (1520-1592) byl vlámský malíř, působil jako dvorní malíř vévodů Villahermosa v Zaragoze. Pro pernštejnskou sbírku namaloval pravděpodobně portrét Jana z Pernštejna (1561-1597) [24]. Jan je zde zobrazen jako mladík, asi v 15 či 16 letech, v celé postavě, v bílém španělském oděvu s připásaným kordem a černým pláštěm v pravé ruce. Za ním je okno s výhledem do krajiny. U jeho nohou malý bílý pes, který má na obojku iniciály „V.B.“ Dvořák určil autorem Juana de la Cruz³⁴⁵, ale dnes už je za autora považován Rolan de Mois.

³⁴⁰ KUBÍKOVÁ 2016, 180.

³⁴¹ Tamtéž, 182.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Tamtéž, 180.

³⁴⁵ DVORÁK 1907, 49, kat. č. 79.

5.3.4. Juan Pantoja de la Cruz

Juan Pantoja de la Cruz (1553-1608) pocházel z Valladolidu a byl žákem Alonsa Sáncheze Coella, po jeho smrti r. 1588 převzal jeho dílnu. Působil ve službách krále Filipa II. a Filipa III.

Pravděpodobně jeho dílem jsou celofigurální protějškové portréty Johany [25] a jejího manžela Fernanda de Gurrea z Aragonu, vévody z Villahermosy (1546-92) [26]. Tyto portréty vznikly pravděpodobně při příležitosti jejich sňatku r. 1585 a svým rodičům je poslala Johana roz. z Pernštejna. Dvořák určil autorem portrétů Juana de la Cruz, v dnešní době se však objevují i názory, že portréty jsou dílem Rolana de Mois.

Johana s Ferdinandem měli 3 děti, jejich portréty Johana poslala své matce (po roce 1592, kdy zemřel Ferdinand). Nejstarší dcera Maria Luisa z Aragonu (1586-?), nahoře nápis „MARIA AB ARAGONIA ET PERSTAIN FERDIN ET JOANNAE VILLAEFORMOSAE DVC FILIA.AET.AN.VII.“, dole na obraze je signatura autora a rok vzniku (1593, Madrid). Na obraze stojí malá dívka s lístkem v ruce, na kterém stojí věnování její babičce Marii Manrique: „A La Ill [ustríssi].ma y ex [cellentíssi] ma doña Maria Manrique mi S[eño]ra. y mi abuela etc. en Praga“ (Nejjasnější a nejurozenější paní, Marii Manrique, mé paní a babičce, do Prahy).³⁴⁶ Dívka má na sobě černé šaty, možná ještě upomínka na smrt otce r. 1592. Na dalším portrétu jsou zobrazeny další dvě dcery Johany a Ferdinanda – Juana a Isabel z Aragonu. Nahoře je také nápis: „JOANNA ER ELISABET FERDINANDI AB ARAGONIA ET JOANNAE A PERNESTAN DVCVM VILLAEFORMOSSAE ET CIMITVM RIPA / CVRTIAE ET FILIAE AETATIS ANN. ILLA III ET SEX MENS HAEC ANN. II ET SEX MES.“ Dole signatura Ioannes Pantoja a datace 1595.

V lobkowiczských sbírkách je dochován portrét ženy, který je ztotožňován s Marií Annou, Janovou manželkou. [27] „Jak je u ženských podobizen v 16. století obvyklé, žádný identifikační nápis to nepotvrzuje.“³⁴⁷ Autorem obrazu je také pravděpodobně Pantoja de la Cruz, jak navrhl Dvořák³⁴⁸

Albert hrabě z Fürstenberka [28], asi tříletý chlapec v modrých zlatem vyšíváných šatičkách s límcem, má kord a drží malý oštěp, u nohou má přilbu zdobenou červenými péry, Albert se narodil r. 1602, portrét tedy patrně pochází z r. 1605³⁴⁹. Dnes se portrét nachází na Pražském hradě, tam ale s popisem Albert II z Fürstenberka (1616-1640), obraz tedy asi z roku 1620.

5.3.5. Alonso Sanchez Coello

Alonso Sánchez Coello (1532-1588) byl dvorním malířem španělského krále Filipa II. (1527-1598). Jeho díla patří mezi nejkvalitnější španělské portréty v Lobkowiczské sbírce. Postavy na jeho portrétech jsou stylizované, mají přísný výraz a většinou tmavý oděv, který kontrastuje s množstvím šperků, výšivek a dalších dekorací.³⁵⁰

V lobkowiczských sbírkách je dochován portrét Polyxeny z Lobkovic [29], kde je znázorněna stojící v bílém šatu, levicí se opírá o křeslo, na kterém leží malý bílý pesík, a

³⁴⁶ KUBÍKOVÁ 2016, 202.

³⁴⁷ Tamtéž, 208.

³⁴⁸ DVOŘÁK/MATĚJKA, 1907, 49, kat. č. 80.

³⁴⁹ Tamtéž, 50.

³⁵⁰ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 11.

v pravici drží kapesník. Dvořák³⁵¹ říká, že mladý věk, ve kterém je Polyxena znázorněna, nám napovídá, že portrét byl namalován v době, kdy byla ještě paní z Rožmberka. Historik August Sedláček to tvrdí také, a to proto, že má Polyxena ve vlasech červený květ připomínající rožmberský erb.³⁵² Sedláček také poukazuje na to, že tento Polyxenin portrét visel v Roudnici ve stejné komnatě jako portréty Viléma z Rožmberka, jeho bratra Petra Voka a dalších spřízněných s rožmberským rodem.³⁵³

Dále se ve sbírce nachází portrét císaře Rudolfa II. (1552-1612) v mladém věku [30]. Jedná se o poprsí, zobrazen v černém kabátu s bílými rukávy a na hlavě má černý baret zdobený bílými péry. Na portrétu je mu asi 20 let. Má velmi šibalský úsměv. Rudolfovi sloužil 1. kníže z Lobkovic Zdeněk Vojtěch Popel, tak se tento portrét nejspíše dostal do sbírek.

Na dalším portrétu je vyobrazen Don Garcias de Mendoza, místokrál v Peru a Chile, příbuzný Marie Manrique de Lara y Mendoza. Opět poprsí v životní velikosti, oděn ve vzorkovaném barevném šatě a s baretem na hlavě.

Ve sbírce je od Coella také portrét arcivévody Václava Rakouského (1561-1578) s křížem maltézského řádu. Václav Rakouský byl šestým synem císaře Maxmiliána II.

5.3.6. Jodocus Justus Verbeeck

Verbeeck (kolem 1656-1700) pocházel z německého města Emmerich. Působil ve službách mnoha českých šlechticů, například Kolowratů, také namaloval dva portréty arcibiskupa Ernsta Johanna Thuna.³⁵⁴ Pracoval také pro Václava Vojtěcha hraběte ze Šternberka (1685).³⁵⁵

Pro Lobkovicze vytvořil např. portrét Václava Eusebia z Lobkovic, v jehož službách působil od r. 1682.³⁵⁶

Dále se ve sbírce nacházejí portréty, na kterých je vyobrazena Anna Maria Františka princezna Sasko-Lauenburská (*1672) a její sestra Františka Sibylla Augusta (*1674). Sestry žily po smrti otce Joba Františka, posledního vévody Sasko-Lauenburského, v Roudnici pod poručenstvím tety Marie Anny kněžny z Lobkovic, roz. Bádenské. V Roudnici se obě provdaly r. 1690 – Anna Maria za Filipa Viléma falckrabí Neuburského a Františka Sibylla za Ludvíka markraběte Bádenského. Autorem určen už ve starém inventáři Verbeeck, navíc v Roudnickém archivu je Verbeeckův nedatovaný účet na: 2 Copien, die Prinzessinen von Sachsen – takže to jsou asi tyto obrazy, malované podle originálu jiného mistra.³⁵⁷

Dále je zde podobizna Jiřího Kristiana z Lobkovic (1686-1753), zakladatele mělnické větve Lobkoviců. Také portréty členů rodu Lobkoviců v dětském věku, např. portrét Hedviky Sofie z Lobkovic, Filipa z Lobkovic (1680-1734), Josefa z Lobkovic (1681-1717). Dále řada portrétů stejného formátu, velikosti i uspořádání znázorňující neznámé dámy držící pastýřskou hůl v levé ruce, obrazy vznikly asi při příležitosti některé bukolické šlechtické slavnosti.

³⁵¹ DVOŘÁK/MATĚJKA 1907, 42.

³⁵² SEDLÁČEK 1891, 171; RYANTOVÁ 2016, 117.

³⁵³ SEDLÁČEK 1891, 171.

³⁵⁴ ADAMOVIČ 2015, 59.

³⁵⁵ SLAVÍČEK, 1994, 161.

³⁵⁶ DVOŘÁK/MATĚJKA 1907, 101.

³⁵⁷ Tamtéž.

5.3.7. Frans Stampart

Další vlámský malíř ve službách Lobkowiczů byl Frans Stampart (1675-1750). Pocházel z Antverp a byl portrétistou a grafikem. Po roce 1698 působil ve Vídni. Je známý tím, že spolupracoval s Antonem Josephem von Prennerem a společně vydali publikace, ve kterých pomocí mědirytin zachycují císařské sbírky.³⁵⁸ Jeho díly v lobkowiczských sbírkách jsou např. portréty Filipa knížete z Lobkovic (1680-1734) [31] a jeho první manželky Eleonory. Obě podobizny jsou oválné, pouze poprsí. Kníže je vyobrazen v brnění s Řádem zlatého rouna, ona v zelených šatech a červeném plášti. Ve sbírkách jsou dále portréty dvorních dam císařovny Alžběty Christiny. „Jsou to portréty dvorních dam, které slavily v l. 1730-1734 sňatek ve dvorní kapli ve Vídni za přítomnosti císaře a císařovny a při té příležitosti věnovaly své portréty nejvyššímu hofmistrovi knížeti Filipu z Lobkovic.“³⁵⁹ Všechny portréty jsou stejné velikosti i uspořádání, vždy se jedná o poprsí, oválný formát a malovaný rám.³⁶⁰ Stampart dále vymaloval portrét císaře Františka I. V brnění s Řádem zlatého rouna a portrét císařovny Marie Terezie, pendent k předešlému obrazu. Opět oválný formát.

5.3.8. Díla dvou dvorních malířů Rudolfa II.

Bartholomeus Spranger (1546-1611) pocházel z Antverp. Neumann říká, že ho můžeme považovat za zakladatelskou osobnost rudolfinského umění.³⁶¹ Pracoval také pro Marii Manrique de Lara, poté i pro Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic³⁶². Pro něj namaloval portrét z r. 1603 [32].

Hans von Aachen (1552-1615) byl jedním z nejvýznamnějších umělců na dvoře císaře Rudolfa II. Maloval portréty, ale i obrazy s biblickými či mytologickými motivy. V lobkowiczské sbírce se nachází neformální miniatura Kryštofa Popela z Lobkowicz, bratrance Zdeňka Vojtěcha z druhého kolena, nejvyššího císařského komořího a nejvyššího číšníka Rudolfa II.³⁶³ Podobizna je v malém formátu, v oválném malovaném rámu s nápisem: CHRISTOPHORVS POP . BARO A LOBCOVIEZ SA . CA . MIS . RVDOLPHI II . ROM . IMP . PRIMVS CVBICVLARIVS ET CONSILIARIVS. dole signatura HANS V. ACHEN.

Hansi von Aachenovi, či jeho dílně, je připisován také portrét Elvíry z Pernštejna († 1627). Elvíra byla jednou z dcer Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara, vstoupila do kláštera ve Vídni.

Hans von Aachen nebo někdo z jeho okruhu namaloval také portrét Jana Mikuláše z Lobkovic z Ledče († 1614), ten byl synem Ladislava III. z Lobkovic.

5.3.9. Další autoři

Hans Krell (kol. 1495-1565/1586) byl dvorním malířem Ludvíka Jagellonského. Z jeho tvorby je patrný vliv Lucase Cranacha st. V lobkowiczských sbírkách se nachází portrét Ladislava III. z Lobkovic (1537-1609), portrét z r. 1570. Ladislav byl bratrancem Zdeňka Vojtěcha, také byl komorník císaře Ferdinanda I., se svým bratrem Jiřím se

³⁵⁸ <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG164905>, vyhledáno 18.5.2022.

³⁵⁹ DVORÁK/MATĚJKA 1907, 110.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ NEUMANN 1984, 15.

³⁶² DVORÁK/MATĚJKA 1907, 89.

³⁶³ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 14.

zúčastnil odboje proti císaři Rudolfovi II. a podporoval naopak jeho bratra Matyáše. V roce 1570 Hans Krell namaloval také portrét Ladislavovy manželky hraběnky Magdaleny ze Salmu-Neuburgu.

Součástí lobkowiczské sbírky je i rožmberský cyklus portrétů. Jeho autorem je podle Dvořáka³⁶⁴ tzv. Mistr pánů z Rožmberka. Je ale možné, a pravděpodobné, že ne všechna díla vytvořil stejný autor. Mezi tato díla patří celofigurální portrét Viléma z Rožmberka, kde je zobrazen v černém oděvu s bílým krajkovým límcem, na krku nese Řád zlatého rouna, v pravé ruce drží rukavici, levou klade na kord. Na obraze nahoře je nápis WILHELMVS DE ROSENBERG 1589. Dvořák píše, že malíř vycházel asi ze saské školy, ale je pod vlivem cinquecentistických portrétů italských a je celkově podobný Seiseneggerovi.³⁶⁵ Podle popisku v Lobkowiczském paláci je portrét dílem Hanse von Aachena. Od Mistra pánů z Rožmberka máme sbírkách dochované ještě další portréty, např. portrét Petra Voka z Rožmberka v mladém věku z r. 1552 a ze stejného roku také portrét Viléma z Rožmberka v mladém věku. Dále portréty sester Bohunky z Rožmberka, Evy z Rožmberka a Alžběty z Rožmberka. Tyto tři podobizny byly všechny namalovány v r. 1554 a sestry na nich mají ty stejné šaty.³⁶⁶ Z rožmberského souboru jsou ve sbírce rovněž portréty od tzv. Mistra Petra Voka, jsou jimi portréty Petra Voka z Rožmberka a jeho manželky Kateřiny z Ludanic. Obě podobizny byly podle nápisu namalovány v r. 1580 a podle Dvořáka byly namalovány „(...) od jiného malíře než předešlé portréty Rožmberské a sice od dobrého mistra, u něhož je úplně ještě neseťřen vliv školy Cranachovy.“³⁶⁷

Dále je ve sbírkách dochován portrét Václava Eusebia, který zhotovil vlámský malíř Anselm von Hulle (1601-1674). Václav Eusebius kníže z Lobkovic je na podobizně zobrazen ke kolenům, v životní velikost, stojí v brnění s bílým límcem, řád zlatého rouna na krku, levou rukou se opírá o stůl, v pravé ruce drží maršálskou hůl.

Dále jsou ve sbírce díla tzv. Mistra Bádenských portrétů. Je autorem portrétu Marie Anny markraběnky Bádenské (1655-1701), manželky knížete Ferdinanda Augusta z Lobkovic, dále portrét Hermana markraběte Bádenského (1628-1691) a portrét Bedřicha Viléma Öttingena (1622-1677).³⁶⁸

Zajímavou skupinou jsou díla Arnoštky kněžny z Nassau-Hadamar, roz. princezny z Nassau-Siegen, Ta namalovala autoportrét, kde je zobrazena v krajíně. Na zadní straně je nápis o autorství, což přejal i starší inventář. Arnoštka byla dcera Jana III. knížete z Nassau-Siegen, r. 1650 se provdala za knížete Mořice Jindřicha z Nassau-Hadamar, zemřela r. 1668, celá řada jejích obrazů je v Roudnici. V její tvorbě je patrný především vliv van Dycka. Dcera Arnoštky Klaudivie Františka byla provdána za knížete Ferdinanda Augusta z Lobkovic, a tak se tyto obrazy dostaly do Roudnice.³⁶⁹ Mezi obrazy patří také portrét Ferdinanda Augusta knížete z Lobkovic v brnění³⁷⁰, portrét autorčiny sestry Klary Marie kněžny de Ligne, roz. z Nassa-Siegen³⁷¹, dále série portrétů krásných paní 16. a 17. st., buď poprsí nebo ke kolenům, dle nápisů na obrazech jsou znázorněny: princezna de Lorraine; hraběnka ze Solmsu; madame de Barbanson; madame de Marolle; madame de Bruel; madame de Beaufort; Isabella de Gonzaga (dle ztraceného Tizianova obrazu); madame de Grünberg; madame de Clanleu.³⁷²

³⁶⁴ DVORŽÁK/MATĚJKA 1907, 87.

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ Tamtéž, 88.

³⁶⁷ Tamtéž, 89.

³⁶⁸ Tamtéž, 106.

³⁶⁹ Tamtéž, 104.

³⁷⁰ Tamtéž, 106.

³⁷¹ Tamtéž, 105.

³⁷² Tamtéž.

Dvořák dále zaznamenává portréty od Georga Adama Eberhardta. Eberhardt je mezi lety 1656-1688 doložen v Chebu.³⁷³ Na portrétech je zobrazen Ferdinand August z Lobkovic (1655-1715) a jeho manželka Klaudivie Františka, roz. princezna z Nassau-Hadamar (1660-80), oba obrazy byly dle archivní správy tyto portréty objednány u Eberhardta r. 1678³⁷⁴ Eberhardt namaloval také portrét Augusty Sofie z Lobkovic, roz. falckraběnky Rýnské, manželky Václava Eusebia knížete z Lobkovic (1624-82), dle nápisu na zadní straně vznikl portrét r. 1671.

Jan Kupecký (1666-1740) byl významný český malíř, především portrétista. Kupecký se učil u švýcarského malíře Benedikta Klause a později s ním odešel do Vídně.³⁷⁵ Později působil v Římě. Pro Lobkowicze vytvořil dva obrazy, portrét knížete Filip z Lobkovic (1680-1734) a portrét jeho druhé manželky Anny Marie. Dále Dvořák uvádí ve sbírce portrét arcivévody Karla, pozdějšího císaře Karla VI. a portrét císaře Josefa I.³⁷⁶

Franz Schrotzberg (1811-1889) namaloval portréty Ferdinanda Josefa z Lobkovic (1797-1868) a jeho manželky Marie, roz. kněžny z Liechtensteinu (1808-1871) [33] – tento je datován rokem 1844. Josef z Lobkovic je zde zobrazen s Řádem zlatého rouna, toto vyznamenání mu bylo uděleno r. 1836.

Mimo portrétní malby do sbírek náleží také fotografie Maxe Lobkowicze od Františka Drtikola z roku 1925 [34]. Russell a Barbieri píší, že na fotografii je vidět dvojí stránka osobnosti Maxe Lobkowicze – pokrokové sklony a hrdý pocit postavení jeho rodu.³⁷⁷ Jedná se o zajímavou černobílou fotografii. Max Lobkowicz má sepnuté ruce, jednoduchý novodobý oblek a dívá se přímo na diváka pronikavým pohledem. Je to třičtvrtěnní portrét, navíc zčásti ve stínu, takže pronikavý pohled ještě více vynikne. Řekla bych, že jsou tu tendence k vyjádření stejné majestátnosti, jaká vyzařuje z dřívějších, především manýristických???, portrétů.

Na zámku v Nelahozevsi se dále nachází i portréty ze současnosti.

5.4. Umístění sbírky

Počátky lobkowiczské sbírky sahají do r. 1575, kdy Vilém z Rožmberka koupil roudnický hrad a převezl sem svou portrétní galerii. Hrad nechal přestavět na zámek. Po jeho smrti r. 1592 zdědila zámek i se sbírkami jeho manželka Polyxena, roz. z Pernštejna. Ta budovala vlastní rodovou sbírku. Součástí sbírky byl rožmberský soubor, portréty, které jí posílaly její sestry s rodinami ze zahraničí, portréty Polyxeniny matky a její rodiny a další. V roce 1603 se Polyxena vdala za Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a od té doby můžeme o sbírce mluvit jako o „lobkowiczské“.

Pernštejnské sbírky byly nejprve uloženy na zámku v Litomyšli, který nechal přestavět na své reprezentativní sídlo Polyxenin otec Vratislav z Pernštejna. Litomyšlský inventář z roku 1608 zaznamenává soupis svršků po Marii Manrique de Lara pro její dceru Polyxenu a také mnoho portrétů. Soupis byl pořizen komorníkem při deskách zemských Eliášem Theofilem Dřevohostickým za přítomnosti roudnického hejtmána Bartol. z Fliesenpachu a malíře Šimona Podolského z Podolí.³⁷⁸ Seznam je velmi stručný,

³⁷³ SLAVÍČEK, 1994, 161.

³⁷⁴ DVOŘÁK/MATĚJKA, 100.

³⁷⁵ POCHE 1975, 254.

³⁷⁶ DVOŘÁK/MATĚJKA 1907, 109.

³⁷⁷ BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001, 7.

³⁷⁸ WIRTH 1913, 123.

seřazený po místnostech, a celkově zaznamenává v zámku 191 portrétů.³⁷⁹ Ve druhém patře byla knihovna s devíti skříněmi a v nich bylo 1506 knih českých, latinských, německých, vlašských a francouzských.³⁸⁰ Jak píše Wirth, v knihovně „na stěnách kolem visely 53 portraity olejem na plátně malované, stejné velikosti, pod nimi bylo 14 menších na zdi a na římsách skříní zavěšených; nad vchody byly 4 supraporty se zátiším (ptactvo, zvířata, ryby, ovoce); v rozích na skříních byly pod římsou 3 podobizny na dřevě (...).“³⁸¹ Dále popisuje další obrazy, mapy, mědirytiny a dřevoryty, kresby. „Za knihovnou v komoře byly nade dveřmi u stropu dva portraity, olejem na plátně malované a mimo to kolem do kola 38 větších a menších podobizen u stropu a 23 při zemi zavěšených; nad krbem byly 3 portraity (po pás) (...).“³⁸² Ve druhé komoře pak bylo 12 portrétů římských císařů, malovaných také olejovými barvami. Dále zde byly obrazy čtyř evangelistů, obraz Adama a Evy v alabastrovém ráme, 18 olejových podobizen malých i velkých, mapy malované na pergamenu, vývody pánů z Šelnberka, posloupnost polských knížat a knížat brandenburských, dále na plátně 4 postavy a 4 podobizny. V téže místnosti byla i podobizna J. M. pana z Rožmberka. V místnosti byly také na zdi přibity jelení parohy a hlavy, ve zvláštním výstupku sedlo, kuše, toulce s šípy, meče a další.³⁸³ „Kolekce z litomyšlského inventáře je zčásti dochována v dnešní Lobkowiczské sbírce, kam připadla následkem Polyxenina druhého sňatku se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic.“³⁸⁴

V r. 1612 navštívil Litomyšl Polyxenin synovec Vratislav Eusebius a nechal odsud odvézt na 200 obrazů do Prahy.³⁸⁵ Jednalo se většinou o portréty jeho předků a panovnické portréty. Později se tyto portréty dostaly do Roudnice, kde spolu s celou lobkowiczskou sbírkou zůstaly až do roku 1950.

Polyxena z Lobkovic r. 1627³⁸⁶ vlastnoručně sepsala seznam obrazů ve španělštině. Polyxena portrétované označuje např. jako „mi padre“ (můj otec, tedy Vratislav II. z Pernštejna), „mi madre“ (má matka, tedy Maria Manrique de Lara), „mi marido“ (můj manžel, myšlen Zdeňek Vojtěch Popel z Lobkovic), či „mi marido Rosenberg“ (můj manžel Rožmberk, tedy Vilém z Rožmberka, Polyxenin první manžel), nebo např. „la de villa ermosa“ (Villahermosanka, tedy Polyxenina sestra Jana, která se provdala za vévodu Fernanda z Villahermosy).³⁸⁷ Polyxenou psaný španělský seznam obsahuje 91 portrétů (z toho 78 číslovaných položek – ale k posledním 7 číslům není přiřazen žádný portrét, a dále 13 podobizen bez číslovaní).³⁸⁸

Později byl sepsán ještě seznam český. Štěpánek určuje datum vzniku někdy mezi lety 1631 (úmrtí Vratislava Eusebia z Pernštejna) a 1642 (úmrtí Polyxeny).³⁸⁹ Seznam byl pravděpodobně sepsán některým z Polyxeniných služebníků, portrétované označuje např. „pan Wratislav z Pernštejna Nejvyšší Kancléř Království českého. Pan Otec J[ejí] M[ilosti]. Kněžny z Lobkowicz“. „Seznamy zřejmě nebyly úplné a zahrnuly jen nejdůležitější podobizny, navíc se lišily počtem kusů, takže v českém soupise je jich uvedeno méně, ale přesto stále více, než známe dnes.“³⁹⁰ Na portrétech byli nejčastěji

³⁷⁹ KUBÍKOVÁ 2016, 157.

³⁸⁰ WIRTH 1913, 124.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Tamtéž, 125.

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ KUBÍKOVÁ 2016, 41.

³⁸⁵ VOREL 2012, 271-272.

³⁸⁶ Někdy se uvádí také rok 1637.

³⁸⁷ KUBÍKOVÁ 2016, 158.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ KUBÍKOVÁ 2016, 159, ale hlavně ŠTĚPÁNEK 1984.

³⁹⁰ RYANTOVÁ 2016, 382.

panovníci (hlavně z okolí španělského světa – Filip II., Filip III., francouzská královna Alžběta, vdova po Maxmiliánu II., španělská královna Anna, rakouští arcivévodové Rudolf, Václav a Albert), členové pernštejnské rodiny (Polyxenina sestra Johana a její manžel a dcery, P. bratr Jan z Pernštejna, P. švagr Albrecht z Fürstenberka), také příslušníci rodu Manrique de Lara y Mendoza a španělští velvyslanci (Juan Borja, Guillén de San Clemente, Baltasar de Zúñiga).³⁹¹ Česky psaný inventář je rozdělen do tří skupin a zahrnuje osmdesát pět podobizen.³⁹² Možná je to takhle uspořádané proto, že to popisuje portréty ve 3 různých místnostech. Tyto inventáře se mohly vztahovat k portrétům na Litomyšli, ale i k obrazům v pražském paláci nebo v Roudnici.³⁹³

Bohužel nevíme, jak vypadala instalace sbírky v Roudnici v době největšího rozmachu, v baroku. „Je velmi pravděpodobné, že se její charakter nelišil příliš od tehdejších kabinetů kuriozit a galerií, jak nám je ukazuje např. vystavený obraz Hanse Jordaense ml. Obrazy se podle tehdejších zvyklostí mozaikovitě rozvěšovaly po stěnách, tak jak se dodnes zachovalo v některých našich zámeckých obrazárnách. Ve sbírce jsou však kromě obrazů také umělecké předměty z různých materiálů, ale i přírodniny a kuriozity.“³⁹⁴

V roce 1907 sepsal stav sbírky Max Dvořák a uvádí, že všech portrétů v Roudnici bylo asi 500³⁹⁵. Dvořákova studie byla velmi rozsáhlá. Popisuje zde historii Lobkowiczů i roudnického zámku. Dále sepsal obrazy, ovšem jen ty významné. Bohužel, jak sám říká, pro větší přehlednost nese-psal seznam obrazů po místnostech, ale tak, aby byly seřazené tematicky.

Ve 20. století se sbírka začala rozpadat, a po r. 1950 už se na roudnický zámek nikdy nevrátila. Po okupaci Československa v roce 1939 byl roudnický zámek zabrán nacisty a některé obrazy byly odvezeny do Führermusea, po válce však byly, až na výjimky, navráceny. Po roce 1948 byl zámek v Roudnici, spolu s dalším majetkem Lobkowiczů, opět zkonfiskován. Komunisté sbírky přemístili a roudnický zámek byl od r. 1950 využíván armádou. Část obrazárny byla vystavena na zámku v Nelahozevsi. Majetek i se sbírkami byl Lobkowiczům navrácen v restitucích. Obrazy jsou dnes vystaveny na zámku v Nelahozevsi a v Lobkowiczském paláci na Pražském hradě.

5.5. Dnešní stav

5.5.1. Roudnice nad Labem

Pro zámek v Roudnici nad Labem mělo minulé století katastrofické následky. Za druhé světové války zámek ještě neutrpěl velké škody, ačkoli byl využíván jako kasárna jednotek SS. Po válce byl navrácen spolu s většinou sbírek, ale opět zkonfiskován byl r. 1948. Po r. 1950 zámek využívala armáda a sbírky byly přesunuty na jiná místa v Čechách. Roudnický zámek využívala také vojenská hudební konzervatoř. Zámek byl i s ostatním majetkem navrácen v restitucích v 90. letech 20. st. Veřejnosti je zpřístupněn od roku 2012.

Na zámku je bohužel opravdu vidět, jak se na něm minulé století podepsalo. Dnes je zámek naprosto zdevastován. Nádvoří zámku je vybetonované a zámek je vyklizený,

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² KUBÍKOVÁ 2016, 158.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ ŠTĚPÁNEK/VLK 1988, 5.

³⁹⁵ DVORÁK/MATĚJKA 1907, 34.

zpuštěný. Kromě kamen, nástěnných maleb v kapli a novodobých instalací v podobě banerů není na zámku opravdu nic.

Zámek je zpřístupněn veřejnosti, je tedy možnost komentované prohlídky. Ta začíná ve středověkém hradu a sklepení. Poté se návštěvníci mohou podívat do kdysi obytných zámeckých komnat. Roudnický zámek je dnes využíván také filmaři.

Na tento kdysi honosný zámek je dnes velice smutný pohled [35] a [36]. A nám nezbyvá než doufat, a bojím se, že marně, že rod Lobkowiczů bude jednou schopen napravit veškeré chyby, které se na zámku udály během minulého století.

5.5.2. Nelahozeves

Část obrazové sbírky byla přesunuta z Roudnice na Nelahozeves a veřejnosti zpřístupněna už v r. 1950, tedy v době, kdy byl lobkowiczský majetek zkonfiskován. Majetek byl navrácen v 90. letech a Lobkowiczové pokračovali v trendu otevřených expozic a vytvořili si na zámku vlastní. Dnešní zámecká expozice nese název „Pohled do šlechtického interiéru“. V tomto duchu je sbírka také uspořádána, nabízí pohled na to, jak Lobkowiczové dříve žili. Portréty jsou vystaveny v různých místnostech, jako součást sbírky, ne jako jednotná galerie. Tu vidíme až na konci expozice, jedná se spíše o galerijní chodbu [37]. Nachází se zde portréty Lobkowiczů od 19. století až po současnost. Ze současnosti můžeme zmínit např. portrét Gillian Somerville (1890-1982), manželky Maxe z Lobkowicz, portrét namaloval r. 1924 Adam Farquhar Tyler. Max Lobkowicz je ve sbírce zaznamenán na fotografii. Jsou zde také portréty ze současnosti, např. portréty od Lindy Storm (*1950), které vyobrazují Martina Lobkowicze (1928-2014) a jeho manželku Margaret Brooks Juett (*1930) [38]. Je skvělé, že rod nadále pokračuje v tradici rodinné galerie.

V dalších místnostech zámku se pořádají i různé jiné výstavy, např. od 4.6. do 31.10. 2021 zde probíhala výstava „Pernštejnské ženy a Evropa“, jejímiž autory byli Pavel Marek a Tomáš Libánek. Výstava poukazovala na postavení perňštejnských žen, na jejich sňatky a na jejich vliv na evropskou politiku i kulturu. Výstavu doprovázely také kopie dobových oděvů. Výstava se navíc nacházela v běžně nepřístupných saloncích severního křídla zámku. Součástí tohoto křídla je i Rytířský sál, který byl v období baroka a renesance používán pro slavnostní příležitosti. „Stejně tak je tomu i dnes, kdy prostory ožívají během svatebních obřadů, jedinečných oslav nebo galavečeří.“³⁹⁶

5.5.3. Lobkowiczský palác na Pražském hradě

Lobkowiczský palác byl rodu také zabaven, navrácen však byl až v r. 2002 po více než 12 let dlouhém restitučním řízení, další 4 roky rod palác rekonstruoval a modernizoval.³⁹⁷ Od r. 2007 je zde otevřeno Muzeum Lobkowiczského paláce.

První dvě místnosti expozice jsou věnovány nejstarším portrétům lobkowiczské sbírky [39] a [40]. Celofigurální podobizny členů perňštejnského, rožmberského a lobkowiczského rodu jsou uspořádány vedle sebe či nad sebou. Stěny jsou jednobarevné, a kromě portrétů je nezdobí nic. Bez všelijakých rušivých elementů tak portréty lépe vyniknou. V dalších místnostech kromě portrétů můžeme vidět porcelán, relikviáře i zbraně. Nachází se zde i mnoho jiných významných děl, např. díla Canalettova. Protože

³⁹⁶ <https://www.lobkowicz.cz/pernstejnske-zeny-a-evropa>, vyhledáno 3.6.2022.

³⁹⁷ <https://www.lobkowicz.cz/muzeum-lobkowiczkeho-palace>, vyhledáno 3.6.2022.

Lobkowiczové v 18. a 19. století podporovali především hudbu, v paláci se nachází také hudební expozice.

V Lobkowiczském paláci se dnes konají také koncerty vážné hudby, je tu umístěna i kavárna.

6. Srovnání sbírek

Mezi sbírkami můžeme vidět jen několik rozdílů, odlišný byl především jejich vznik. U počátku Lobkowiczské sbírky stálo několik osobností, především Polyxena z Pernštejna. Ta se o portrétní galerii zajímala a starala, dokonce r. 1627 vlastnoručně sepsala inventář. Polyxena spojila dohromady fondy rožmberské (po jejím prvním manželovi), fondy perňštejnské (po jejím otci a bratrovi) a lobkowické (sbírky jejího druhého manžela Zdeňka Popela z Lobkovic). Sbírkou nadále rozmnožovala především portréty svých sester a jejich rodin, které žily v zahraničí. Lobkowiczská sbírka je významná i právě díky portrétům zahraničních umělců, především španělských mistrů. Lobkowiczský soubor portrétů španělských mistrů je nejpočetnějším takovým souborem mimo území Španělska. Základem lobkowiczské sbírky tak byly různé rodové sbírky spojené dohromady, a postupně doplňovány o portréty panovníka a jeho rodiny, jiných příbuzných rodů atd. Takto vznikla např. také sbírka slavatovská.³⁹⁸

Oproti tomu kolowratská sbírka vznikla jako nově vybudovaná v pol. 17. století, kdy rod zakoupil zámek Rychnov nad Kněžnou a přebudoval ho na své sídlo. Počátky sbírky se pojí s Františkem Karlem I. Libštejnským z Kolowrat (1620-1700) a jeho synem Norbertem Leopoldem (1655-1716), kteří sbírku začali systematicky budovat a rozšiřovat. Norbert Leopold sbírku také rozšiřoval věny. Norbert Leopold zemřel v r. 1716 a z té doby se dochoval nejstarší kolowratský inventář.

Dalším rozdílem je, že kolowratská sbírka je známá tím, že autory děl jsou především čeští umělci, nebo umělci, kteří v Čechách dlouhodobě působili. Naproti tomu lobkowiczská sbírka se pyšní tím, že její součástí je početný soubor děl španělských mistrů, dále jsou zde díla italských či nizozemských malířů. Někteří autoři se však objevovali v obou sbírkách, např. Jodocus Justus Verbeeck.

Obě portrétní sbírky byly rozmnožovány nejen nákupy, ale i věny. Lobkowiczská sbírka tak byla obohacena např. portréty bádenskými, Kolowratská sbírka pak např. portréty slavatovskými.

Oba vybrané šlechtické rody dnes své sbírky spravují. Kolowratská sbírka je i nadále v rychnovském zámku, který je přístupný veřejnosti. Lobkowiczové své sbírky už bohužel na zámek v Roudnici nad Labem nevrátili. Dnes jsou portréty vystaveny na zámku v Nelahozevsi, a především v Lobkowiczském paláci na Pražském hradě.

³⁹⁸ HOROVÁ 1995, 712.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přiblížit tematiku rodových šlechtických galerií. Zaměřila jsem se především na rod Kolowratů a rod Lobkowiczů. A pokusila jsem se přiblížit jejich vznik, historii a význam i v kontextu doby.

Předchůdci rodových portrétních sbírek u nás byly už portrétní cykly předků Karla IV. na Karlštejně a na Pražském hradě, kde byli zobrazeni jeho předchůdci na císařském trůnu. Cyklus předků na Karlštejně však obsahoval podobizny i osobností, jako byli Noe či král Šalamoun a bohužel se nedochovaly. V 15. století a 16. století již Jagellonci zaměstnávají některé portrétisty, např. Ludvík Jagellonský měl ve svých službách Hanse Krella, který je pravděpodobně rovněž autorem portrétu Jana Bezručického z Kolowrat z r. 1522. V 16. století také roste zájem o kunstkamery, encyklopedicky stavěné sbírky. První kunstkameru ve Vídni založil císař Ferdinand I. Jeho druhorozený syn Ferdinand II. Tyrolský vybudoval na zámku Ambras svou kunstkameru, rovněž sbírku zbraní a knihovnu. Pro tyto nechal vystavit speciální budovy, které už se v jeho době nazývaly „Muzeum“. Jelikož se velká část sbírek nachází tam, kde bylo původně zamýšleno, je zámek Ambras považován za nejstarší muzeum na světě.

V době, kdy byly budovány sbírky na zámku Ambras, v Čechách vládl Maxmilián II. a po něm jeho syn Rudolf II. Habsburský. Rudolf II. přesunul své sídlo do Prahy a spolu s ním přišlo mnoho učenců a umělců. Na Pražském hradě vznikla císařská sbírka a pro Rudolfa II. pracovalo i mnoho portrétistů.

Vlivem uměleckého dvora Rudolfa II. a také díky diplomatickým a kavalírským cestám šlechticů se začalo mnoho měnit. Šlechtici si začali svá sídla zdobit výtvarnými díly, včetně portrétních galerií. Česká šlechta se chtěla přiblížit panovníkovi, po jeho vzoru si nechala malovat vlastní portréty, i portréty svých rodin. Portrétními galeriemi pak šlechtické rody ukazovaly svoji starobylost, vznešenost, bohatství i moc. Portrétní sbírky vznikaly různým způsobem, avšak vždy měly stejný reprezentativní význam. V portrétních galeriích se někdy vyskytovaly i cykly portrétů panovnického rodu.

Velkým vzorem pro vznik portrétních galerií byla sbírka portrétů slavných lidí Paola Giovia (1483-1552). Tento lékař, historik a biskup shromáždil sbírku portrétů slavných osobností a umístil ji ve své vile zvané Muzeum. V této uchovával rovněž sbírky knih, mincí, soch a dalších.

Důvodu pro vznik portrétní galerie bylo mnoho, především měl být vzpomínkou na danou osobu. Portréty si vyměňovaly manželské páry, když byly dlouho od sebe. Rovněž pokud se dcera vdala do zahraničí, nebo někam daleko, často byla jediným způsobem komunikace výměna dopisů a portrétů. Např. Polyxena z Pernštejna vlastnila mnoho portrétů svých sester a jejich rodin. Portréty vznikaly také jako připomínka na zemřelou blízkou osobu. Jiným příkladem je panovnický portrét, který má reprezentativní formu i význam. Z panovnického portrétní galerie vychází i reprezentativní šlechtické portréty. Šlechta se nechává zobrazit se svými tituly a vyznamenáními, typickým příkladem je Řád zlatého rouna.

Ve své práci jsem dále přiblížila rod Kolowratů a jejich sbírku. Tento šlechtický rod je jedním z českých nejstarších, jeho počátky spadají až do 13. a 14. století. Prvním známým členem rodu byl Albrecht z Kolowrat (1347-1391), který byl maršálkem Anny Svidnické, třetí manželky Karla IV. Albrecht z Kolowrat založil klášter v Dolním Ročově, kde se pravděpodobně později nacházely nejstarší portréty kolowratské sbírky. Rod Kolowratů se velmi rozvětvil, v každé z rodových větví se však objevoval někdo významný. Z libštejnské linie rodu můžeme zmínit Albrechta II. z Kolowrat (1463-1510), který byl rádcem Vladislava Jagellonského a zastával Úřad nejvyššího kancléře

Království českého. Právě jeho podobizna je považována za nejstarší český renesanční portrét. Další významný člen rodu Libštejnských z Kolowrat byl znovu Albrecht (1583-1648), který zakoupil r. 1640 zámek v Rychnově nad Kněžnou. Jeho syn František Karel I. a vnuk Norbert Leopold pak stáli za zrodem kolowratské sbírky. Posledním členem rodové linie byl František Antonín II. (1778-1861), který byl významným politikem. Za jeho zásluhy mu byl r. 1830 udělen Řád zlatého rouna. Hrabě František Antonín rovněž podporoval národní obrození a vznik Národního muzea. Po jeho smrti připadl majetek rodové linii Krakowských z Kolowrat.

Rodová linie Krakowských z Kolowrat je jediná linie, která existuje dodnes. Významným členem rodové větve byl např. hrabě Vilém Albrecht, který zastával významné zemské úřady. Dále např. Alois Josef (1759-1833) a Josef Maria (1746-1826), kteří podporovali vznik Národního muzea. Jan Nepomuk, zv. Hanuš (1794-1872) zdědil po vymřelé větvi Libštejnských z Kolowrat jejich rychnovské panství. Zemřel však bezdětný a majetek zdědil jeho vzdálený synovec Theodor Krakowský z Kolowrat (1806-1875), jehož potomci vlastní rychnovské panství, spolu se sbírkami, dodnes. Dalšími rodovými větvemi Kolowratů byli Žehrovští, Kornhauzští, Bezdruzičtí (jejichž portréty můžeme dodnes vidět na rychnovském zámku), Novohradští a Mašťovští.

Počátky kolowratské sbírky klademe k pol. 17. století. R. 1640 byl zakoupen rychnovský zámek a rodovou sbírku začali systematicky budovat František Karel I. Libštejnský z Kolowrat a jeho syn Norbert Leopold. Sbírkou obohatili např. o portréty Daniela Schultze. Součástí sbírek byly rovněž čtyři barokní kopie nejstarších kolowratských portrétů. Sbíрка byla rozmnožována také věny manželek Kolowratů, např. Norbert Leopold sbírku takto rozšířil o portrét Ignáce Jetřich Vitanovského z Vlčkovic od Karla Škréty, a o díla ze slavatské obrazárny. Z tohoto období se dochoval nejstarší kolowratský inventář, seznam z r. 1716. Ten už zaznamenává 134 obrazů, z toho 44 rodinných portrétů a 11 portrétů panovnických. V první polovině 17. století bylo rychnovské panství ohrožováno pruskými vojsky a část sbírky byla přesunuta do Prahy, část zazděna. Sbíрка se na Rychnov vrátila r. 1743. Sbírkou dále rozšiřoval František Karel II. Další významný inventář vznikl r. 1785 za Františka Josefa II. Libštejnského z Kolowrat (1747-1825) a jeho syna Františka Antonína (1778-1861). Ten zaznamenával už 2216 děl, z toho bylo 1218 maleb, z nichž bylo 61 portrétů členů Kolowrat-Libštejnských, 35 portrétů Habsburků a 159 portrétů příslušníků jiných šlechtických rodů. V roce 1861 vymřela libštejnská linie rodu a rychnovské sbírky připadly Krakowským z Kolowrat. Významnou osobností dějin kolowratské sbírky byl Zdeněk Kolowrat (1881-1941). Ten sbírku upravil, vyřadil některá díla, ta, která si nechal, dal restaurovat. Celou sbírku nově uspořádal a r. 1937 sepsal vlastní inventář, také zpřístupnil sbírku veřejnosti. Rovněž bádá v rodových archivech, zkoumal i staré rodinné dopisy a účty. Nechal také sestavit fotokartotéku rodové portrétní galerie. Jeho památce r. 1942 věnoval Novotný svou stať o kolowratské sbírce.

Během druhé světové války byl rychnovský zámek zabaven a obsazen příslušníky německé Wehrmacht. Po válce byl zámek navrácen a naštěstí neutrpěl mnoho škod. Znovu zabaven byl v r. 1948. Naštěstí, díky aktivitám Zdeňka Kolowrata a kronikáře Eduarda Weisse nebyl zámek využit jako traktorová stanice a zůstala zde alespoň zámecká expozice. Po sametové revoluci byl zámek navrácen právoplatným majitelům, Kolowratům. Dnes je rychnovský zámek zpřístupněn veřejnosti a ve své zámecké expozici dává portrétům velký prostor.

V kolowratské sbírce se nachází mnoho děl od rozličných autorů, z nichž mnoho působilo také na panovnickém dvoře. Mezi autory kolowratských portrétů figurují především Jodocus Justus Verbeeck (1656-1700), Jan Frans van Douven (1656-1727) či Philip Christian Bantum (1690-1757).

Rod Lobkowiczů je spjat s rodem Pernštejnů od r. 1603, kdy se Zdeněk Lobkovic oženil s Polyxenou z Pernštejna. Dějiny Pernštejnů sahají do 13. století. Významným představitelem rodu byl Vilém II. z Pernštejna (1435-1521), který byl nejvyšším královským hofmistrem, působil také u dvora Matyáše Korvína či Vladislava Jagellonského. Dalším důležitým členem rodu byl nejvyšší kancléř Království českého, nositel Řádu zlatého rouna, Vratislav (1530-1582). Právě jeho portréty můžeme dnes nalézt v lobkowiczské sbírce. Pernštejnský rod vymírá po meči r. 1631. Jednou z posledních představitelk tohoto starobylého českého šlechtického rodu byla Polyxena z Pernštejna (1566-1642), dcera Vratislava II. z Pernštejna a španělské šlechtičny Marie Manrique de Lara y Mendoza. Právě s Marií Manrique přišel do Čech i její španělský dvůr, který měl vliv na místní kulturu, způsob odívání i styl portrétů. Prvním manželem Polyxeny z Pernštejna byl Vilém z Rožmberka (1535-1592), po jeho smrti zdědila zámek v Roudnici nad Labem i s rožmberskou portrétní sbírkou. Po Vilémově smrti sama spravovala celé panství. Znovu se vdala až r. 1603 za Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. Narodil se jim jediný syn Václav Eusebius, který rodovou sbírku rozšířil o mnoho děl.

Historie rodu Lobkowiczů sahá až do 14. století. Významným představitelem lobkowiczského rodu byl již zmíněný Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, který se oženil s Polyxenou z Pernštejna. Jejich syn Václav Eusebius značně rozšiřoval rodinné sbírky, ale také se dal na vojenskou dráhu a za svou odvalu získal Řád zlatého rouna, stejně, jako mnoho další představitelů tohoto rodu. Vnuci Václava Eusebia rod rozdělili na roudnickou a mělnickou větev rodu. Obě tyto rodové linie existují dodnes. V 18. a 19. století se Lobkowiczové věnovali především hudbě. Například Josef František Maxmilián (1772-1816) se přátelil s Ludwigem van Beethovenem, tak na roudnickém zámku r. 1805 poprvé v Čechách zazněla Beethovenova III. symfonie. Posledním, kdo žil na zámku v Roudnici byl Max Lobkowicz (1888-1967). V minulém století byli Lobkowiczové nuceni emigrovat, zpátky se vrátili až po sametové revoluci.

Dějiny lobkowiczské sbírky začínají r. 1603, ve chvíli, kdy se Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic oženil s Polyxenou z Pernštejna (1566-1642). V ten moment se spojily fondy pernštejnské, rožmberské a lobkowické. Portrétní sbírka byla postupně rozmnožována dalšími portréty, které např. posílaly Polyxeně její sestry provdané do zahraničí, či které se do sbírek dostaly díky sňatkům. Polyxenin syn Václav Eusebius (1609-1677) tak sbírku rozšířil věnem své druhé manželky o portréty osobností z rodů Pfalz-Sulzbach a Sachsen-Lauenberg. Sbírkou systematicky uspořádal a rozšiřoval Václavův syn Ferdinand August (1655-1715), ten často nakupoval nová díla, sbírku rozšířil i věny svých manželek. Během 18. a 19. století nevzniklo mnoho nových děl, pozornost Lobkowiczů se soustředí především na hudbu. Ve 20. století byl roudnický zámek rovněž zabaven Němci, byl zde vytvořen výcvikový tábor. Zámek byl navrácen po druhé světové válce, ovšem znovu zabaven byl r. 1948. Majetek byl Lobkowiczům navrácen až v 90. letech 20. století díky restitučním zákonům. Zámek v Roudnici nad Labem je dnes bohužel ve velmi špatném stavu. Rodové sbírky se nachází v zámku v Nelahozevsi a v Lobkowiczském paláci na Pražském hradě.

Autory lobkowiczských portrétů jsou rovněž významní malíři, např. Jakob Seisenegger, Joris van der Straeten či Rolan de Mois. Ze španělského okruhu pak např. Juan Pantoja de la Cruz a Alonso Sanchez Coello.

Portrétní galerie byly významnou součástí šlechtických sídel. Po vzoru panovníka si šlechta pořizovala rodinné portréty. Představitelé rodů často využívali svých vysokých funkcí a dobrých styků a nechávali se malovat od významných malířů působících i na panovnických dvorech. Těmito portréty ještě posilovali dojem starobylosti, moci a bohatství. Portrétní galerie byly určeny k reprezentaci daného šlechtice, a byly tak

vystavovány na chodbách a v přijímacích saloncích, aby je mohla spatřit kterákoli návštěva.

Portrétní galerie jsou zajímavým tématem, které ještě není zcela probádané a rozhodně stojí za to, aby mu bylo v budoucnu věnováno více pozornosti. Skrývá v sobě ještě mnoho pokladů.

Obrazová příloha

1. Jan Baltasar Rauch – podle Mistra litoměřického oltáře, Nejvyšší kancléř Albrechta Libštejnský z Kolowrat, kopie originálu z r. 1506, před rokem 1716, olej na plátně, 52x38,5 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

2. Jan Baltasar Rauch – dle Hanse Krella, Jan Bezdrůžický z Kolowrat, kopie originálu z roku 1522, před rokem 1716, plátno, 52 × 38,5 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

3. Jan Baltasar Rauch-dle Hanse Krella (okruh?), Jitřich Bezdrůžický z Kolowrat, kopie originálu z 20. let 16. století, před rokem 1716, olej na plátně, 53x38 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

4. Jan Baltasar Rauch – kopie dle jihoněmeckého malíře?, Václav Bezdrůžický z Kolowrat, kopie obrazu z roku 1527, před rokem 1716, olej na plátně, 52 × 38,5 cm.

5. Mistr Kolowratských portrétů, Jan Bezručický z Kolowrat, 1568, olej na plátně, 216 × 110 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

6. Neznámí autoři, Podobizny tří manželek Jana Bezručického z Kolowrat, konec 16. století. Zleva: Markéta z Roupova, Bohunka z Hustiřan a Alžběta z Rožmitálu. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

7. Daniel Schultz, Dvojportrét hraběte Františka Karla I. Libštejnského z Kolowrat a jeho manželky Magdaleny Ludmily, roz. z Oppersdorfu, 1659, olej na plátně, 92 x 72,5 cm a 87,5 x 71,5 cm. Národní galerie v Praze.

8. Jodocus Justus Verbeeck, Svatební portrét Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat, 1684, olej na plátně, 176 x 134 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

9. Jodocus Justus Verbeeck, Svatební protějškový portrét Johanny Magdalény Libštejnské z Kolowrat, roz. Hrzánové z Harasova, 1684, olej na plátně, 176 x 135 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

10. Jan Frans Douven, Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat jako císařský velvyslanec ve Španělsku, 1688, olej na plátně, 231× 161 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

11. Jan Frans van Douven, Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat v rouchu Řádu zlatého rouna, olej na plátně, 249× 166 cm.

12. Philip Christian Bentum, Podobizna Jana Františka Krakovského z Kolowrat (1650–1723), plátno, 74,5 × 60 cm (ovál), Národní galerie v Praze.

13. Hans von Aachen, Portrét Jana Keplera (?), před 1612, Inv. č. RK 186/365.
Národní galerie v Praze.

14. Zámek Rychnov nad Kněžnou.

15. Interiéry zámku Rychnov nad Kněžnou, portrét Františka Antonína II. hraběte Libštejnského z Kolowrat.

16. Interiéry zámku Rychnov nad Kněžnou.

17. Jakob Seisenegger, Portrét Marie Těšínské z Pernštejna, kol. 1550. Lobkowiczký palác na Pražském hradě.

18. Jakob Seisenegger (?), Portrét Václava Adama Těšínského, kol. 1550, Praha, Lobkowiczké sbírky.

21. Jakob Seisenegger (?), Portrét Vratislava z Pernštejna v ornátu rytířů Zlatého rouna, 70. léta 16. století, olej na plátně, 114 X 89,5 cm, Praha, Lobkoviczké sbírky.

22. Joris van der Straeten a jeho dílna, Portrét Alžběty Rakouské, Praha, Lobkoviczké sbírky.

23. Joris van der Straeten, Portrét Marie Manrique de Lara y Mendoza s dítětem, 1571-1574, olej na plátně, 136 x 103 cm, Praha, Lobkowiczké sbírky.

24. Rolan de Mois (?), Portrét Jana z Pernštejna, 1576-77, Praha, Lobkowiczké sbírky, inv. č. LR 5486.

25. Juan Pantoja de la Cruz (?), Portrét Johany z Pernštejna, 1585, Praha, Lobkowiczké sbírky.

26. Juan Pantoja de la Cruz (?), Portrét Fernanda de Aragón y Guerra, vévody z Villahermosy, 1585, Praha, Lobkowiczké sbírky.

27. Juan Pantoja de la Cruz, Portrét Marie Anny z Pernštejna, kol. 1587, Praha, Lobkowiczké sbírky.

28. Juan Pantoja de la Cruz, Portrét Alberta hraběte z Fürstenberka, 1605/1620, Praha, Lobkowiczké sbírky.

29. Alonso Sanchez Coello, Portrét Polyxeny z Pernštejna, Praha, Lobkowiczké sbírky.

30. Alonso Sanchez Coello, Portrét císaře Rudolfa II. v mladém věku, kol. 1570, Praha, Lobkowiczké sbírky.

31. Frans Stampart, Portrét Filipa Hyacinta knížete z Lobkovic (1680-1734), Praha, Lobkoviczké sbírky.

32. Bartholomeus Spranger, Portrét Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, 1603, Praha, Lobkoviczké sbírky.

33. Franz Schrotzberg, Portréty Ferdinand Josefa z Lobkovic a jeho manželky Marie, roz. z Liechtensteinu, 1844, Nelahozeves, Lobkoviczké sbírky.

34. František Drtikol, Fotografie Maxe Lobkovicze, 1925, Nelahozeves, Lobkoviczké sbírky.

35. Zámek Roudnice nad Labem.

36. Zámek Roudnice nad Labem, interiér.

37. Zámek Nelahozeves, galerijní chodba.

38. Linda Storm, Portrét Martina Lobkowicze (1928-2014) a jeho manželky Margaret Brooks Juett (*1930). Nelahozeves, Lobkowiczské sbírky.

39. Lobkoviczký palác na Pražském hradě, interiér.

40. Lobkoviczký palác na Pražském hradě, interiér.

Seznam vyobrazení

1. Jan Baltasar Rauch – podle Mistra litoměřického oltáře, Nejvyšší kancléř Albrechta Libštejnský z Kolowrat, kopie originálu z r. 1506, před rokem 1716, olej na plátně, 52x38,5 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Albrecht_Lib%C5%A1tejsnk%C3%BD_z_Kolovrat#/media/Soubor:Albrecht_II._z_Kolowrat_na_Liebstein%C4%9B_\(1463-1510\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Albrecht_Lib%C5%A1tejsnk%C3%BD_z_Kolovrat#/media/Soubor:Albrecht_II._z_Kolowrat_na_Liebstein%C4%9B_(1463-1510).jpg), vyhledáno 12.6. 2022.
2. Jan Baltasar Rauch – dle Hanse Krella, Jan Bezdrůžický z Kolowrat, kopie originálu z roku 1522, před rokem 1716, plátno, 52 × 38,5 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: VAŇKOVÁ/PILNÁ 2013, 18.
3. Jan Baltasar Rauch-dle Hanse Krella (okruh?), Jetřich Bezdrůžický z Kolowrat, kopie originálu z 20. let 16. století, před rokem 1716, olej na plátně, 53x38 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 101.
4. Jan Baltasar Rauch – kopie dle jihoněmeckého malíře (?), Václav Bezdrůžický z Kolowrat, kopie obrazu z roku 1527, před rokem 1716, olej na plátně, 52 × 38,5 cm. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 102.
5. Mistr Kolowratských portrétů, Jan Bezdrůžický z Kolowrat, 1568, olej na plátně, 216 × 110 cm. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 103.
6. Neznámí autoři, Podobizny tří manželek Jana Bezdrůžického z Kolowrat, konec 16. století. Zleva: Markéta z Roupova, Bohunka z Hustiřan a Alžběta z Rožmitálu. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: http://www.zameknovyhrad.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=450043&id=1218, vyhledáno 12.6. 2022.
7. Daniel Schultz, Dvojportrét hraběte Františka Karla I. Libštejnského z Kolowrat a jeho manželky Magdaleny Ludmily, roz. z Oppersdorfu, 1659, olej na plátně, 92 x 72,5 cm a 87,5 x 71,5 cm. Národní galerie v Praze. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 116.
8. Jodocus Justus Verbeeck, Svatební portrét Norberta Leopolda Libštejnského z Kolowrat, 1684, olej na plátně, 176 x 134 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: VAŇKOVÁ/PILNÁ 2013, 67.
9. Jodocus Justus Verbeeck, Svatební protějškový portrét Johanny Magdalény Libštejnské z Kolowrat, roz. Hrzánové z Harasova, 1684, olej na plátně, 176 x 135 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 126.
10. Jan Frans Douven, Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat jako císařský velvyslanec ve Španělsku, 1688, olej na plátně, 231× 161 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 129.
11. Jan Frans van Douven, Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat v rouchu Řádu zlatého rouna, olej na plátně, 249× 166 cm. Zdroj: <https://rkd.nl/en/explore/images/289347>, vyhledáno 12.6. 2022.
12. Philip Christian Bentum, Podobizna Jana Františka Krakovského z Kolowrat (1650–1723), plátno, 74,5 × 60 cm (ovál), Národní galerie v Praze. Zdroj: ADAMOVÁ 2015, 132.
13. Hans von Aachen, Portrét Jana Keplera (?), před 1612, Inv. č. RK 186/365. Národní galerie v Praze. Zdroj: <https://www.kunst-fuer-alle.de/english/fine->

art/artist/image/hans-von-aachen/16537/1/63300/johannes-kepler-(1571-1630)-
astronomer-c-1612/index.htm, vyhledáno 12.6. 2022.

14. Zámek Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: <https://zamekrychnov.cz/cs/fotogalerie/zamek>, vyhledáno 12.6. 2022.
15. Interiéry zámku Rychnov nad Kněžnou, portrét Františka Antonína II. hraběte Libštejnského z Kolowrat. Zdroj: <https://zamekrychnov.cz/cs/fotogalerie/interiery>, vyhledáno 12.6. 2022.
16. Interiéry zámku Rychnov nad Kněžnou. Zdroj: <https://zamekrychnov.cz/cs/fotogalerie/interiery>, vyhledáno 12.6. 2022.
17. Jakob Seisenegger, Portrét Marie Těšínské z Pernštejna, kol. 1550. Lobkowiczký palác na Pražském hradě. Zdroj: vlastní foto.
18. Jakob Seisenegger (?), Portrét Václava Adama Těšínského, kol. 1550, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
19. Jakob Seisenegger, Portrét Jaroslava z Pernštejna, 1558, olej na plátně, 106x84 cm, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
20. Jakob Seisenegger, Portrét Marie Manrique de Lara y Mendoza s dítětem (synem Janem), 1561-1562, olej na plátně, 108,5x82 cm, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
21. Jakob Seisenegger (?), Portrét Vratislava z Pernštejna v ornátu rytířů Zlatého rouna, 70. léta 16. století, olej na plátně, 114 X 89,5 cm, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
22. Joris van der Straeten a jeho dílna, Portrét Alžběty Rakouské, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
23. Joris van der Straeten, Portrét Marie Manrique de Lara y Mendoza s dítětem, 1571-1574, olej na plátně, 136 x 103 cm, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
24. Rolan de Mois (?), Portrét Jana z Pernštejna, 1576-77, Praha, Lobkowiczské sbírky, inv. č. LR 5486. Zdroj: vlastní foto.
25. Juan Pantoja de la Cruz (?), Portrét Johany z Pernštejna, 1585, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
26. Juan Pantoja de la Cruz (?), Portrét Fernanda de Aragón y Guerra, vévody z Villahermosy, 1585, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
27. Juan Pantoja de la Cruz, Portrét Marie Anny z Pernštejna, kol. 1587, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
28. Juan Pantoja de la Cruz, Portrét Alberta hraběte z Fürstenberka, 1605/1620, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
29. Alonso Sanchez Coello, Portrét Polyxeny z Pernštejna, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
30. Alonso Sanchez Coello, Portrét císaře Rudolfa II. v mladém věku, kol. 1570, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
31. Frans Stampart, Portrét Filipa Hyacinta knížete z Lobkovic (1680-1734), Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
32. Bartholomeus Spranger, Portrét Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, 1603, Praha, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
33. Franz Schrotzberg, Portréty Ferdinand Josefa z Lobkovic a jeho manželky Marie, roz. z Liechtensteinu, 1844, Nelahozeves, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.

34. František Drtikol, Fotografie Maxe Lobkowicze, 1925, Nelahozeves, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Max_Lobkowicz, vyhledáno 12.6. 2022.
35. Zámek Roudnice nad Labem. Zdroj: <https://filmcommission.cz/cs/locations/featured-locations/roudnice-castle/>, vyhledáno 12.6. 2022.
36. Zámek Roudnice nad Labem, interiér. Zdroj: <https://filmcommission.cz/cs/locations/featured-locations/roudnice-castle/>, vyhledáno 12.6. 2022.
37. Zámek Nelahozeves, galerijní chodba. Zdroj: vlastní foto.
38. Linda Storm, Portrét Martina Lobkowicze (1928-2014) a jeho manželky Margaret Brooks Juett (*1930). Nelahozeves, Lobkowiczské sbírky. Zdroj: vlastní foto.
39. Lobkowiczský palác na Pražském hradě, interiér. Zdroj: vlastní foto.
40. Lobkowiczský palác na Pražském hradě, interiér. Zdroj: vlastní foto.

Seznam literatury

ADAMOVIČ 2015 – Obrazárna zámku v Rychnově nad Kněžnou. Vybrané portréty z období 16. až počátku 18. století. Diplomová práce na KTF UK. Praha 2015

BARBIERI/RUSSELL/OWEN 2001 - William B. RUSSELL, Laura DE BARBIERI, Edward OWEN. Lobkowiczské sbírky: umění šesti století. Nelahozeves 2001

BLAŽÍČEK 1956a – Oldřich BLAŽÍČEK: Rychnovská zámecká obrazárna. Praha 1956

BLAŽÍČEK 1956b – Oldřich BLAŽÍČEK: Obrazárny státních zámků. Praha 1956

BLAŽÍČEK 1973 – Oldřich BLAŽÍČEK: Rychnovská zámecká obrazárna. Praha 1973

BORŮVKA 1992 – Vlastimil BORŮVKA: Genealogie rodu pánů z Kolowrat. Praha 1992

BORŮVKA/KRÁM/PAVEL 2000 – Vlastimil BORŮVKA / Josef KRÁM / Jakub PAVEL: Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolowrat. Praha 2000

BUKOLSKÁ 1951 - Eva BUKOLSKÁ: Renesanční portrét v Čechách: 1520-1620, disertační práce FF UK v Praze. 1951

BUKOLSKÁ/ŠTĚPÁNEK 1975 – Eva BUKOLSKÁ/Pavel ŠTĚPÁNEK: Dva příspěvky k problematice roudnické sbírky, in: Umění, XXXIII, 1975, str. 269-273

DVOŘÁK/MATĚJKA 1907 – Max DVOŘÁK / Bohumil MATĚJKA: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Roudnickém, díl II. Praha 1907

DVOŘÁK 1918 – Max DVOŘÁK: Španělské obrazy roudnické galerie předků, Zlatá Praha, XXXV, 1918

FALCIANI/NATALI 2010 — Carlo FALCIANI / Antonio NATALI: Bronzino: Painter and Poeta at the Court of the Medici. Florence 2010

FIŠEROVÁ 2017 – Anna FIŠEROVÁ: Hmotná kultura sídel Krakovských z Kolovrat v letech 1750-1850. diplomová práce na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. České Budějovice 2017

HOROVÁ 1995 – Anděla HOROVÁ (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění II. Praha 1995

CHYTIL 1906 – Karel CHYTIL: Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582. Praha 1906

JANSOVÁ 2014 – Daniela JANSOVÁ: Kapitoly z dějin sběratelství na Kolowratském zámku v Rychnově nad Kněžnou. Bakalářská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc 2014

JUŘÍK 2016 – Pavel JUŘÍK: Kolowratové. Věrně a stále. Praha 2016

JUŘÍK 2017 – Pavel JUŘÍK: Lobkowiczové. Popel jsem a popel budu. Praha 2017

KALINOVÁ 2012 – Daniela KALINOVÁ: Španělský dvorský portrét 16. století a španělské podobizny z Lobkowické sbírky. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Praha 2012

KASÍK/MAŠEK/MŽYKOVÁ 2002 – Stanislav KASÍK/ Petr MAŠEK / Marie MŽYKOVÁ: Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu. České Budějovice 2002

KLINGER 1991 – Linda Susan KLINGER: The portrait collection of Paolo Giovio, a dissertation at the Princeton University, 1991

KOTKOVÁ 2009 – Olga KOTKOVÁ (ed.): Mistrovská díla z kolowratské obrazárny v Rychnově nad Kněžnou, (kat.výst.). Praha 2009

KUBÍKOVÁ/HAUSENBLASOVÁ/DOBALOVÁ 2017 – Blanka KUBÍKOVÁ/Jaroslava HAUSENBLASOVÁ/Sylva DOBALOVÁ: Ferdinand II. - průvodce výstavou NG. Praha 2017

KUBÍKOVÁ 2008 – Blanka KUBÍKOVÁ: Interpretace dvojportrétu Marie Manrique Pernštejnské de Lara s nahým dítětem. Pozdní dílo Jakoba Seiseneggera? in: Umění 56/3, 2008, 193-205

KUBÍKOVÁ 2016 – Blanka KUBÍKOVÁ: Portrét v renesančním malířství v českých zemích, Národní galerie v Praze, 2016

MACHYTKA 1972 – Lubor MACHYTKA: Malířství 17. a 18. století ve státních zámcích východních Čech. Pardubice 1972

MAREK 2009 – Pavel MAREK: Svědectví o ztrátě starého světa: Manželská korespondence Z. V. Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. Jihočeská univerzita. Filozofická fakulta. 2009

MATĚJČEK 1948 – Antonín MATĚJČEK: Španělské podobizny v zámku roudnickém, in: O umění a umělcích. Praha 1948

NACHTMANNOVÁ 2012 – Alena NACHTMANNOVÁ: Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k baroku, Praha 2012

NEUMANN 1984 – Jaroslav NEUMANN: Rudolfinská Praha. Praha 1984

NEUMANN 1990 – Jaromír NEUMANN: Jan Kupecký: k 250. výročí umělcovy smrti. In: Panorama 4, 1990, 14–16

NOVOTNÝ 1942 – Vladimír NOVOTNÝ: Obrazárna zámku Rychnova nad Kněžnou. Památce Zdeňka hraběte Krakovského z Kolowrat. In: Umění XIV, č. 1, 1942, 8–32

PAVEL 1966 – Jakub PAVEL: Rychnov nad Kněžnou. Pardubice 1966

PAVEL 2002 – Jakub PAVEL: Kolowratský zámek Rychnov nad Kněžnou. Praha 2002

PEŠINA 1955 – Jaroslav PEŠINA: Nejstarší český renesanční portrét. In: Umění III, 1955, 153–158

PEŠINA 1959 – Jaroslav PEŠINA: Ještě k otázce nejstaršího českého renesančního portrétu. In: Umění VII, 1959, 403–405

POPE-HENNESSY 1966 — John POPE-HENNESSY: The portrait in the renaissance. London 1966

PILZ 1981 - Václav PILZ: Obrazárna státního zámku v Rychnově nad Kněžnou, in: Panorama 1/2, 1981, s. 32–42

POCHE 1975 – Emanuel POCHE (ed.): Encyklopedie českého výtvarného umění, Praha 1975

POCHE 1980 – Emanuel POCHE (ed.): Umělecké památky Čech III, Praha 1980

PREISS 1963 – Pavel PREISS: Český barokní portrét ve sbírkách Národní galerie v Praze, (kat.výst.). Praha 1963

PRICE ZIMMERMANN 1995 – T. C. PRICE ZIMMERMANN: Paolo Giovio Book Subtitle: The Historian and the Crisis of Sixteenth-Century Italy. Princeton University Press 1995

RYANTOVÁ 1995 – Marie RYANTOVÁ: Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernštejna, a její hospodářská činnost, in: Pernštejnové v českých dějinách, Pardubice 1995

RYANTOVÁ 2016 – Marie RYANTOVÁ: Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království. Praha 2016

SEIPEL 2008 – Wilfried Seipel: Meisterwerke der Sammlungen Schloss Ambras, Wien 2008

SEDLÁČEK 1882 – August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Praha 1882

SEDLÁČEK 1891 – August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze Království českého VIII. Praha 1891

SLAVÍČEK 1994 – Lubomír SLAVÍČEK: Drobné příspěvky k dějinám lobkowiczské obrazárny v Roudnici. In: Umění XLII, 1994, 157-162

SLAVÍČEK 2007 – Lubomír SLAVÍČEK: Zrození a povaha aristokratického sběratelství v Čechách 17. a 18. století. In: Lubomír SLAVÍČEK (ed.): „Sobě, umění, přátelům.“ Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939. Brno 2007, 13–38

SŮVA 1971 - Josef SŮVA: Umělecká díla ze státních zámku východních Čech. Hradec Králové 1971

ŠTĚPÁNEK/VLK 1978 - Pavel ŠTĚPÁNEK/Miloslav VLK: Sbírký starého umění 15. – 19. století. Zámek v Nelahozevsi. Průvodce a seznam exponátů. Středočeská galerie. Praha 1978

ŠTĚPÁNEK/VLK 1988 - Pavel ŠTĚPÁNEK/Miloslav VLK: Mistrovská díla 12.-19. století ze sbírek Středočeské galerie. Katalog výstavy. Středočeská galerie. Praha 1988

VAŇKOVÁ/PILNÁ 2013 – Lenka VAŇKOVÁ / Veronika PILNÁ: Metodika datování a interpretace portrétů 16.–18. století pomocí historické módy. Praha 2013

VLNAS 1995 – Vít VLNAS: Sbírký Kolovratů-Libštejnských. In: Anděla Horová (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění II, Praha 1995, s. 714

VOREL 2012 – Petr VOREL: Páni z Pernštejna. Praha 2012

VRÁBLÍKOVÁ 2017 – VRÁBLÍKOVÁ Anna: Portréty rodiny Medici ve sbírce Františka Ferdinanda d'Este v Čechách. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, bakalářská práce. Praha 2017

WEISS 1953–1955 – Eduard WEISS: Barokní obrazárna v kolowratském zámku v Rychnově n. Kněžnou (strojopis). Rychnov 1953–1955

WIRTH 1913 – Zdeněk WIRTH: Inventář zámku litomyšlského z r. 1608. In: Časopis společnosti přátel starožitností 21, 1913, 123-125

ŽĎÁRSKÝ 1973 – Milan ŽĎÁRSKÝ: Z historie roudnické zámecké obrazárny. In: Umění XXI, 1973, 247-248

Další: RA KOLOWRAT – Rodinný archiv Kolowratů, Rychnov n. Kněžnou